

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Frivillig i idrettslag

Idrettsorganisering i spennet mellom forening og forretning

Gerd Marie Solstad og Morten Renslo Sandvik

STORBYUNIVERSITETET
VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

NOVA RAPPORT NR. 4/24



Frivillig i idrettslag

Idrettsorganisering i spennet mellom
forening og forretning

GERD MARIE SOLSTAD OG
MORTEN RENSLO SANDVIK

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2024

ISBN (trykt utgave): 978-82-7894-860-6

ISBN (elektronisk utgave): 978-82-7894-859-0

ISSN 0808-5013 (trykt)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.com

Layout: Aksell AS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Denne rapporten er del av et forskningsprosjekt om *Idrett for alle i Oslo*, som er en satsing på inkludering i barne- og ungdomsidretten i regi av Oslo Idrettskrets. Kort tid etter oppstarten i 2018 tok Oslo idrettskrets kontakt med Velferdsforskningsinstituttet NOVA for å diskutere mulig forskning på prosessen og virkningene av denne satsingen. Resultatet ble til et følgeforskningsprosjekt for perioden 2019–2024 i samarbeid med Forskningscenter for barne- og ungdomsidrett (FOBU) ved Norges idrettshøgskole (NIH), finansiert av idrettskretsen. FOBU har bidratt med egenfinansiering, basert på tilskudd fra Kulturdepartementet.

Vi vil takke alle som har vært involvert i forskningsprosjektet. Takk til Oslo Idrettskrets for et godt samarbeid. Referansegruppen som har fulgt prosjektet trofast fra begynnelsen består av Line Sletner ved Helsedirektoratet, Yvonne Larsen ved KORUS Oslo, Åse Strandbu og Ørnulf Seippel ved Norges idrettshøgskole og Marlene Persson og Guro Ødegård ved NOVA. En stor takk til dere for kloke og nyttige innspill til et tidligere utkast av rapporten. Lars Erik Espedalen ved NIH fortjener takk for et viktig bidrag i feltarbeidet. Takk også til Mira Aaboen Sletten, som har stått for kvalitetssikring av rapporten ved NOVA.

En inderlig takk går til alle dere i idrettslagene for å ha invitert oss inn i idrettsfellesskapet deres. Det har vært lærerikt og trivelig å være sammen med dere. Én av idrettsdeltakerne ba oss få med følgende i rapporten: «Innebandy er gøy!» Utsagnet er en påminnelse om at for de aller fleste som engasjerer seg i idrett, er det aktiviteten som står i sentrum.

Oslo, april 2024

Gerd Marie Solstad
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Frivillig organisering under press?	12
1.1 Nabolagsklubb og frivillighet	14
1.2 Frivillighetsforskning	17
1.3 Perspektiver på frivillighet og profesjonalisering	18
2 Organisasjonssosiologi	22
3 Forskningsprosjektet: innramming og empirisk grunnlag	26
3.1 Feltarbeid i idrettslag	26
3.2 Analyse	29
4 Frivillige i nabolagsklubber: det doble idrettsengasjementet	30
5 Trenerne: fra idrettsorganisasjon til pedagog	37
5.1 Organisering og instruksjon	37
5.2 Finstemt barneidrettspedagogikk	41
6 Styremedlemmene: fra organisator til klubb utvikler	61
6.1 Idrettslagsdrift og medlemskontakt	61
6.2 Helhetlig og strukturert organisasjonsarbeid	69
7 Frivillighet og inkludering i idrettslag	83
7.1 Idrettslagshverdagen	83
7.2 Frivillighet i møte med idrettens utviklingslogikker	91
Summary	100
Litteratur	105

Sammendrag

Frivillige er viktige i norske idrettslag. Det meste av idrettsaktiviteter for barn og ungdom organiseres av personer med verv som trenere, lagledere og styremedlemmer. Derfor er frivillige også viktige i endringsarbeid i idretten. Med konseptet *Nabolagsklubb* vil Oslo Idrettskrets innføre endringer som gjør at flere barn og unge kan ta del i organisert idrettsaktivitet. De har med seg 31 idrettslag som vil ta et utvidet samfunnsansvar og jobbe målrettet for mer inkluderende idrett.

Frivillighet og dugnad står sterkt i norsk idrettstradisjon og i idrettskretsens arbeid. Samtidig viser forskning at idrettsfeltet beveger seg i en profesjonalisert retning: Lønnet arbeidskraft, faglig kunnskap og strukturerte arbeidsformer blir mer utbredt og definerende for praksis i den organiserte idretten. Med dette bakteppet, stiller vi to forskningsspørsmål:

1. Hvordan ser idrettslagshverdagen ut i praksis for frivillige med trenerverv og styreverv?
2. Hvilke egenskaper og utviklingstrekk ved idrettsfeltet styrker og begrenser bredt frivillig engasjement i idrettslag?

Rapporten er basert på et treårig feltarbeid i åtte nabolagsklubber. Vi har observert idrettslagsmøter samt idrettsaktiviteter for barn i alderen 9 til 13 år, og intervjuet frivillige og ansatte. Analysene våre er inspirert av organisasjons-sosiologi og ny-institusjonell teori, der en hovedtese er at moderne organisasjoner møter økende krav fra omgivelsene til å opptre ansvarlig, åpent og kunnskapsbasert. I krysspresset mellom ulike rasjonaliteter oppstår, ifølge teorien, likhetsgjørende prosesser som trekker aktørene i organisasjonsfeltet i samme retning.

Forskningsbidragene kan oppsummeres i tre punkter: Et første bidrag er å beskrive de frivilliges idrettslagshverdag. Vi identifiserer kjennetegn ved de frivilliges engasjement og gjør rede for hovedoppgavene til frivillige med trenerverv og styreverv og hvordan de tilnærmer seg disse. Vårt andre forskningsbidrag er å belyse aspekter ved idrettsfeltet som begrenser og styrker mobilisering til frivillig innsats. Vi gir innblikk i hva som kreves av tid, kompetanse og andre ressurser for å gjøre det de frivillige gjør, og hvordan de frivilliges hverdag og inkluderingsinnsats preges av verdispenninger i idrettskulturen. Et tredje forskningsbidrag er å tilby nye perspektiver på endring i idrettsfeltet og en mer nyansert forståelse av forholdet mellom frivillighet og profesjonalisering. Vi synliggjør sosiale mekanismer i idrettsfeltet som driver frem ulike former for profesjonalisering og frivillig engasjement.

De frivilliges idrettslagshverdag

Det doble idrettsengasjementet: I kapittel 5 setter vi ord på tre kjennetegn ved engasjementet til de frivillige. Det mest åpenbare kjennetegnet er relasjonen til barna. Flesteparten av de frivillige er foreldre og er med fordi barna er med. Engasjementet følger barna. Gjennom barnas idrettsaktivitet er de frivillige del av et sosialt foreldrefellesskap med felles forpliktelser og i hovedsak felles interesser i idrettslaget. Et annet kjennetegn ved de frivilliges engasjement er tilknytningen til stedet. Klubbtilhørighet følger nærhetsprinsippet. De frivillige bor som regel i nedslagsfeltet til idrettslaget, som også blir et viktig sosialt samlingspunkt for nabolaget. Det tredje kjennetegnet er idrettsinteresse. De frivillige har blandede erfaringer med idrett fra eget liv. Fellestrekket er synet på idrett som et gode for barn og unge i lokalmiljøet – en kilde til fine opplevelser, sosialt samvær, fysisk aktivitet, mestring og utvikling. Betegnelsen «det doble idrettsengasjementet» viser til at de frivilliges engasjement dreier seg om *både* inkludering og sportslig utvikling for nabolagets barn og ungdom.

Den finstemte barneidrettspedagogikken: I kapittel 6 skildrer vi praksisen til de frivillige trenerne. Organisering og instruksjon er to hovedoppgaver. Disse inkluderer en rekke gjøremål tilknyttet organiserte treninger og konkurranser, men rommer også planlegging, koordinering og oppfølging innimellom slagene. Trenerne gjør mer enn det rent nødvendige for å få idrettsaktivitetene til å gå rundt: De kan sies å legge inn en ekstra innsats for inkludering og sportslig kvalitet. Tre pedagogiske logikker kommer til uttrykk i det de frivillige trenerne gjør for at barna skal oppleve mestring og idrettsglede. Det handler om å oppdra dem i barneidrettens normer for innlevelse og engasjement (idrettsopdragelse), tilpasse opplegg etter barnas ferdigheter, talent og innstilling (idrettsvurdering) og gi omsorg til barna i møte med idrettens opp- og nedture (idrettsomsorg). Trenerne balanserer mange og til dels motstridende følelser og verdier. Hensynene til barna i en mangfoldig deltakergruppe står tidvis i motsats til hverandre, og barnas fokus harmoniserer ikke alltid med trenernes fokus.

Det helhetlige organisasjonsarbeidet: Kapittel 7 handler om de frivillige styremedlemmene. Vi beskriver en idrettslagshverdag med mye å gjøre og mye å sette seg inn i. Et spekter av fysiske og digitale gjøremål opptar de frivillige i det daglige, fra direkte og konkret idrettsorganisering til mer helhetlig organisasjonsarbeid. To hovedoppgaver er idrettslagsdrift og medlemskontakt. I likhet med de frivillige trenerne legger frivillige med styreverv inn en ekstra innsats utover det mest nødvendige. Vi beskriver to profesjonelle organisasjonslogikker som kommer til uttrykk i styrearbeidet, der det å sette ting i system og inn i faste strukturer er en vanlig arbeidsform. Det dreier seg om å avlaste og støtte medlemmer og frivillige med stort og smått i idrettslagshverdagen (praktisk medlemsstøtte) og om å ruste opp idrettslaget for å oppnå bedre inkludering og sportslig kvalitet på lengre sikt (strategisk idrettsutvikling). De frivillige uttrykker at de har et bredt og viktig ansvar for idrettslaget, for de frivillige og for barna og ungdommene i nabolaget.

Mekanismer som begrenser og styrker frivillig engasjement

Med nye bilder på idrettslagshverdagen reflekterer vi over faktorer som påvirker frivillig engasjement i idrettslag. I innledningen peker vi på tre mulige hindringer: at tiltakende individualisme i befolkningen svekker kollektiv dugnadsånd og mobilisering av frivillige, at konkurranseorientering i idrettskulturen fortrenger innsats for inkludering, og at økende krav til tid, kunnskap og ferdigheter ekskluderer mulige frivillige og legger press på de som allerede har verv i idrettslag.

I nabolagsklubbene vi har studert, synes ikke individualisme å være til hinder for mobilisering til trener- og styreverv. Vi finner at individualistiske og kollektivistiske former for motivasjon gjerne går hånd i hånd i de frivilliges engasjement. Foreldrenes egeninteresse i barnas aktivitet sammenfaller i stor grad med de andre foreldrene og idrettslagets interesser. I de frivilliges praksis og doble engasjement trer inkludering frem som en sterk sosial konvensjon. Det er få tegn til at konkurranseorientering står i vegen for de frivilliges inkluderingsinnsats. Konkurranseverdier fremstår som utbredt, men samtidig preget av en viss tvetydighet: de blir ansett som både nødvendige (i passelige doser) og problematiske (i overflod). Utviklingsverdier synes derimot å bli omfavnet uten lignende forbehold.

Tids- og kompetansekrav fremstår som mer relevante hindringer for mobilisering av frivillige – og for mangfoldet i frivilligheten. Her er det viktige nyanser ut fra hvilket verv og kontekst det er snakk om. Vi har observert frivillige styremedlemmer som er utrustet med organisasjonskompetanse og godt digitalt håndlag. I enkelte styreverv synes det nyttig og verdsatt (om ikke direkte påkrevd) at frivillige har spesialiserte former for kompetanse, som regnskapsføring, jus eller ledelse. Også mer subtile mekanismer spiller inn. For de frivillige trenerne var idrettskunnskap og en viss pedagogisk kompetanse viktig, men også det å ha kjennskap til normer for å uttrykke følelser og engasjement i ulike idrettssettinger.

Den kanskje viktigste forklaringen på at man tar frivillige verv i barne- og ungdomsidretten, er enkel: Barnas idrettsdeltakelse mobiliserer foreldrene deres til frivillig innsats. Ut fra vår studie virker forpliktelsen og ansvaret for medlemsfellesskapet å være et viktig aspekt ved frivillig innsats i idrettslag. Men det gir ikke hele forklaringen. Den enkelte må også kunne se seg selv i rollen. Å kjenne seg kallet til verv, synes å forutsette tre ting: troen på at idrett er bra for barna, følelsen av at de har noe å bidra med, og tid og mulighet til å gjøre en forskjell. Når det er på plass, virker *behovet* for at noen stiller opp, i seg selv mobiliserende. For å sikre bredt frivillig engasjement i idrettslag fremstår det som viktig at disse sosiale mekanismene ikke settes ut av spill.

Frivillighet i møte med idrettens utviklingslogikker

Det tegner seg flere verdipenninger som preger de frivilliges innsats for inkludering, som spenningen mellom å vektlegge barnas helhetlige «utvikling

gjennom idrettsaktivitet» eller deres mer umiddelbare «utfoldelse i idrettsaktivitet». Et annet spørsmål er hva tiltakende idrettsalvor har å si for de frivillige og for barn og unges deltakelse og trivsel i organisert idrett. Fordi de sosiale konvensjonene er mer prestasjonsorienterte i ungdomsidretten enn i barneidretten, blir hensynet til inkludering gradvis vanskeligere å forene med hensynet til sportslig progresjon og prestasjon. Disse utviklingstrekkene påvirker frivillige på tvers av trener- og styreverv, som jobber stadig mer motstrøms for å lykkes med inkludering.

Analysene våre støtter opp under forskning som viser til en pågående profesjonalisering av idrettsfeltet. Vi belyser tre endringsprosesser som, i svar på krysspress i idrettsfeltet, gir opphav til økende kompetansekrav, ressursbehov og strukturerte arbeidsformer. For det første setter nye tilskudd av frivillige (og ansatte) i idrettslaget preg på kulturen gjennom kompetansen, perspektivene, verdiene og arbeidsformene de bringer med seg. For det andre bidrar idrettsfeltets «profesjonelle verdier» (profesjonalitet, struktur, kompetanse) og utviklingslogikker (bedre sportstilbud, mer inkludering) til å heve krav og forventninger til de frivillige. For det tredje ser vi at profesjonell praksis og verdier kan forplante seg i idrettsfeltet gjennom etterligning – det ett idrettslag gjør, blir til inspirasjon og mal for andre idrettslag.

Funnene i denne rapporten tyder på at det trengs konkrete tiltak for å motvirke den «naturlige» tendensen til økende kvalitetskrav og forventninger til idretten og de frivillige. Spesielt for svakt bemidlede idrettslag og i områder uten sterke idrettslagstradisjoner viser det seg klare utfordringer med et idrettssystem som krever stadig mer ressurser og frivillig innsats. De sosiologiske begrepene om *frakopling* synliggjør hva som står på spill. Ulike former for profesjonalisering kan svekke idrettslagenes legitimitet og utfordre den enkeltes opplevelse av mening med frivillig innsats i idrettslaget.

Vegen videre

Flere av grepene idrettskretsen tar, handler om å styrke idrettslagene og sette dem i stand til å håndtere kravene i idrettslagshverdagen. Et viktig spørsmål er om tiltakene i tilstrekkelig grad retter seg mot dynamikkene som gir opphav til en stadig mer krevende idrettslagshverdag. I forlengelsen ser vi to dilemmaer for idrettskretsen og nabolagsklubbene. Et første dilemma handler om krysspresset mellom idrettens ulike utviklingslogikker. Er det mulig å oppnå både mer inkludering og bedre sportslig kvalitet uten å generere et stadig økende behov for ressurser og frivillig innsats? Det andre dilemmaet handler om avveiningen mellom mål om inkludering og prinsippet om frivillighet. Hvor langt kan en gå i profesjonell tilrettelegging for idrettslag uten at det undergraver frivilligheten og de sosiale mekanismene som mobiliserer til frivillig engasjement?

Idretten engasjerer flest frivillige av alle sektorer i Norge. Det som skjer i idretten, angår mange. I kraft av sitt særpreg synes frivillig engasjement i idrettslag også å ha noen unike kvaliteter. Frivillig innsats i idrettslag kopler

sammen moral og praksis. Dugnad og frivillig organisering viser at nøkternhet og bærekraftig ressursbruk i idrettslag er mulig – og at det ikke trenger å koste så mye for barn og ungdom å delta. Frivillig engasjement i idrettslag kan by på «enkel» sosial interaksjon knyttet til idrettsaktiviteten, og fostre sosial integrasjon på tvers av sementerte skillelinjer ellers i samfunnet. Til sist gir frivillig engasjement i idrettslag en unik og personlig inngang til å påvirke praktisk politikk på grasrota. For idrettsaktører som vil ta et utvidet samfunnsansvar, er dette relevante hensyn å ta med i det videre arbeidet.

1 Frivillig organisering under press?

Frivillig innsats i idrettslag er noe mange er kjent med. Om lag en fjerdedel av befolkningen gjør en form for frivillig arbeid innen idrett i løpet av et år (Fladmoe et al., 2018). Det henger naturligvis sammen med at idrett er en populær fritidsaktivitet. Mange foreldre melder barna sine inn i sitt lokale idrettslag, der de er avhengig av frivillige for å organisere aktivitetene. Utover idretten spesifikt holdes frivilligheten for å ha en rekke funksjoner i samfunnet. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi er tre nøkkelord (Wollebæk et al., 2000). For den enkelte kan frivillig engasjement være en kilde til mening og identitet og by på sosial tilhørighet og fellesskap. Frivillige organisasjoner skaper rom for at folk møtes og blir kjent med hverandre på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Som arena for meningsbryting, lokalt forankret beslutningstaking og politisk mobilisering har frivilligheten også en demokratisk funksjon. Til sist har frivillig arbeidskraft en opplagt økonomisk funksjon – det er billig. Men den økonomiske funksjonen handler ikke bare om pengeverdien av arbeidstimene som legges ned. Frivillig organisering kan gi et vern mot at medlemsinteresser blir tilsidesatt i møte med offentlige eller kommersielle interesser (Wollebæk et al., 2000).

Frivillighet og demokrati står sterkt i norsk idrettsbevegelse, både som organiseringsprinsipp og grunnleggende verdier. Denne posisjonen går igjen i *Nabolagsklubb*, som er et klubbkonsept Oslo Idrettskrets introduserte i 2020 «for å styrke fleridrettslag i Oslo som tar et utvidet samfunnsansvar»¹. Særlige innsatsområder er å redusere kostnader for deltakelse i idrett og å utvikle et bredt idrettstilbud for barn og unge i alle deler av byen. Denne rapporten handler om de involverte idrettslagene – *nabolagsklubbene* – og rollen frivillige spiller i realiseringen av Oslo Idrettskrets sin visjon om en mer samfunnsengasjert og inkluderende barne- og ungdomsidrett. Intervjustudien vår fra 2020 tydet på at de som engasjerer seg frivillig i idrettslag, har en nøkkelrolle for inkludering i idretten, og samtidig at den frivillige innsatsen ikke alltid strekker til i møte med alt som skal gjøres (Solstad & Bakken, 2020). Spenningen mellom frivillighet og profesjonalisering utforskes nærmere i denne rapporten. Vi er ute etter å forstå hvordan frivillig innsats fortøner seg ute i nabolagsklubbene i praksis, og hvor godt rustet frivilligheten synes å være til å skape en mer inkluderende idrettsaktivitet i Oslo. Et spørsmål er om profesjonalisering er en nødvendig tilpasning til en stadig mer krevende idrettslagshverdag, og hva som kan gå tapt dersom idrettslag beveger seg lenger bort fra frivillighet som prinsipp og praksis.

I tråd med begrepet «utvidet samfunnsansvar» kan Nabolagsklubb forstås som et endringsprogram som søker å vri innsatsen i idrettslag i en mer velferds-politisk retning der idrettslagets rolle ikke bare er som organisator av idrettsaktivitet, men som forvalter av velferdsgoder underlagt normer om rettferdig

1 <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/oslo/nabolagsklubb/>

fordeling. Den velferdspolitiske forståelsen av idrettslaget har historiske røtter i den organiserte idretten i Norge og har tradisjonelt stått i motsetning til en oppfatning om at idrettsaktivitet ikke bør tilskrives noe mål utover seg selv, og at samfunnet ikke bør forvente noe mer av idrettslaget enn god aktivitet etter sportslige kriterier (Goksøyr, 2005; Slagstad, 2017). Som Hompland og Lorentzen (2011, s. 508) påpeker, står «idrettens relative autonomi i spenning og delvis motsetning til idretten som redskap for statens idretts- og helsepolitikk».

Varianter av denne motsetningen kommer til syne i forskning på idrettslags muligheter til å ta utvidet samfunnsansvar og til å fungere som verktøy for å oppnå velferdspolitiske mål. Gjennom flere studier viser Skille (2008, 2011a, 2011b) at konkurranseorientering er en dominerende sosial konvensjon i idrettslag, noe som gjør det vanskelig å etablere andre konvensjoner, for eksempel sentrert rundt idrettslaget som helse- eller inkluderingsaktør. Basert på en evaluering av Norges Fotballforbunds konsept Kvalitetsklubb påpeker Seippel (2019) en logikk ved idrettslaget som frivillig organisasjon forent om et tydelig kjerneformål: å organisere idrett. Iverksetting av tiltak på siden av idrettslagets kjerneformål beror på innsats fra frivillige som i utgangspunktet kan forventes å involvere seg på grunn av kjerneformålet, ofte motivert av egen interesse og egne barns interesser. Dette utgangspunktet gjør det formodentlig vanskelig å motivere frivillige i idrettslag til oppgaver og «ekstrainnsats» utover organisering av idrettsaktivitet.

Frivillige bidrar til å skape og formidle idrettslagets sosiale konvensjoner, samtidig som de er avgjørende for å iverksette endringsprogrammer som Nabolagsklubb, som kan hende utfordrer rådende konvensjoner. I dette berøringspunktet mellom muliggjørende og vanskeliggjørende står de frivillige som involverer seg *mye*, enten i styre og stell eller som trenere og lagledere. Disse, som er del av det Espedalen et al. (2021) kaller «den frivillige kjernetroppen», er derfor en gruppe som er viktig å studere for å forstå hvordan Nabolagsklubb kan skape inkluderende aktivitet i idrettslag i Oslo. De frivilliges eget perspektiv på idrettslagsarbeidet, egen rolle og motivasjon og på idrettslagets funksjon i lokalsamfunnet gir viktig innsikt om de rådende sosiale konvensjonene i nabolagsklubbene.

I tillegg er vi opptatt av at frivillighet ikke kan forstås uavhengig av samfunnmessige forhold og utviklingstrekk. Ifølge Lorentzen (2007) utfordres de norske tradisjonene for sivilt engasjement både av en ekspansiv velferdsstat og av nye mønstre for frivillig innsats. De siste tiårene har forskning på frivillighet vært interessert i sammenhenger mellom hvor mye og hvordan folk engasjerer seg på frivillig basis, og brede samfunnstrender som individualisering, kommersialisering og digitalisering. Dette har inspirert forskningsspørsmål om hvorvidt ulike former for frivillighet er «i takt med tiden», og hvilke utfordringer det byr på for frivillighetsformer som ikke er det (Hompland & Lorentzen, 2011; Tangen, 2009). Beslektet er forskning på frivillighet og sosial ulikhet, om hvorvidt

sosioøkonomisk status, det å være minoritet eller majoritet eller lokalmiljøets profil har betydning for hvor mye og hvordan ulike mennesker engasjerer seg som frivillige (Eimhjellen et al., 2021; Wollebæk et al., 2000). Å få grep om hvordan slike mer generelle frivillighetsutfordringer fortøner seg fra de frivillige og nabolagsklubbene sitt perspektiv, er viktig for å forstå hva som muliggjør og begrenser inkluderingsarbeidet. Innfallsvinkelen vår er å starte i det praktiske, med hva de frivillige driver med og erfarer i sitt daglige virke. Vi spør:

1. Hvordan ser idrettslagshverdagen ut i praksis for frivillige med trenerverv og styreverv? Vi er ute etter hva som engasjerer de frivillige, hva den frivillige innsatsen rommer av oppgaver og gjøremål, hva som kjenne-tegner den frivillige praksisen innenfor ulike typer verv, og hvilke sosiale konvensjoner som kommer til uttrykk i denne praksisen.
2. Hvilke egenskaper og utviklingstrekk ved idrettsfeltet styrker og begrenser bredt frivillig engasjement i idrettslag? Her er vi særlig ute etter aspekter ved idrettsfeltet som mobiliserer til frivillig innsats og som, motsatt, legger press på de frivillige og den frivillige foreningsmodellen.

Videre i dette kapittelet beskriver vi nabolagsklubbkonseptet og frivillighetens rolle i idrettskretsens arbeid. Vi gir et innblikk i nøkkelfunn fra nyere forskning på frivillighet i idrettslag og presenterer perspektiver på frivillighet og profesjonalisering. I kapittel 2 introduseres det teoretiske rammeverket vi lener oss på i analyser av frivillig engasjement: organisasjonssosiologi og ny-institusjonell teori. I kapittel 3 redegjør vi for forskningsprosjektets innramming og empiriske grunnlag, som består av feltarbeid i åtte nabolagsklubber. Analysene er i hovedsak basert på observasjon av idrettslagsarbeid i praksis. Forskningsfunnene våre presenteres i tre deler, i kapittel 4 til 6. Vi starter med å beskrive kjennetegn ved den frivillige kjernetroppen og deres engasjement. Deretter går vi nærmere inn på innholdet i praksisen til, først, frivillige med trenerverv, så frivillige med styreverv. I kapittel 7 oppsummerer vi hovedfunnene og fletter dem med teoretiske betraktninger for å belyse nye sider ved spenningen mellom frivillighet og profesjonalisering i idrettslag.

1.1 Nabolagsklubb og frivillighet

Nabolagsklubb er en viktig ramme for idrettskretsens arbeid med inkludering inn mot idrettslagene i Oslo. Som navnet tilsier, er idrettsaktivitet i nærmiljøet sentralt: Barn og ungdom skal ha mulighet til å delta i organisert idrettsaktivitet i nærheten av der de bor. Med satsingen ønsker idrettskretsen å oppnå økt idrettsdeltakelse, lave kostnader og et bredt idrettstilbud. Idrettskretsen har et mål om at minst 60 prosent av ungdom på tiende skoletrinn deltar i idrettslagsaktivitet ved utgangen av 2024 (Oslo Idrettskrets, 2020). Et særlig innsatsområde er å øke deltakelsen blant jenter og andre underrepresenterte grupper og styrke idrettstilbudet i deler av byen med relativt lav idrettsdeltakelse blant

barn og unge. Nærmere beskrivelse av Idrett for alle i Oslo er gitt i første rapport fra dette forskningsprosjektet (se Solstad & Bakken, 2020).

Siden årsskiftet 2022/2023 er det 31 nabolagsklubber i Oslo.² De fleste er fleridrettslag. Unntakene inkluderer en danseklubb og to kampsportklubber. Det er stor variasjon mellom idrettslagene – i medlemsmasse, antall og type idretter, idrettsanlegg, frivillig engasjement og ressursituasjon. Alt dette betyr noe for frivilliges arbeid og vilkår. Alle idrettslag må ha et årsmøte³, men ikke alle har unge trenere de skal betale. Større og mer profesjonaliserte idrettslag er underlagt strengere lovkrav og har som regel en større arbeidsbyrde totalt, men har også mer ressurser og flere hender å fordele arbeidet på. For eksempel er klubber med en omsetning over 5 millioner kroner i året, eiendeler til en verdi av 20 millioner eller mer eller over 20 ansatte underlagt strengere krav til økonomisk rapportering enn mindre idrettslag. Disse er pliktige å engasjere en statsautorisert eller registrert revisor, mens revisjon i mindre idrettslag utføres av et kontrollutvalg.⁴ De fleste nabolagsklubbene har minst én ansatt i administrasjons- eller ledelsesstilling på deltid eller heltid, mens noen har et tosifret antall i slike stillinger. De fleste nabolagsklubbene har innslag av betalte trenere og trenerveiledere – spesielt i ungdomsidretten, men omfang og lønnsnivå varierer. Det betyr at arbeidet med å rekruttere, inngå kontrakter, følge opp og betale trenere varierer fra klubb til klubb.

Det er en lang tradisjon i norsk idrett for at frivillige står for organisering av klubben og idrettsaktivitetene. Frivillighet som en grunnleggende verdi i norsk idrett er nedfelt i Norges Idrettsforbunds (NIF) lover, der det heter at organisasjonens arbeid skal preges av frivillighet, demokrati, lojalitet og likeverd (NIF, 2024, s. 3). Idrettskretsens innramming av Nabolagsklubb er på mange måter i tråd med det tradisjonelle synet på frivilligheten. På idrettskretsens nettside kan vi lese at forholdet til frivillighet er definerende for hva en nabolagsklubb er og skal være. Frivillighet som bærende organisatorisk prinsipp kommer klart til uttrykk: «I en nabolagsklubb skal frivillighet og dugnad være i fokus, for å sikre at alle har mulighet til å delta i aktivitetene.» Idrettskretsen uttrykker også et syn på frivillighet som en potensielt meningsskapende og verdifull praksis for den

2 Per 01.01.23 er det 31 nabolagsklubber i Oslo: Bjørndal IF, Bækkelagets SK, Bøler IF, Fighter KBK, Furuset IF, Grüner AIL, Haugerud IF, Hauketo IF, Heming IL, Holmlia SK, Høybråten og Stovner IL, Kjelsås IL, Klemetsrud IL, Lambertseter IF, Linderud IL, Monolitten IL, Mortensrud-Aker SK, Nordstrand IF, Norsk Judo og jiu-jitsu klubb, Ready IF, Romsås IL, Rustad IL, Røa AIL, Sagene IF, SK Sterling, SF Grei, Step Up DK, Stovner SK, Try IL, Tøyen SK og Ullern IF. Alle nabolagsklubbene er tilsluttet Norges Idrettsforbund.

3 Idrettslag i NIF er pålagt å avholde årsmøte hvert år, innen en fastsatt dato, med bestemte frister for når og hvordan invitasjon og sakspapirer skal formidles til klubbens medlemmer. Det følger også klare regler for prosedyre før og under møtet, blant annet for valgkomité og demokratisk valg av styremedlemmer.

4 Under Idrettstinget 2023 ble det vedtatt videreføring av en prøveordning med forenklet lovnorm for idrettslag med årlig omsetning under 250 000,-, som fristiller dem fra krav om minst tre valgte styremedlemmer, kontrollutvalg og valgkomité. Se: <https://www.idrettsforbundet.no/nyheter/2020/enklere-lovnorm-for-idrettslag/>

enkelte: «En nabolagsklubb er god på å synliggjøre at frivillige verv og oppgaver kan være givende, lærerikt og gøy.»⁵ Her antydes det også at nabolagsklubbene er ment å tilnærme seg frivillighet som et område de aktivt skal jobbe med og oppfordre til. Idrettskretsen trekker videre frem tre aspekter som nabolagsklubber skal tilrettelegge for: at det er enkelt å være frivillig, at idrettslaget har sosiale møteplasser for frivillige, og at det arrangeres dugnader. Det står at oppgaver til frivillige skal tilpasses etter motivasjon og kompetanse, at nabolagsklubber skal ha et miljø som fremmer frivillighet og dugnad, og at dugnad er viktig i arbeidet for at ikke prisen for å delta må settes opp. Slik blir det etablert en klar kopling mellom dugnadsarbeid som middel og lave deltakelseskostnader som mål. Idrettskretsen presiserer også at prinsippet om frivillighet skal etterleves i praksis, for eksempel ved at «ingen kan tvinges til å bli med» når det er dugnad.

Frivillighet og dugnad er ett av fem innsatsområder i Nabolagsklubb, sammen med inkludering, kompetanse, ungdomssatsing og klubbhåndbok. Som et ledd i å skape «bedre idrettslag» gjenfinner vi et ønske om å styrke frivilligheten i idrettskretsens strategiske plan for 2020–2024. Et av tiltakene er «økt satsing på klubb utvikling som underbygger frivillighet og demokrati» (Oslo Idrettskrets, 2020). Blant mer konkrete tiltak tilbyr idrettskretsen kurset *Klubbens styrearbeid i praksis* og dekker kursavgiften for opptil fire deltakere per idrettslag. De har også målrettede tiltak for klubbdrift for å bøte på at idrettslagene, ut fra beliggenhet og ressursituasjon, har ulike betingelser for å rekruttere frivillige og jobbe med inkludering. Idrettskretsen støtter enkelte klubber med administrative ressurser, i stillinger som daglig leder og inkluderingsansvarlig⁶ – en rolle som nabolagsklubber er forpliktet til å utpeke, og som skal «sikre at alle barn som ønsker det, blir inkludert i idrettslaget uavhengig av bakgrunn»⁷. Idrettskretsen arrangerer også temakvelder og samlinger for inkluderingsansvarlige og andre i nabolagsklubbene. Stabil og god klubbdrift i alle idrettslag er en sentral målsetting for idrettskretsen. Ressurstilførsel og kompetanseheving i klubbledelsen er sentrale tiltak i Nabolagsklubb, samtidig som det er klar vekt på frivillighet og de frivilliges rolle for inkludering. Følgelig står forholdet mellom frivillighet og profesjonalisering igjen som noe tvetydig.

5 <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/oslo/nabolagsklubb/3-frivillighet-og-dugnad/>

6 Hovedoppgavene til en inkluderingsansvarlig er blant annet å sikre at idrettslaget har gode rutiner for betalingsstøtte, at de er orientert om hvilke støtte- og tilskuddsordninger som finnes, og søker på vegne av familier som trenger det, at de har oppdatert og god informasjon om betalingsløsninger på idrettslagets hjemmeside, og at de jobber for å holde deltakelseskostnader på et rimelig nivå. Inkluderingsansvarlig skal også fungere som kontaktperson for idrettskretsens prosjekt med aktivitetsguider og er forventet å være med på kompetansehevede tiltak om inkludering og økonomi som barriere.

7 <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/oslo/nabolagsklubb/1-inkludering/>

1.2 Frivillighetsforskning

Medieoppslag om sviktende frivillighet i idrettslag gir inntrykk av store og økende utfordringer (Iversen & Haugstulen, 2022; Lunde, 2022). At folk ikke har tid, overskudd eller vilje til å engasjere seg frivillig, går igjen. I nyere norsk frivillighetsforskning er det imidlertid vanskelig å finne belegg for at omfanget eller formen for frivillig innsats skal ha endret seg betydelig de siste årene. Forskning fra Institutt for samfunnsforskning viser at andelen som engasjerer seg mye i frivillig arbeid, har holdt seg stabil de siste 20 årene – også i idrettslag (Fladmoe et al., 2019). I en undersøkelse av koronapandemiens konsekvenser for frivillig innsats sporet Fladmoe og Arnesen (2022) en liten nedgang for idrettslag på landsbasis i perioden 2019–2022. Nedgangen skyldtes lavere deltakelse blant de som i utgangspunktet brukte minst tid på frivillig arbeid. Kjernetroppen la derimot inn ekstra mye arbeid i denne perioden – de som fra før brukte minst fem timer i uka på frivillig innsats. Oslo og omegn skilte seg ut med å ha den laveste nedgangen i landet (1,5 prosentpoeng mot landssnittet på 3,6). Forskerne fant også en endring i arbeidsform. Tid brukt til digital frivillighet økte generelt og mest blant de som brukte mer enn halvparten av tiden som frivillig på digitalt arbeid. Forskerne pekte både på pandemien og den generelle digitaliseringstrenden som trolige årsaker til dreiningen i arbeidsform (Fladmoe & Arnesen, 2022).

Frivillig innsats i idrettslag henger sammen med sosioøkonomisk status og kulturell bakgrunn. Personer med majoritetsnorsk bakgrunn og fra midtre og øvre samfunnslag er de som engasjerer seg mest (Fladmoe et al., 2019). I en rapport fra år 2000 viste Wollebæk og kolleger en tidstrend med økende sosioøkonomiske skiller og at disse skillene var mest utpreget i styreverv og administrative funksjoner (Wollebæk et al., 2000). Et pågående forskningsprosjekt viser at det ikke er mindre omfang av frivillig innsats blant minoritetsforeldre generelt, men at innsatsen i større grad kanaliseres til religiøse foreninger enn idrettslag (Persson et al., 2023). Det kan speile at disse gruppene har andre interesser, men kan også ha sammenheng med høye terskler for å ta del i det frivillige idrettslagsarbeidet. En intervjustudie tyder på at forventninger til frivillig innsats kan begrense grad av foreldreinvolvering, spesielt for foreldre som har en utfordrende livssituasjon eller ikke er godt kjent med den norske måten å organisere idrett på (Espedalen & Strandbu, 2023). Forskerne påpeker blant annet at salgsdugnader er en økonomisk belastning for foreldre som har dårlig råd eller står uten et stort og pengesterkt sosialt nettverk å benytte seg av. Studien viser også at krevende idealer for foreldreinvolvering gjør det vanskeligere å få sosialt innpass i foreldrefellesskapet (Espedalen & Strandbu, 2023).

Omfanget av frivillig innsats i idrettslag må ses i sammenheng med hvor mange som deltar i idrettslagsaktivitet. Spørreundersøkelsen Ung i Oslo viser at idrettsdeltakelsen blant ungdom i Oslo er stabil. For 2023 oppgir 48 prosent av gutter og 32 prosent av jenter i alderen 13–19 år at de trener eller konkurrerer i idrettslag minst én gang uka (Bakken, 2023). Tallene er på høyde med 2018 og tyder på at pandemien ikke har hatt store konsekvenser for idrettsdeltakelsen

overordnet. For ungdom på 10. klasstrinn ligger deltakelsen på 43 prosent, altså 17 prosentpoeng unna resultatmålet til idrettskretsen. Juniordelen av Ung i Oslo-undersøkelsen viser en stigende trend blant barn i alderen 10–12 år. Andelen barn som er med på sport eller idrett som en fast fritidsaktivitet, har økt fra 66 til 72 prosent i perioden 2021–2023 (Bakken & Enstad, 2023)⁸. Samlet antyder deltakelsestallene sett opp mot tall på frivillig innsats at det har blitt mer arbeid på færre hender for idrettslagene. Uten tall på idrettslagsnivå er det vanskelig å få grep om sammenhengen mellom frivillig innsats og deltakelse. Det er også stor variasjon mellom bydeler og klubber. Idrettsdeltakelsen er lavere, og utfordringer med frivillighet er større, i sentrum og på østkanten av byen (Carlsson & Haaland, 2006; NFF, 2012). Men utfordringer med frivillighet er også av forskjellig karakter i ulike idrettslag og deler av Oslo. Overordnet tyder forskningsfunnene våre hittil i dette prosjektet på at det har blitt mer krevende å drive idrettslag over tid. Intervjuer med idrettsledere i Oslo ga inntrykk av at styrearbeidet er blitt mer omfangsrikt, komplisert og formalisert (Solstad & Bakken, 2020). I feltarbeidet videre fant vi også at arbeidet med inkludering av barn og unge var mer krevende når det gjaldt de eldre barna enn de yngre, og særlig i overgangen til ungdomsidretten (Solstad et al., 2022). Funnene viser at det er viktig å undersøke utviklingstrekk både ved idrettslagsdriften og idrettsaktivitetene for å forstå de frivilliges vilkår og muligheter for å skape mer inkluderende idrett.

1.3 Perspektiver på frivillighet og profesjonalisering

Frivillige i idrettslag kan forstås som del av moralske og verdibaserte fellesskap. Dette perspektivet fremmes av blant annet Lorentzen (2007) og Sørhaug (1989). For Lorentzen er forpliktelsen til fellesskapet, eller «vi»-følelsen, en sentral motivasjon for frivillig innsats. Han tar utgangspunkt i dugnads-tradisjonen og dens egalitære idé om at alle i fellesskapet er like, med like forpliktelser. Historisk har foreningsdugnaden vært et «verktøy for å realisere felles prosjekter», påpeker Lorentzen (2007, s. 24). Praksisen har utviklet seg til å bli en medlemsforpliktelse for de som er med i frivillige organisasjoner. Siden har pengedugnaden kommet til og gitt en dreining fra å bygge noe sammen til å finansiere noe sammen. Egalitære prinsipper er fortsatt gjeldende, ved at dugnadsbasert finansiering holder medlemskostnader nede og forhindrer utestengelse av deltakere på grunnlag av privatøkonomi.

Det moralske aspektet i frivilligheten knyttes til tidsbruk og innsatsen den enkelte legger inn. Moral og praksis er tett sammenkoplede i dette perspektivet på frivillighet. Det er innsatsvilje som definerer status, ikke hvem en er, eller hva en har i livet ellers (Lorentzen, 2007). Derfor er det en (moralisk) forskjell på om kaker til lotteri bakes hjemme eller kjøpes på butikken. Ifølge Sørhaug (1989) har frivillige organisasjoner et internt system av moralske koder og sanksjoner,

⁸ Spørsmålet om idrettsdeltakelsen til barn på 5.–7. trinn er ikke begrenset til trening og konkurranse i idrettslag. Tallene rommer også deltakelse i faste fritidsaktiviteter utenom organisert idrett.

der grad av innsats danner grunnlag for ulike statusposisjoner. Han bruker begrepet «moralsk kapital» om de frivilliges status i fellesskapet og hevder at sosial anerkjennelse er en viktig motivasjon for frivillig innsats. Mer tid investert gir høyere status. Når det er store forskjeller i hvor mye tid de enkelte deltakerne legger ned, oppstår det, ifølge Sørhaug (1989), en moralsk ubalanse i medlemsfellesskapet. De som yter lite, står i en slags moralsk gjeld til de som yter mye. Det betyr at arbeidsinnsatsen til den frivillige kjernetroppen virker inn på det sosiale samspillet i foreldregruppa som helhet. Perspektivene til Lorentzen og Sørhaug åpner opp for et nyansert syn på frivillighet og synliggjør de normative og moralske sidene ved frivillig innsats innenfor et avgrenset sosialt fellesskap.

Mye av forskningen på frivillighet har vært opptatt av sosiologisk modernitets-teori og hvordan brede samfunnstrender som individualisering, digitalisering, differensiering, globalisering, økt velstand med mer påvirker frivillighet. En utfordring flere peker på, er at tilbøyeligheten til å engasjere seg frivillig i idrettslag svekkes av en generell samfunnstrend i retning individualisering. Slik Hompland og Lorentzen (2011, s. 510) beskriver individualisering, er det snakk om «tendensen til at den enkelte ønsker å realisere seg selv gjennom aktiviteter som matcher egne behov og interesser, og der interessen for kollektivt, solidarisk samhold svekkes». Slike anskuelser blir fanget opp i teorier om frivillighetstyper og deres vilkår og livsberettigelse gitt diverse samfunnstrender. Disse teoriene opererer gjerne med begrepspar. Innen internasjonal frivillighetsforskning har Hustinx og Lammertyns (2003) skille mellom kollektiv og refleksiv frivillighet blitt mye anvendt (se også Eimhjellen, 2018). Kollektiv og refleksiv frivillighet er å forstå som idealtyper. Den kollektive frivillighetstypen er kjenne-tegnet ved varig organisasjonsmedlemskap og forpliktelse og langvarig og regelmessig innsats. Engasjement knyttes til en religiøs eller ideologisk basert altruisme, en idé om at en *gjør noe bra*. Refleksive frivillige er mer orientert mot selve aktiviteten, eller saken den fremmer, enn gruppetilhørigheten. Disse har gjerne en løs kopling til organisasjonen og deltar ofte i kortere tidsperioder.

I en idrettskontekst snakker Wollebæk (2011) om to frivillighetskulturer med hver sin dominerende frivillighetstype: Den tradisjonelle frivillighetskulturen er dominert av en kollektiv frivillighetstype. Kulturen er kjennetegnet av at de frivillige også har deltatt eller deltar i den organiserte idretten på jevnlig basis og er motivert av tradisjon, fellesskap og sosiale forbindelser. Den senmoderne frivillighetskulturen er dominert av en pragmatisk frivillighetstype og er kjennetegnet av at de frivillige (ofte unge, høyt utdannede) har svake bånd til den organiserte idretten og instrumentelle motiver for å involvere seg. Wollebæk og Aars (2011) antyder et generasjonsskille mellom de eldre og de yngre. Et spørsmål er om den pragmatiske frivillighetstypen er forenelig med tillitsverv i idrettslag, eller om en senmoderne frivillighetskultur fordrer nye organiseringsformer. En studie fra ski-VM i Oslo viser at det er betydelig overlapp i motivasjon på tvers av eldre og yngre frivillige – der det å bidra til fellesskapet og andre ideologiske eller kollektivistiske begrunnelser ble nevnt av begge grupper (Wollebæk et al., 2014). En særegenhet ved frivillig innsats i idrettslag er at en

viss interesse for aktiviteten uttrykkes i innmeldingen av egne barn, og at forpliktelser til å bidra i organiseringen er relativt godt kjent blant foreldrene (Espedalen & Strandbu, 2023). Nye frivillige forsøker som regel å tilpasse seg kulturen i idrettslaget de kommer inn i, samtidig som tilstrømming av nye stemmer også åpner for at nye holdninger og gjøremåter tar plass i idrettslaget (Choi, 2018). Samspillet mellom individ og organisasjon er viktig. Den enkeltes relasjon til idrettslaget og i hvilken grad de føler på sosiale forpliktelser og ansvar for aktiviteten, handler til dels om hvordan idrettslaget og aktivitetene er innrettet (Seippel, 2010).

Forskning viser at bredere samfunnstendenser også påvirker frivillige organisasjoners virkemåte – og deres relasjon til stat, marked og egne medlemmer. Nye forventninger fra offentlig hold og press fra kommersielle aktører er trekk ved samfunnet som gir opphav til nye spenninger i idrettsorganisasjonen (Hanstad, 2011; Hompland & Lorentzen, 2011). Utviklingstrekk internt og utenfra innbyr til sterkere markedsretting av virksomheten: Idrettslag supplerer porteføljen med betalingsbaserte aktiviteter og arrangementer, kommersielle aktører tilbyr konkurrerende idrettstilbud i form av treningssenter og private idrettsakademier (Hompland & Lorentzen, 2011), og pengesterke aktører sikrer seg makt og innflytelse gjennom oppkjøp av (spesielt) fotballklubber og fotballspillere (Hjelseth, 2006; Seippel et al., 2018). Begrepet «profesjonalisering» setter ord på disse trekkene, men blir også brukt om flere sider ved utviklingen i idrettsfeltet. Tre faktorer er viktige: Profesjonalisering handler om økende innslag av lønnsarbeid, en stadig større verdsetting av formell kompetanse og profesjonskunnskap (fagliggjøring) og en tendens til at arbeidsformer og styringslogikker forbundet med profesjonelt arbeidsliv blir mer definerende for idrettslagets virksomhet (Bromley & Meyer, 2017; Lang et al., 2023; Seippel, 2010). I organisasjonsform kan profesjonalisering vise seg i grad av *strukturering*, der roller, ressurser og arbeidsoppgaver blir gitt fastere rammer (Söderström & Weber, 2020).

Det historiske perspektivet er viktig. For eksempel trenger en ikke gå lenger tilbake i tid enn til tidlig 1980-tallet for å finne et skiforbund som i liten grad belaget seg på lønnet arbeidskraft, og som dermed skiller seg klart fra den store, profesjonaliserte organisasjonen vi kjenner den som i dag (Steen-Johnsen, 2011). Skiforbundet er ikke alene. Større innslag av lønnet arbeidskraft, fagkompetanse, byråkrati og kommersiell virksomhet er utviklingstrekk som har gjort seg gjeldende i andre særforbund og i idrettsorganisasjonen som helhet. Etter alt å dømme har profesjonaliseringstrenden fortsatt de siste tiårene, både i norsk idrett (Berg, 2019; Seippel, 2019) og i andre land (Lang et al., 2020; Nagel et al., 2015). Profesjonalisering vises ikke bare i idrettslagsdriften. I selve idrettsaktiviteten kan denne trenden spores i at treneroppdraget, som tradisjonelt sett har vært en frivillighetsbasert praksis, i økende grad har blitt en aktivitet utøvd av sertifiserte profesjonsutøvere og underlagt kvalitetsstandarder definert av sentrale idrettsmyndigheter (Taylor & Garratt, 2010; Smeland & Seippel, 2015). Tendensen til å gå over til betalte trenere i overgangen fra

barneidretten til ungdomsidretten viser at det også skjer en dreining i profesjonalisert retning innad i det enkelte idrettslag i takt med deltakernes alder (Solstad et al., 2022). Ifølge Hompland og Lorentzen (2011, s. 510) rokker økende omfang av lønnsarbeid ved grunnpilarene ved frivillig organisering av idrettslag og «skaper press i retning av nye organisasjons- og virksomhetsformer».

Profesjonalisering kan ta ulike former og uttrykk og til en viss grad leve side om side med frivillighet som ideal og praksis. I en intervjustudie med tillitsvalgte og ansatte i Norges Skiforbund belyser Steen-Johnsen (2011) tre sameksisterende ledelseslogikker: en frivillig amatørlogikk, en politisk-administrativ logikk og en profesjonell forretningslogikk. En grunnforståelse i den frivillige amatørlogikken er at det er de frivillige og medlemmene som eier organisasjonen. Etter denne logikken tas beslutninger om idrettsorganisasjonens verdier og aktiviteter gjennom medlemsdemokratiske prosesser. Den politisk-administrative logikken er modellert etter offentlig sektors måter å behandle saker og ta beslutninger på, med en todeling mellom et beslutningstakende ledd (styret) og et utøvende ledd (administrasjonen). Den profesjonelle forretningslogikken er inspirert av praksiser og organiseringsformer innenfor næringslivet. Strategisk systemutvikling, kvalitetskontroll og evalueringer er rasjonelle løsninger og idealer innenfor denne ledelseslogikken. I de to sistnevnte (profesjonelle) logikkene er det et skarpt skille mellom styre og administrativ stab og klart definerte roller som forutsetter fagspesifikk kompetanse. Steen-Johnsen (2011) påpeker at denne formen for organisering avgrenser det valgte styrets virksomhetsfelt og innflytelse i organisasjonen. Profesjonalisering i idrettslag gir nye rammer for frivilligheten.

Dette er en tråd vi holder i videre i rapporten. Et fokus for analysen vår er relasjonen mellom den enkelte frivillige og idrettslagets innretning. Inspirert av forskningen over har vi tenkt i form av tre idealtypiske bilder: idrettsforening, idrettsforetak og idrettsforretning. Profesjonalisering betyr en bevegelse fra en rent frivillighetsbasert idrettsforening og i retning av en mer profesjonell organisasjon. Denne bevegelsen kan ta ulike former, der idrettslaget tilnærmer seg et idrettsforetak tuftet på administrative og byråkratiske styringsprinsipper eller en idrettsforretning styrt etter forretningsmessige logikker. Medlemmers og frivilliges *relasjon* til idrettslaget skiller seg fra hverandre i disse tre idealtypene: Fra å være aktivt involvert som deltaker i beslutningsprosesser og aktivitetsorganisering (forening) til å innta en mer passiv og distansert relasjon til idrettslaget, enten som bruker av idrettstjenester (foretak) eller forbruker av idrettstilbud (forretning).

2 Organisasjonssosiologi

Vi innledet med at sosiale konvensjoner i idretten er seiglivede og kan stå i veien for endring, uten å gå nærmere inn på hva begrepet rommer. Sosiale konvensjoner kan forstås som meningsstrukturer som sikrer en viss regularitet i atferd i en gitt gruppe (for eksempel frivillige i et idrettslag), som medlemmer av gruppa handler overens med og forventer og foretrekker at andre også handler overens med. Konvensjoner består av både kognitive elementer (vi tror på dem eller tar dem for gitt: for eksempel at å vinne konkurranser er bra) og mer objektive sosiale strukturer (som lover og regler, for eksempel endringene i banestørrelse og antall spillere fotballag må forholde seg til etter hvert som deltakerne blir eldre). Som nøkkelstørrelser innenfor sosialkonstruktivistiske teorier er konvensjoner på samme tid produkter av menneskers handlinger og strukturer som muliggjør og begrenser fremtidige handlinger. En forståelse av rådende sosiale konvensjoner i nabolagsklubbene og den frivillige kjerne-troppen sier noe om mulighetsrommet for de formene for endring idrettskretsen søker med Nabolagsklubb. Utover dette sier ikke begrepet alene så mye om hvordan og hvorfor endring skjer, og hva slags uintenderte konsekvenser en bør være oppmerksom på. Til dette formålet lener vi oss på ny-institusjonell teori. Her vektlegges betydningen av organisasjonsmiljøet for de frivilliges opplevelse av å engasjere seg i idrettslag og for deres mulighet til å bidra aktivt for at idrettslaget skal ta et utvidet samfunnsansvar.

En grunntanke i ny-institusjonell teori er at moderne samfunn preges av ulike rasjonaliseringsprosesser som øker omgivelsenes krav til organisasjoner om å opptre ansvarlig, åpent og kunnskapsbasert (DiMaggio & Powell, 1983). Legitimitet er en forutsetning for ulike ressurser, og legitimitet knyttes tett opp til rasjonalitet. For de fleste organisasjoner er økonomisk rasjonalitet sentralt. Med digitalisering og stadig nye former for kommunikasjonsteknologi følger krav til digital rasjonalitet. For idrettsorganisasjoner vil rasjonalitet med hensyn til deres kjerneformål – å organisere idrett – nødvendigvis være viktig. Men rasjonalisering innebærer også en form for verdimelessig formålstjenlighet. Bærekraftbegrepets popularisering i politikk, næringsliv og frivillige organisasjoner er et eksempel på hvordan samfunnsansvar og miljøansvar blir kilder til legitimitet. I sin nye bærekraftstrategi forplikter idrettsforbundet seg til ansvarlig ressursbruk og grønne idrettsarenaer (NIF, 2022). Et viktig poeng er at disse ulike rasjonalitetene ikke alltid peker i samme retning. Det kan være grunnleggende motsetninger mellom den økonomiske, den idrettslige⁹, den samfunnsmessige og den miljømessige rasjonaliteten. Organisasjoner står dermed i et krysspress der det å møte noen krav går på bekostning av muligheten til å møte andre krav. Idrettseksempler kan være når idrettslag advarer mot at skjerpede miljøkrav til kunstgressbaner begrenser muligheten til å skape «fotballglede for alle»,

9 Den idrettslige rasjonaliteten kan romme flere rasjonaliteter, for eksempel én konkurranseorientert, én helseorientert og én inkluderingsorientert.

eller når forventninger om sportslig kvalitet i barne- og ungdomsidretten gjør at idrettslag ansetter trenere og derved svekker muligheten til å oppfylle forventninger om at idretten i hovedsak skal være basert på frivillig innsats.

I et uoversiktlig landskap med stadig fornyet press og krysspress fra omgivelsene forsøker organisasjoner å tilpasse både policy (lover, retningslinjer, den uttalte og skrevne politikk) og praksis (det som faktisk skjer) innenfor ulike domener, gjennom prosesser DiMaggio og Powell (1983) kaller isomorfisme. Forfatterne identifiserer tre former for isomorfisme eller likhetsgjøring¹⁰. Den første er når organisasjoner endrer seg i lys av nye lover og regler innenfor et spesifikt domene fordi de ikke har, eller ikke opplever å ha, noe valg (tvangspreget isomorfisme), som når idrettslag implementerer NIFs krav til politiattest for trenere i barne- og ungdomsidretten. Den andre handler om å imitere organisasjoner som fremstår som bedre eller best på det spesifikke domenet (mimetisk isomorfisme). Samlinger for nabolagsklubbene i regi av idrettskretsen kan leses som et forsøk på å tilrettelegge for etterligning og i det minste som et uttrykk for denne logikken. Den tredje formen for isomorfisme skjer ved at nye generasjoner arbeidstakere eller medlemmer bringer inn normer de eksempelvis har tatt til seg under utdanning, eller som rett og slett er en del av yngre generasjoners verdensanskuelse (normativ isomorfisme). Denne logikken kommer til uttrykk i idrettskretsens rollekurs (inkluderingsansvarlig, barneidrettsansvarlig), der det tilrettelegges for at nye tilskudd til idrettslagene har med seg visse verdier og forståelser av ansvar – som igjen kan sette preg på arbeidet og idrettslaget.

For DiMaggio og Powell (1983) er økende likhet mellom organisasjoner, innad i og på tvers av samfunnsområder, en følge av hver av de tre isomorfe prosessene. Dette er en interessant generell teoretisk anskuelse, men får en spesiell betydning for studier av frivillige organisasjoner som idrettslag. Studier om den organiserte idrettens profesjonalisering indikerer at de likhetsgjørende prosessene driver idretten i en bestemt retning, om enn på et krokete vis, der frivillige foreninger blir likere profesjonelle organisasjoner som bedrifter eller offentlige foretak som skoler. Mot dette bakteppet er det relevant å se til Bromley og kolleger sine arbeider om følgene av rasjonalisering og isomorfisme for de frivilliges vilkår i frivillig sektor i USA (Bromley & Meyer, 2017; Bromley & Powell, 2012). De peker på en rekke konsekvenser av likhetsgjøringsprosesser, som også kan gjøre seg gjeldende for norske idrettslag. Én viktig følge er tendensen til at krav til kunnskap og ferdigheter øker, og dermed også terskelen for å ta på seg – eller stå i – frivillige verv (Bromley & Meyer, 2017). I vår kontekst kan eksempler på denne tendensen være om den frivillige kjerne-troppen i økende grad forventes å inneha kunnskap om god idrettsaktivitet (med ulike definisjoner av «god», eller ulike rasjonaliteter, i så henseende), om styrelederens kompetanseområde utvides (eksempelvis til å kunne håndtere varsler om seksuell trakassering eller overgrep på en lovmessig og

10 På engelsk bruker DiMaggio og Powell (1983) begrepene «coercive isomorphism», «mimetic isomorphism» og «normative isomorphism».

tillitvekkende måte), om regnskapsprosedyrene en økonomiansvarlig bør ha kjennskap til, blir mer kompliserte, eller dersom en frivillig i en hvilken som helst rolle bør kunne forholde seg til stadig nye kommunikasjonsverktøy som Spond eller Facebook. Opplagte konsekvenser av en økt terskel for frivillig innsats er at færre er frivillige, og at bortfallet av frivillige er størst i de minst ressurssterke gruppene i samfunnet. Når skillelinjene eroderer mellom ulike sektorer, oppstår det også mer konflikt og hardere konkurranse om arbeidskraft på tvers av sektorer og organisasjoner (Bromley & Powell, 2012).

Ettersom de frivillige organisasjonene *trenger* de frivillige eller har økonomiske, historiske og verdimeslige grunner til å holde fast ved en frivillig modell (å beholde frivilligheten kan være ett press i krysspresset), er det ifølge Bromley og Powell (2012) ofte ikke en økt terskel og redusert involvering som oppstår, men et gap mellom organisasjonenes policy og organisasjonenes praksis: Det organisasjonene faktisk gjør, avviker fra det de, i mangfoldige policydokumenter, formidler til omverdenen at de gjør. Eksempler i vår kontekst kan være når treningene i en fotballklubb ikke gjenspeiler treningsprinsippene i klubbens sportsplan, eller når nabolagsklubbvisjonene for inkludering ikke gjenspeiles i praksis ute i den enkelte gruppe eller lag. Poenget har sammenheng med forskningen til Skille (2018, 2011a, 2011b) og Seippel (2019), som viser at de sosiale konvensjonene, som langt på veg muliggjør praksis, er langt mer seiglivet i idrettslag enn hva policydokumentene er. Krav fra omgivelsene gjør at frivillige organisasjoners kjerneformål suppleres av nye formål på policynivå, men dominerende sosiale konvensjoner blant de som skal gjøre de nye oppgavene, tilsier at de nye formålene ikke gjøres eller ikke gjøres med særlig iver.

Policy-praksis-fracopling går ut over legitimitet, men kan også ses i sammenheng med en mer identitets- eller opplevelsesmessig fracopling blant de frivillige, som blir bedt om å ta på seg oppgaver utover det kjerneformålet som var grunnen til at de engasjerte seg. Bromley og Powell (2012) kaller denne fracoplingen «means-end-decoupling», som på norsk kan oversettes med fracopling mellom oppgaver og formål. De argumenterer for at denne typen fracopling er både mer utbredt og mer alvorlig, og knytter det til tre konsekvenser av krysspress i moderne organisasjoner: at organisasjonsstrukturene blir stadig mer komplekse, at idrettslaget fanges i en kontinuerlig reformsyklus, og at ressurser omdirigeres fra kjerneformålet. For de frivillige blir det mer å gjøre, mer å orientere seg i, og en økende andel av arbeidsoppgavene de utfører, oppleves å ha svak tilkoping til organisering av idrett. Det frivillige arbeidet i idretten blir mer likt frivillig arbeid i enhver annen organisasjon. En situasjon med fracopling av oppgaver og formål truer den enkeltes handlingsfrihet og mulighet til å påvirke omgivelsene og skape noe eget, som ifølge forskning er viktig for at frivillige trives og finner mening med engasjementet (Walk & Peterson, 2022).

Bakteppet vi har skissert, viser til to typer forståelser av problemer knyttet til frivillighet i idrettslag, der frivillig innsatsvilje svikter på grunn av nye

generasjoners pragmatiske livsholdning eller vanskeliggjøres på grunn av organisatoriske forhold i idretten, med arbeid som blir mer omfattende, krevende og fremmedgjort fra kjerneformålet. I denne studien utforsker vi hvorvidt disse forklaringene fremstår treffende i kontekst av nabolagsklubbene. Vår inngang til å belyse dette er å analysere hvordan idrettslagshverdagen fortøner seg for frivillige med ulike typer idrettslagsverv.

3 Forskningsprosjektet: innramming og empirisk grunnlag

Forskningsprosjektet denne rapporten er del av, undersøker forløpet og virkningene av Idrett for alle i Oslo, med fokus på nabolagsklubbene. Formålet er å dokumentere hva satsingen har å si for de involverte klubbene, og forstå mekanismer som fremmer og forhindrer inkludering i barne- og ungdomsidretten. Denne rapporten er nummer tre i rekken og er basert på feltarbeid i åtte nabolagsklubber i Oslo, utført i perioden høst 2020–vår 2023. Frivilliges vilkår og innsats for inkludering av barn og ungdom er et viktig omdreiningspunkt, som omfatter innsats for å skape trivsel for aktive medlemmer i ordinær praksis og for å rekruttere nye deltakere i eksisterende eller nye aktiviteter (se Solstad et al., 2022). Vi betrakter frivillighet i idrettslag som en form for sivilt engasjement, der «hver og en, ut fra en indre overbevisning om hva som er viktig, utfolder seg sammen med andre for å få til noe» (Lorentzen, 2007, s. 10). Vi er opptatt av frivilliges mulighet til å engasjere seg (inkludert krav til tidsbruk og ulike former for kompetanse) så vel som deres opplevelse av trivsel, forpliktelse og mening knyttet til idrettslagsvervet.

I valg av idrettslag har vi forsøkt å fange variasjon i beliggenhet, demografi og idrettslagets profil (f.eks. størrelse, økonomi og antall ansatte). Det resulterte i et utvalg nabolagsklubber som er ulikt plassert langs spennet fra forening til forretning, med forskjeller i innslag av lønnsarbeid, grad av strukturering og frivilliges relasjon til idrettslaget. For eksempel hadde 6 av de 8 idrettslagene en eller flere administrativt ansatte (15 på det meste). Idrettslagenes bruk av betalte og frivillige trenere varierte også. Enkelte klubber ga for eksempel en form for kompensasjon til foreldretrenerne, som gratis klubbteøy, at barnets treningsavgift ble dekket, eller et fast pengebeløp i året.

3.1 Feltarbeid i idrettslag

I feltarbeidet har vi vektlagt observasjon av idrettslagsaktiviteter og supplert disse med intervjuer med frivillige og ansatte i de åtte klubbene (24 totalt). I hvert av idrettslagene observerte vi mellom 6 og 16 aktiviteter, fordelt på idrettsaktiviteter for barn og ungdom og idrettslagsmøter av forskjellige slag. Vi har observert 60 treninger og konkurranseaktiviteter (kamper og skirenn) og 34 møteaktiviteter, inkludert 5 samlinger og kurs arrangert av Oslo Idrettskrets. Forskerne tok kontakt med en idrettslagsleder i det enkelte idrettslag per e-post og spurte om deltakelse i forskningsprosjektet. Etter invitasjon og et første møte ble vi henvist videre til aktuelle lag og grupper som svarte til våre utvalgs-kriterier. Hver av observasjonene varte mellom halvannen og fire timer, inkludert

oppmøtetid og uformelt snakk i forkant og etterkant av aktiviteten.¹¹ Feltarbeidet er utført av tre forskere med ansvar for hver sine idrettslag.¹² Forskerne tok korte notater underveis og utfyllende notater snarest mulig etter endt aktivitet – oftest innen 24 timer.

I observasjon av idrettsaktivitet la vi vekt på de frivillige trenernes rolle, oppgaver og engasjement. Det inkluderte hva de frivillige helt konkret gjorde, hvordan de bevegde seg i rommet, og hva de fulgte med på, men også føleleser-uttrykk slik som engasjement, glede og frustrasjon. Vi fulgte gjerne opp konkrete observasjoner med spørsmål «på sidelinjen» eller i etterkant av aktiviteten for å få fatt på trenerens egen opplevelse og tolkning av situasjonen. Vi var også interessert i de sosiale dynamikkene mellom ulike personer i idrettssettingen, deriblant det sosiale og faglige samspillet i en trenergruppe. Til slutt var vi interessert i samspillet med de fysiske omgivelsene: hvordan den konkrete idrettssetting gir rom for ulike typer opplevelser og forhold til idrettsutøvelse, andre mennesker og naturen. Forskjellen er stor mellom idrettsgrenene i feltarbeidet, fra langrenn ute i marka (men også inne i kunstsnehall!) til innebandy og håndball inne i en flerbrukshall. For frivillige med styreverv har vi tilsvarende, tilpasset en møtekontekst, observert det sosiale samspillet og de fysiske (og digitale) omgivelsene. Vi har vært opptatt av de frivilliges rolle, gjøremål og arbeidsformer og hvordan deres engasjement kommer til uttrykk i ulike sosiale interaksjoner og møtesituasjoner.

For å få en bedre forståelse av hvordan de enkelte idrettsaktivitetene ble organisert «i kulissene», prioriterte vi å observere møter som var tett på aktivitetene vi fulgte, inkludert gruppestyremøter, trenersamlinger og andre sammenkomster. Samtidig ville vi fange bredden i idrettslagsstyringen. For å få innsikt i samhandlingsmønstre innad og på tvers av ulike styringsnivåer i idrettslaget observert vi også et knippe årsmøter, sentrale styremøter og utvalgsmøter. Idrettskretsmøtene har hatt utvalgte temaer på agendaen, deriblant inkludering, kostnader for idrettslaget, samarbeid med skole og kommune og ungdomssatsing. Enkelte samlinger var utelukkende for nabolagsklubbene, mens andre var for alle idrettslag i Oslo. Møtene ga anledning til å observere hvordan informasjonen blir mottatt, diskutert og eventuelt satt ut i live av frivillige og ansatte i det enkelte idrettslag. Observasjon av kurs og foredrag har gitt innblikk i hva slags kunnskap og kompetanse idrettskretsen er opptatt av å formidle til idrettslagene, og hvordan sosiale konvensjoner i idretten uttrykkes og formes på tvers av idrettslag og organisasjonsledd i osloidretten.

11 Til sammen anslår vi å ha opparbeidet rundt 200 timer med det Small og Calaro (2022) kaller «felterfaring» innen etnografisk og intervjubasert forskning, som gir et mål på forskernes kjennskap til feltet, de lokale forholdene og personene som er involvert.

12 Førsteforfatter var ansvarlig for feltarbeid i fire idrettslag og andreforfatter i tre. Doktorgradsstipendiat Lars Erik Espedalen, tilknyttet Forskningscenter for barne- og ungdomsidrett ved Norges idrettshøgskole, utførte feltarbeidet i den åttende nabolagsklubben.

I denne rapporten har vi lagt mest vekt på observasjon av idrettsaktiviteter fra siste fase av feltarbeidet, der frivilliges oppgaver og vilkår var et hovedfokus¹³ Vi har gjort feltarbeid i langrenn, innebandy, fotball, håndball og friidrett og primært fulgt aktiviteter for idrettsdeltakere i alderen 9–13 år – altså i brytningsfasen mellom barneidretten og ungdomsidretten. Vi observerte et jentelag og et guttelag i alderen 10–13 år både i innebandy og håndball. Foreldretrenere hadde hovedansvar for aktiviteten (tre som det minste, fem på det meste). For to av lagene (guttelagene) var det utelukkende foreldretrenere, mens foreldretrenerne i de to andre lagene (jentelagene) var ledsaget av én ungdomstrener i det ene tilfellet og tre i det andre. For å få et inntrykk av det særegne ved foreldredrevne aktiviteter observerte vi noen aktiviteter der idrettslaget har valgt andre løsninger for organiseringen. I langrenn fulgte vi en gruppe med 11 og 12 år gamle jenter og gutter, ledet av to ungdommer som tidligere var aktive langrennsløpere i klubben. I friidrett fulgte vi også kjønnsblandede grupper, én for barn i alderen 7–11 år og én for ungdom i aldersspennet 12–16 år. To betalte yrkestrenere organiserte friidrettstreningene, med ansvar for hver sin gruppe. Alle ungdomstrenerne mottok et timesbasert honorar. I fotball observerte vi et knippe aktiviteter med to lønnede trenere som fellesfaktor, inkludert akademitrening med gutter i alderen 7–10 år,¹⁴ fotballtrening for ungdomsjenter og kamp for ungdomsgutter. Alle gruppene vi observerte, var kjennetegnet av stort sprik blant deltakerne når det gjaldt idrettserfaring, ambisjoner og ferdigheter.

I tillegg til observasjon har vi intervjuet frivillige med trenerverv og styreverv – først og fremst de som var tilknyttet idrettene og gruppene vi har fulgt. For innblikk i endringer ved idrettslagshverdagen over tid og aldersrelaterte forskjeller i frivilliges forhold til frivillighet har vi intervjuet frivillige fra både yngre og eldre generasjon. For å forstå hvordan idrettslagshverdagen fortoner seg fra ulike posisjoner og perspektiver, har vi også intervjuet betalte ledere og trenere i de åtte nabolagsklubbene. De fleste intervjuene ble gjort mot slutten av feltarbeidet, slik at forskerne kunne følge opp feltobservasjoner, få utdypende svar om temaer fra tidligere samtaler og teste gryende tolkninger og forståelser på de som kjenner praksisfeltet best. Det vil si at forskerne som oftest hadde en viss kjennskap til intervjupersonene, oppgavene deres i idrettslaget og det sosiale og fysiske miljøet de var del av. Intervjuene fulgte en intervjuguide som var tilpasset konteksten, men også dekket sentrale temaer i denne rapporten (frivillighet) og i forskningsprosjektet generelt (inkludering i idrett).

Alle som ble invitert til intervju, mottok skriftlig informasjon om forskningsprosjektet og deres rettigheter på forhånd. Innholdet i forskningsskrivet ble gjengitt i korte trekk ved starten av intervjuet, før deltakeren ga informert samtykke. Ved hvert første møte med en ny gruppe har forskerne introdusert seg, redegjort for forskningsprosjektet og åpnet for spørsmål. Vi har også

¹³ Idrettsaktivitetene vi fulgte i første del av feltarbeidet, er beskrevet i Solstad et al. (2022).

¹⁴ Fotballakademiet var i utgangspunktet for alle, men det var bare gutter som var påmeldt.

informert om prosjektet i digitale forum i lag og grupper der trenerne har ønsket det. Vi benytter fiktive navn i fremstilling av sitater og utdrag fra observasjoner og har valgt å anonymisere idrettslagene som er omfattet av feltarbeidet. Sitater er lettere redigert for lesbarhet og for å ivareta anonymitet. Forskningsprosjektet er godkjent av Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør og er utført i tråd med OsloMets regler og prosedyrer for personvern og datalagring.

3.2 Analyse

Undervegs i feltarbeidet har forskerne møttes jevnlig for å diskutere observasjoner og intervjuer, flagge viktige temaer og samkjøre tolkninger. Vi analyserte datamaterialet i to steg. Først kartla vi hva frivillige med trenerverv og styreverv driver med, og hva de opplever som gledelig og strevsomt ved idrettslagsvervet. Vi formulerte to sett med analysespørsmål: 1) Hvilke situasjoner inngår de frivillige i, og hvem interagerer de med? Hva gjør de frivillige i disse situasjonene, hvilke oppgaver har de? 2) Hva formidler de frivillige – i handling og ord – om hva som er gøy, meningsfullt og givende ved vervet? Hva er det som oppleves vanskelig, kjedelig og frustrerende ved å være frivillig?

Det neste steget i analysen var mer fortolkende og rettet mot å fange opp rådende sosiale konvensjoner og rasjonaliteter – eller logikker – i idrettslagsmiljøet som preget de frivilliges praksis og engasjement. Vi var ute etter å forstå objektive og normative krav til det enkelte verv (hva de frivillige må eller bør ha av tid, ferdigheter, kompetanse og så videre for å gjøre det de gjør) og identifisere aspekter ved idrettsfeltet som driver frem ulike former for profesjonalisering. I teorikapittelet viste vi til tre isomorfe prosesser – normativ, tvangspreget og mimetisk – som gir et grunnlag for å forstå hvordan endringer i idrettslagenes organisering og virksomhet utspiller seg over tid. I analysen har vi brukt disse begrepene til å forstå nyanser og endringer i forholdet mellom profesjonalisering og frivillighet i nabolagsklubbene.

Analysen presenteres i tre deler. I neste kapittel gir vi en felles fremstilling av den frivillige kjernetroppen og hva det er som engasjerer dem. For å fange at engasjementet, etter våre analyser, er rettet mot både sportslig utvikling og inkludering, beskriver vi dette som «det doble idrettsengasjementet». Deretter ser vi nærmere på de frivilliges oppgaver og gjøremål, først for trenervervet, så for styrevervet. For begge grupper har analysene våre tydeliggjort at de frivillige gjør mer enn det minste minimum av oppgaver for å organisere idrett. De legger ned en innsats utover kjernevirksomheten. Dette er ikke et skille som alltid er observerbart i praksis, og kan gjelde like mye hva de frivillige legger i arbeidet, og i *kvaliteten* på det, som hva det er de utfører av oppgaver. Overskriftene er ment å sette ord på dette spennet i de frivilliges praksis. Det frivillige trenervirket presenteres i kapittel 5 under overskriften «Trenerne: fra idrettsorganisasjon til pedagog». I kapittel 6 beskriver vi det frivillige styrearbeidet under overskriften «Styremedlemmene: fra organisasjon til klubb utvikler».

4 Frivillige i nabolagsklubber: det doble idrettsengasjementet

Foreldre engasjerer seg i idrettslag av mange forskjellige grunner, men det finnes viktige fellestrekk. Gjennom observasjoner og intervjuer med frivillige i åtte nabolagsklubber har vi undersøkt hva det er som kjennetegner deres grunner til å bli frivillig og fortsette i idrettslagsvervet. Først sier vi litt om hvem de frivillige er.

Vi har studert både frivillige som har verv som trener eller lagleder, og frivillige som har verv i styre og stell, enten i hovedlaget eller i håndballgruppa, innebandygruppa eller langrennsgruppa¹⁵ i sine idrettslag. Det er altså den frivillige kjernetroppen vi har med å gjøre. For å minne om dette og for enkelhets skyld bruker vi «den frivillige trenertruppen» som samlebegrep for frivillige med aktivitetsnære verv og «den frivillige styretroppen» for frivillige med styreverv. Noen av deltakerne i studien har begge typer verv. Nesten alle de frivillige i begge kategorier har egne barn i idrettslaget, og de frivillige trenerne har som hovedregel egne barn i aktiviteten de er ansvarlige for. De er det som gjerne kalles foreldretrenere. Et mindretall startet sitt frivilligengasjement i idrettslaget som trenere, men har fortsatt i det samme vervet, eller i et annet verv, også etter at barna deres sluttet. I den frivillige styretroppen finner vi også noen med idrettsaktive *barnebarn* i klubben.

Et første kjennetegn ved de frivilliges engasjement er relasjonen til barna som er med i den gitte idrettsaktiviteten. I intervjuer og feltsamtaler forteller mange av de frivillige om hvordan engasjementet deres i klubben kretser rundt barnas deltakelse. Her svarer en foreldretrener i håndball på et spørsmål om hvorfor han tok på seg trenervervet:

Det er så mange små grunner. Men én ting er at jeg får jo en gylden sjanse for å se dattera mi, i sosiale settinger, som jeg vanligvis ikke får. Og det er, liksom, litt for å stilne nysgjerrigheten min og sånn. Og at jeg kan være med og påvirke henne. Men også det å kunne bidra i lokalmiljøet til å kunne ha et idrettslag – som jeg syns er veldig viktig, da. Og som jeg har opplevd selv, at det tror jeg kan være veldig viktig, for de – både venninnene hennes også å generelt ha en idrettsklubb og kunne bidra til den på en god måte. Og så tror jeg at jeg er flinkere til å bidra som en trener enn som en rent administrativt og sitte i et styre eller noe sånt.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

¹⁵ Friidrettsaktiviteten vi observerte, var startet opp av ansatte i idrettslaget sentralt. Det var ingen egen styregruppe knyttet til aktiviteten da vi gjorde feltarbeidet. Dette var ifølge treneren noe de ansatte idrettslagslederne jobbet med å etablere.

I en studie av foreldres involvering i organisert ungdomsidrett finner Stefansen et al. (2018) at foreldre opplever involvering i barnas idrettsdeltakelse som normalt og til en viss grad forventet og som en mulighet til å oppleve følelsesmessig tilknytning til barna og bidra til å fremme barnas utvikling som mennesker. Funnene går igjen i hvordan de frivillige i vår studie snakker om barna som den opplagte hovedgrunnen til deres engasjement. Flere av de frivillige trenerne forteller at idrett har vært en viktig del av deres liv og oppvekst, og at de liker tanken på å dele gode idrettsopplevelser med barna sine. I tillegg nevner flere, i likhet med treneren i sitatet, muligheten vervet gir til å rett og slett være sammen med barna sine på fritiden. Ved å ha trenerverv får foreldrene ta del i barnas sosiale liv og stilne nysgjerrigheten om hvordan barnet er og har det sammen med andre barn. En trener formulerte det slik: «Det å liksom få 'tæppe' inn i det livet deres, utenfor heimen, det er kanskje det viktigste [...] Det å få være en del av, liksom, hverdagen deres.» Dette aspektet ved frivillige treneres motivasjon skiller seg fra ungdomstrenerne og yrkestrenerne, som ikke har den samme relasjonelle forankringen i deltakergruppa. Tilknytningen til idrettslaget er på sett og vis mer flyktig og avhengig av den enkeltes personlige motivasjon og livsplaner. Et eksempel er yrkestreneren som forteller at han tenker å fortsette som trener for friidrettsgruppa i et år eller to, mens han fullfører utdanningen sin, før han ser for seg å bytte jobb.¹⁶

At de fleste frivillige i studien vår er foreldre, henger sammen med et annet gjennomgående trekk, nemlig at de bor i idrettslagets nedslagsfelt. Etter relasjonen til eget barn er det ønsket om å bidra til lokalmiljøet som nevnes oftest som grunn til å engasjere seg i idrettslaget. Dette beskrives som givende i seg selv, som en måte å gjøre en forskjell i barnas oppvekstmiljø og som noe som fremmer deres egen integrasjon og sosiale nettverk i lokalmiljøet. I sitatet under forteller en gruppeleder i et av idrettslagene om hvordan det å ha et verv i idrettslaget er ensbetydende med å ha en rolle i lokalsamfunnet:

Jeg liker at du får en veldig sånn fellesskapsfølelse. Det at man føler ... Altså, man er på hils, da, man blir kjent med så mange. Man er så veldig del av [lokalsamfunnet]. For Oslo er jo en stor by, men du bor jo ikke i Oslo. Du bor jo alltid i ditt nærmiljø. Og det å klare å skape den landsbyfølelsen lokalt, det føler jeg at det å være frivillig bidrar masse med. Fordi du får så nettverk! Og særlig nå ... Hvis du er i en posisjon i tillegg ... «Posisjon», så er det jo sånn at mange kjenner deg, og så blir du hilst [på], og så må du snakke litt og – og

¹⁶ I feltarbeidet ser vi tegn til at fraværet av en familiær eller etablert relasjon til deltakerne og lokalmiljøet blir en utfordring når idrettslag skal anskaffe yrkestrener for å erstatte foreldretrenerne. Et eksempel er frivillige med styreverv som strevde med å få tak i en betalt skitrener for ungdomslaget som ble værende i klubben over tid. De erfarte at disse trenerne ikke var interessert i å jobbe i et idrettslag som ikke kunne tilby høy lønn eller gode utsikter til progresjon i trenerkarrieren. Som et lite idrettslag var de ikke «konkurransedyktige».

det syns jeg er kjempehyggelig. Ja. Så det er det – det er egentlig motivasjonen, det at man har en rolle i lokalsamfunnet.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

De frivillige i studien vår er i en dobbel relasjon til både barna i idrettslaget og de andre foreldrene med barn i idrettslaget: dels trener og representant for idrettslaget, dels «mammaen til Mikael», «pappaen til Pia» og beboer i lokalmiljøet på linje med andre foreldre. De frivillige representerer idrettslaget, men er i tillegg viktige aktører i idrettslagets omland. Begge perspektivene kommer til uttrykk i intervjuer og feltsamtaler, men også, om enn mindre eksplisitt, i hva de gjør og sier i forbindelse med trening, konkurranse og idrettslagsmøter. En utbredt holdning i nabolagsklubbene er at det som skjer i idretten, kan gjøre en forskjell i livet til den enkelte og samtidig ha positive ringvirkninger i lokalmiljøet. Et eksempel er den frivillige treneren som forteller at han, i virket som trener, prøver å gi et lite bidrag til å motvirke en samfunnstendens med stadig mer dyrking av individet. Det handlet om å fremme gode verdier og bygge sosialt fellesskap blant deltakerne på laget. På trening ser vi treneren omsette ord til handling gjennom innsats for å sosialisere spillerne til en inkluderende og omsorgsfull idrettskultur.

At det frivillige engasjementet kretser rundt barnas og lokalmiljøets interesser, avtegnes også i de frivilliges presisering av hva de *ikke* er motivert av. En gjenganger i intervjuer og samtaler er en tydelig avstandstaken fra å være motivert av penger, status eller lignende. De frivillige trenerne vi snakket med, var forente i synet på at godtgjørelse i form av betaling, klubbtoy og andre goder fra klubben ikke spilte inn i beslutningen om å bli trener. Derimot hadde trenerne ulike oppfatninger av hva kompensasjon betød for dem. I en av klubbene var det for eksempel delte meninger om godtgjørelsen på noen tusen kroner til fordeling for hvert lag eller gruppe. Der noen mente dette var unødvendig, var det andre som satte pris på pengesummen som en anerkjennelse for tiden de bruker, og innsatsen de legger ned som trenere.

Et tredje trekk som går igjen blant de frivillige, er idrettsinteresse. Dette er imidlertid et mer tvetydig trekk, på minst to måter. For det første går det et skille mellom den frivillige trenertroppen og styretroppen. Interesse for selve idretten er ikke noe de frivillige trenerne snakker mye om i intervjuer og feltsamtaler, men når vi observerer dem i trenings- og konkurransesammenheng, er det ofte lett å få øye på det som kan kalles *idrettshabitus*: Gjennom måter å bevege seg, måter å te seg på og måter å snakke på synes de aller fleste av de frivillige trenerne å besitte en slags idrettsspesifikk handlingskompetanse som setter dem i stand til å utføre rollen som trener på en naturlig og overbevisende måte. Under instruksjon på trening kan de glimte til med velutførte pasninger, skudd eller forseringer av bakker i diagonalgang, og i samtaler med oss eller andre frivillige kan idrettsinteresse komme til uttrykk i relativt kunnskapsrik prat om ting som taktikk eller skismøring. Under en trening vi observerte, fortalte en håndballtrener at det var utviklet en ny type håndball med innebygde klister. Der

en av trenerne roste nyvinningen for at spillerne ville slippe styret med å påføre klister på hendene, skøyt en annen inn «de kan jo like gjerne la være å ha klister?» Ut fra slike interaksjoner kan vi si at idrettsinteressen også varierer blant foreldretrenerne.

Hos trenerne ser vi at idrettshabitus gjerne trer frem som en beveggrunn for å ta på seg en trenerrolle *i kombinasjon* med en annen utløsende faktor: nødvendighet. Behovet for at noen stiller opp, er viktig. En foreldretrener i fotball påpekte at «det står ikke folk i kø for å trene andres unger», og at dette var noe han, som har interesse for idrett og en god del trenererfaring, kunne bidra med. Ikke sjelden har foreldretrenerne vi har fulgt, formelle trenerkvalifikasjoner og/eller lang erfaring med å være trener for barn og unge. For flere var dette to utslagsgivende faktorer for at de tok på seg vervet: at barna *trengte* en trener, og at de selv *kunne* gjøre jobben. En annen foreldretrener sa det slik:

Viktigste grunnen i utgangspunktet var på mange måter litt tilfeldig, fordi laget manglet egentlig noen som kunne ta ansvar for å få det litt videre. Og jeg hadde anledning til det. Og merket vel at min datter hvertfall ønsket jo å drive med dette, og det syntes jeg var fint at hun gjorde. En lagidrett. Så det var vel egentlig grunnen.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

At de frivillige trenerne har noe å bidra med i form av idrettskompetanse, synes viktig. At dette tas implisitt for å være en slags forutsetning for å engasjere seg som trener, kommer til uttrykk på flere måter, blant annet i snakk om utsiktene for å fortsette i trenervervet. Egne sportslige kvalifikasjoner trekkes gjerne frem som en mulig begrensning for at de kan fortsette å trene laget eller gruppa etter hvert som barna blir eldre og dyktigere. Et typisk utsagn er dette: «Snart er det ikke så sikkert jeg har så mye mer å bidra med.»¹⁷ Enkelte har allerede hatt en slik erfaring, der barna liksom ble «for gode». En frivillig i styretroppen vi intervjuet, pekte på dette som en grunn til at han trakk seg som langrennstrener da deltakergruppa var i 15–16-årsalderen. Som han hadde sagt til klubbledelsen: «Jeg har ikke kjangs til å holde følge med dem verken på løping eller på ski, så det må noen andre ta seg av!» En foreldretrener i håndball er inne på noe av det samme, men med to viktige presiseringer: Den første er at bekymringen hans dreide seg om å ikke ha nok kompetanse på skader og forebygging. Han mente dette kom til å bli en nødvendig del av trenerkompetansen i ungdomshåndballen når treningsvolumet økte og det ble mer trøkk i spillet. Den andre er at han fint kunne trene laget lenger utover i ungdomsårene dersom de ikke skulle satse, men fortsatte på samme nivå som før. Feltarbeidet bekrefter at kompetanse er *relativt* viktig, på to måter. Kompetanse vurderes alltid i en gitt kontekst. Og kompetanse er ikke alt. De vi har snakket med, setter ord på en

17 I idrettslagsmøter og i prat med den frivillige styretroppen finner vi igjen dette temaet som en utfordring de jobber med å løse, blant annet ved å tilby eller utvikle trenerkurs eller ved å finne ungdommer i klubben som kan støtte foreldretrenerne gjennom avlastning og tilførsel av oppdatert sportslig kompetanse.

rekke andre omstendigheter som spiller inn i foreldretrenerens beslutning om å gi seg etter det som ofte er mange års frivillig engasjement: at de går lei, synes de har bidratt nok, er utslitte eller utbrente, ønsker å gi barna større frihet fra foreldrene når de blir eldre, eller, som en av de mest erfarne trenerne uttrykte det, opplever «relasjonsslitasje» i forholdet til eget barn.

Idrettsinteresse fortøner seg noe annerledes i den frivillige styretroppen. Blant styremedlemmene er det ikke alle som har drevet aktivt med idrett selv. En utveksling mellom de frivillige i et styremøte vi observerte, er illustrerende. De snakker om rekruttering av nye styremedlemmer, der én presiserer «de trenger ikke engang bry seg om sport!», mens en annen svarer «men det *gjør* ikke noe om de bryr seg, da». For å passe inn i dette styret var det verken et inklusjons- eller et eksklusjonskriterium å være idrettsinteressert. Dette synes å gjelde brorparten av styrene vi har observert: Det er en fordel, men ikke en forutsetning å ha peiling på idrett. For den frivillige styretroppen er det andre typer kompetanse som erstatter idrettshabitus som forutsetning for at de meldte seg da gruppa utlyste et behov – som organisasjonsledelse, økonomi eller markedsføring. I et årsmøte vi observerte, var det for eksempel en frivillig med jusutdanning som hadde ledet idrettslagets kontrollutvalg (nytt av året) og la frem utvalgets rapport. I styremøter og årsmøter har vi sett yrkesøkonomer redegjøre om klubbens økonomi. Det å besitte riktig kompetanse skaper et kall til frivillig innsats for den enkelte. Da vi for eksempel spurte en av de frivillige om hvorfor hun tok på seg styrevervet, var svaret «fordi jeg måtte». Hun fortsatte: «Fordi det var ingen andre som hadde gjort det ... Og ingen andre som kunne, på en måte, av de som satt i møtet.» I intervjuet kommer den frivillige frem til at det handler om en slags ansvarsfølelse som oppstår i koplingen mellom idrettslagets behov og sin egen kompetanse: «En må nok klare å se at behovet er der, eller, altså, klare å se seg selv i en sånn rolle.»

På samme måte som kombinasjonen av nødvendighet og kompetanse er en slags betingelse for å ta på seg verv, synes det også å være en grunn til at frivillige *blir* i vervet over tid. Vi har snakket med, og blitt fortalt om, frivillige med styreverv som fortsetter i årevis etter at de «egentlig har bestemt seg» for å slutte, fordi det er ingen som vil ta over. En frivillig med styreleder verv delte at «han jeg tok over for, prøvde i fem år før noen kom og tok plassen hans». Inntrykket vårt er at det ikke er enkelt å finne personer som opplever at de har det som trengs for å fylle skoene til de erfarne og rutinerne styrelederne – enten det er snakk om kapasitet, kompetanse eller innsatsvilje.

Samtidig som idrettsinteresse ikke trenger å være et definerende trekk ved de frivillige styremedlemmene, lefler også disse, til syvende og sist, med organisering av idrett, og om ikke alle bringer med seg idrettsinteresse inn i vervet, er idrett – naturlig nok – samtaleemne nummer én. Når vi har deltatt på møter, har vi registrert at småpratene som skjer mellom de frivillige i minuttene før møtestart og etter møteslutt, som regel handler om idrett. Det går i Haaland og Hegerberg, løyper og prestasjoner under sist helgs barneskirenn i Holmenkollen og neste

vinters håndballcup. Aktivitetene i idrettslaget ser ut til å gi en enkel ramme for sosialt samvær, der det alltid er noe å prate om og samles rundt. Denne kvaliteten ved sosial interaksjon i idretten er beskrevet i forskning på foreldre-involvering i ungdomsidretten (Strandbu et al., 2021).

En andre tvetydighet, som vi kommer tilbake til i neste delkapittel, ligger i måten de frivilliges idrettsinteresse kommer til uttrykk på i utførelsen av vervet i idrettslaget. De frivillige i studien vår er nesten gjennomgående mer opptatt av idrettsverdier som mestring, utvikling og fellesskap enn av mer rene konkurranseverdier. I intervjuer og feltsamtaler forteller for eksempel nesten alle at de ikke er særlig opptatt av resultater, som her ved en foreldretrener i innebandy:

Jeg er ikke så opptatt av det med resultat heller. Det er ikke så viktig om vi vinner eller taper. Vinne kan vi gjøre når vi blir voksne. Det viktigste er jo at de får gode opplevelser, at vi spiller en god pasning, har et bra skudd, at, ja ... Det er jo fint om vi scorer mål òg, misforstå meg rett, det er jo bra det. Men ... Men ... Det viktigste er jo at vi opplever mestring som lag – både som lag og som individ.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Inkludering er en verdi som omfavnes av den frivillige kjernetroppen. Som en trener slo fast i en samtale på trening: «Det er jo flest mulig – lengst mulig, da. Det er det det handler om.» Han er ikke alene om å vise til disse idealene og ikke alene om å være stolt over at klubben er inkluderende og har et godt sosialt miljø. Foreldretrenerne finner tegn på at de «gjør noe riktig» i slikt som godt oppmøte til trening og turneringer, nye deltakere til laget eller gruppa deres (som aldri har vært med i idrett før eller har meldt overgang fra andre klubber), eller, som i sitatet under, at deltakere som de tenkte var i faresonen for å slutte, likevel velger å fortsette:

På det laget her, da, så har vi jo hatt noen jenter som har hatt noen utfordringer. [...] To av de som har falt fra, har nå kommet tilbake igjen og er med – som vi egentlig trodde vi hadde mistet. Men er nå med for fullt, blant annet hun ene med lesevaner. Og det er veldig kult, altså. Det tyder også på at vi gjør noe riktig. Jeg ble skikkelig glad da de dukka opp igjen, [...] først på én trening og så en til, og, så plutselig, liksom, var de med på begge treningene den uka, og så ville de være med på kamp. Og så ... Sånn ... Det er moro!

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Utdraget er typisk og uttrykker at de frivillige har glede av barnas idrettsglede. Godt oppmøte til trening og konkurranse er for trenerne et tegn på at barna trives. For frivillige med styreverv fyller medlemstall gjerne samme funksjon. Medlemsvekst signaliserer at idrettslaget gjør noe riktig. Det aller gjeveste synes å være når idrettsmestring og inkludering forenes, for eksempel når barn som har ligget etter sportslig eller har en vanskelig hjemmesituasjon, mestrer på

idrettsbanen. Flere trekker frem slike erfaringer som de fineste minnene fra å være frivillig i idrettslag. Her fra en trener:

Jeg hadde [en spiller], hun holdt på til hun var 19, med håndball. Var katastrofalt dårlig i håndball – synd å si det! Hadde aldri scoret et mål. Og så i siste kampen vi spilte [...] «nå skal du ha mål», sa jeg. Vi spilte en kamp hvor vi vant ganske mye. Det var litt sånn kynisk på én måte, men da sto hun igjen på midten. Og så fikk hun kontringsball. Hun brukte sikkert 10–15 forsøk før hun scoret, men hun ble jo så glad! [...] Sånn ... *Sånne* øyeblikk er jo det du husker.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Med betegnelsen «det doble engasjementet» setter vi ord på at den frivillige kjernetroppen er vel så opptatt av inkludering som sportslig prestasjon – og at kombinasjonen er et ideal. Selv om mange drives av interesse for idrett, er det få konkurranse- og resultatorienterte idrettsentusiaster i utvalget vårt. Der Skille (2008, 2011a, 2011b) i flere studier har skissert idrettslag preget av dominerende sosiale konvensjoner om idrettskonkurranse og vist hvordan dette svekker idrettslagenes forutsetninger for å påta seg et bredere samfunnsansvar, er de frivillige i vår studie jevnt over skeptiske til konkurranse og positive til det de ser som mer oppbyggende og utviklende idrettsverdier. Idrettsinteressen går utover det rent sportslige.

På tvers av verv ser vi at samsvaret mellom idrettslagets (og, først og fremst, barnas) behov og egen kompetanse blir viktig for at foreldre engasjerer seg som frivillige: De må oppleve at de trengs, og at de har noe å bidra med. Vi kan snakke om en betinget samvittighet eller ansvarsfølelse: Når de først har kompetansen, oppstår det et kall til at de må bruke den og la kompetansen komme barna og idrettsfellesskapet til gode.

I utvalget vårt har vi altså to typer frivillige: Den første typen har trenerverv for et lag eller en gruppe idrettsdeltakere i alderen 9–13 år. Den andre typen frivillige har styreverv i hovedlaget eller i fotball, innebandy-, håndball- eller langrennsgruppa. I det som følger, gir vi et bilde av hvordan hverdagen som frivillig ser ut, og identifiserer noen viktige trekk ved arbeidsoppgavene som løses av frivillige innenfor hver av disse gruppene. Vi begynner med trenerne.

5 Trenerne: fra idrettsorganisasjon til pedagog

Organisert idrettsaktivitet beror på at noen tar på seg oppgaven med å organisere den, og i barneidretten tilsier veletablerte konvensjoner at denne oppgaven tilfaller voksenpersoner, oftest foreldre, og oftest noen som har meldt seg frivillig. Også barnas forventninger er tydelig rettet mot de frivillige. Som oppmøtte på en organisert trening organiserer ikke barna seg selv, men forholder seg til beskjeder fra de voksne. At barna er på trening i hvert fall delvis for å lære, og at det er de voksnes ansvar å lære *bort*, synes også langt på veg å være tatt for gitt av barna og de frivillige selv. Å være i stand til å løse organisasjons- og instruksjonsoppgavene fremstår dermed som et slags minimumskrav til de frivillige trenerne. Trenerne i studien vår gjør imidlertid mer enn å skjønne disse oppgavene gjennom minste motstands veg. Dette kommer til uttrykk i en pedagogisk tilnærming til trenervirket.

5.1 Organisering og instruksjon

I forbindelse med treninger og konkurranser har de frivillige trenerne to hovedoppgaver: å organisere og å instruere. Som organisatorer er de ansvarlige for å få treninger og konkurranser til å skje og til å skje i ordentlige former. I dette arbeidet er fløyte og stemme gode verktøy. Når vi observerer treninger, møter vi gjerne opp noen minutter før og prater litt med treneren eller trenerne. Mens vi prater, strømmer barna til, noen alene, noen i par eller grupper. Noen hilser på trenerne og kanskje på oss, andre ikke. Noen kommer i fullt treningsutstyr, andre bruker lang tid på å kle seg. Noen blir stående og snakke sammen, andre leker seg på ski i skråningen eller finner seg en ball og begynner å spille eller trikse, en tredje gruppe driver med helt andre aktiviteter, som å stupe kråke på en tjukkas. Minuttene før trening er gjerne kaotiske. Kaoset opphører når den frivillige treneren blåser i en fløyte eller roper og slik markerer treningens start. Da trer den frivillige inn i trenerrollen:

Når jeg er sammen med jentene på gulvet og har de øktene, da kan jeg virkelig være meg selv. Ikke sant? Da koser jeg meg. Det er den rollen jeg helst vil være i – å være i aktivitet, lede aktivitet, tøyse litt med de der barna, skape stemning, få flyt i øvelser ... Få den respekten jeg trenger på økta for at de skal høre etter, komme når jeg sier ifra, være stille når jeg snakker – alle de tingene der? De funker jo, ikke sant? Så det er vel den triveligste delen av det å være i en idrettsklubb. Det elsker jeg.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Denne foreldretreneren snakker om gleden ved å få en trening til å fungere, å skape orden og gode forutsetninger for en vellykket treningsøkt. Med det som i

våre observasjoner fremstår som barnas nærmest iboende draging mot kaos og egne innfall som bakteppe, er det mye som må og kan organiseres i løpet av en trening. De frivillige trenerne styrer hvor lenge barna varmer opp før de går i gang med første øvelse, hvor lenge de holder på med første øvelse før de introduseres for den neste, og hvor lenge de spiller på slutten av treningen.¹⁸ Når en øvelse går mot slutten, er trenerne gjerne i gang med å forberede den neste. De setter ut kjegler, trekker opp en start- eller målstrek i snøen med en skistav eller legger frem markeringsvester i hauger sortert etter farge. Også i slike enkle gjøremål kan det være flere vurderinger og hensyn trenerne tar. Et eksempel er fra en trening der en trener finner frem vester til en spilløvelse:

Treneren, i knestående på parketten, roter i en bag full av vester i forskjellige farger. Først trekker han ut noen vester og legger dem på gulvet, før han stopper opp. Han samler vestene raskt opp igjen, stapper dem inn i bagen og begynner å trekke ut vester i en annen farge. Det hele tar litt tid. Plutselig kikker han opp og sier: «Jeg prøver å ikke bruke rosa vester for jentene, skjønner du. Rosa bruker jeg for guttene.» Det blir grønne og oransje vester.

Observasjonsnotater fra en trening

I spillesekvenser i lagidrettene eller konkurransøvelser i de individuelle idrettene fungerer trenerne ofte også som dommere. Ikke sjelden ser vi at dommeroppgaven blir delegert til én av trenerne. Også da kommer fløyta eller stemmen til sin rett, og trenerne sørger for å opprettholde ikke bare sosial orden, men idrettslig orden. Til sist er det også de frivillige som markerer treningens slutt. Overgangen fra trening og orden til fritid og kaos fortøner seg gjerne like tydelig og demarkerende som ved treningens start.

I konkurransesammenheng er noe av organiseringsoppgaven overlatt til andre enn trenerne, ikke minst den som dømmer. Her ligger de frivillige trenernes organisatoriske ansvar i oppgaver som å samle laget eller treningsgruppa etter oppmøte, organisere oppvarming, bestemme og formidle lagoppstilling eller startrekkefølge, organisere bytter i lagidrettene, sørge for at barna står på start til rett tid i de individuelle idrettene, samt å samle barna for en prat i pauser eller etter konkurransene. Det er som regel foreldretrenerne som har ansvaret for alt det organisatoriske i forbindelse med både trening og kamp, også der de har en

18 Skillet mellom oppvarming, øvelser og spill beskriver vi i den forrige rapporten fra prosjektet. Dette treningsformatet fremstår som like innarbeidet i de nye observasjonene som ligger til grunn for denne rapporten, også i de individuelle idrettene. I langrennsgruppa ser for eksempel en typisk trening slik ut: Første tredjedel går med til oppvarming, gjerne en rolig tur i lysløypa, andre tredjedel går med til tekniske øvelser, som diagonalgang i lett motbakke uten staver, mens siste tredjedel er forbeholdt ulike *stafetter*. Trenerne sverger med andre ord til det som fremstår som et svært innarbeidet treningsformat. De færreste «finner opp kruttet» når de organiserer treninger. Det som krever planlegging og kunnskap, er spørsmålet om hva treningens tre deler skal inneholde: Fri oppvarming, lek eller tøyøvelser med instruksjon? Øving på angrep eller forsvar, i grupper på fem eller åtte? Stafett i flatt eller kupert terreng og med eller uten staver?

eller flere ungdomstrenerne tilknyttet laget. Ungdommene har gjerne en større rolle i den andre delen av treneroppdraget, som vi straks kommer til, nemlig instruksjon. Vi observerte et unntak fra denne hovedregelen under en håndballkamp, der foreldretreneren delegerte det fulle treneransvaret til ungdomstrenerne. De skulle få «prøve seg som kampledere» for første gang. I denne kampen figurerte den frivillige treneren mer som veileder for de unge trenerne og tok en mer tilbaketrukket rolle overfor spillerne. Det var de to ungdomstrenerne som nå tok seg av alle de nevnte oppgavene med organisering før, under og etter kampen. Veiledningen fra foreldretreneren handlet ikke minst om å gi ungdommene innføring i grunnleggende trenerritualer i organiseringen – som å holde styr på tiden og ta en lagsnakk i garderoben etter kampslutt. Et eksempel fra oppvarmingen:

De to ungdomstrenerne er i ferd med å sette i gang en ny øvelse. Plutselig dukker foreldretreneren opp, hastende fra en annen del av idrettshallen. Han avbryter med en klar beskjed: «Dere må komme dere til riktig bane! Det er to minutter til kampstart!»

Observasjonsnotater fra en kamp i håndball

I observasjoner ser vi hvordan trenerne løser organiseringsoppgavene i praksis, på trening og i konkurranse. I intervjuer og feltsamtaler forteller de om arbeidet som skjer før og etter trening og konkurranse. Når trenerne møter opp til trening, har de gjerne et opplegg klart, enten i hodet eller på papir, eller de har et forslag som de diskuterer med de andre trenerne i laget. For noen er samtalene med andre trenere om treningsopplegg og taktikk også en givende side ved trenervervet. Før konkurranser har de en idé om lagoppstilling eller om hvilke beskjeder de skal gi barna om taktikk eller om løpsopplegg. Noen forteller at de bruker lite tid på slike forberedelser og, eksempelvis, tenker gjennom treningsøkta i bilen på veg til trening. Andre forteller at de bruker en del tid på dette:

Jeg sitter mye og tenker. Og finner på øvelser selv. Og så følger jeg med på noen sånne Instagram-kontoer, hvor det er noen som legger ut litt sånne øvelser. Og så er det mye du syns er bare tull, og så plutselig så dukker det opp et eller annet som «oi, den kan jeg ta med meg». Og så en gang i tiden, så hadde jeg et Excel-ark med hundrevis av øvelser og kategorisert dem sånn at «okay, nå skal vi trene på ... rullspill», så da hadde jeg på en måte mitt eget lille ... Men nå har det jo kommet mye annet – andre verktøy for sånt.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

I timene før trening hender det at de frivillige kommuniserer en del med andre foreldre og med barna, fra de som lurer på om treningen blir noe av, til de som gir beskjed om at de ikke kan komme. For det meste foregår denne kommunikasjonen digitalt. Det er som oftest i lagets gruppe på Spond at trenerne holder styr på oppmøte og får rede på om noen har trukket seg – med eller uten nærmere beskjed om hvorfor. Før konkurranser kan disse beskjedene gi ekstra

hodebry, særlig i lagidrettene der det er viktig å være mange nok til å kunne stille lag. De frivillige trenerne formidler et blandet syn på bruken av Spond i organiseringen: De påpeker at det er et praktisk verktøy, men ikke fritt for utfordringer:

Jeg skulle ønske at det var ... Det er jo forbedringspotensial der. For min del så hagler det jo inn med meldinger – hundre ganger om dagen. Ikke sant, hvem som er med på trening og ikke med på trening ...

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Får ikke så mye svar, noen ganger, som du ønsker. Og jeg bare: «Kan du bare svare på den ene Spond-meldingen, liksom? Bare, vær så snill. Det er bare å trykke 'ja', 'ok', 'deltar' eller 'ikke deltar'.» Det er liksom ... Det er sånne enkle ting ...

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Noen ganger kommuniserer de frivillige også med andre frivillige eller ansatte i idrettslaget: Er hallen faktisk ledig? Stemmer det at A-laget skal spille kamp i dag? Hvor skal vårt lag i så fall trene? Både slike problemstillinger og ting som skjer på jobb eller i privatlivet, kan kreve at den frivillige «snur seg rundt» for å omorganisere. Oftest var denne siden ved organiseringsoppdraget noe vi bare hørte trenerne snakke om, men vi har også vært en del av og kjent på kroppen de smått kaotiske tilstandene som kan oppstå i omorganiseringen av en trening. Et eksempel var da én av oss satt i bilen på veg til en trening og ble oppringt av treneren med beskjed om at treningen var flyttet fra ett anlegg til et annet. Noen minutter senere ringte han igjen og fortalte at han ikke rakk treningen selv da et jobboppdrag hadde tatt han til andre siden av byen der han nå var forhindret av rushtidstrafikk. Han skulle gi en ungdomstrener tilknyttet laget beskjed om å lede treningen og å ta imot forskeren. Litt senere sto også forskeren fast i kø og ringte tilbake til treneren for å formidle forsinkelsen. «Det er kanskje like greit at du ikke kommer i dag. Jeg fikk ikke tak i ungdomstreneren, men skal høre om en av foreldrene kan ta det. Men det er litt uklart akkurat nå.»

Trenerne er idrettsorganisatorer, men også idrettsinstruktører. Når de roper eller blåser i fløyta og samler barna rundt seg ved treningens start, er det tid for øktens første instruksjon. Trenerne forteller og viser med kroppen hvordan barna skal varme opp. Gjennom økta instruerer de på flere måter. I løpet av en typisk trening gir trenerne en del beskjeder i plenum, enten ved å samle alle barna før hver enkelt øvelse eller ved å be barna om å stoppe (eller «fryse») midt i en øvelse, for eksempel for å kommentere noe som har blitt gjort feil eller riktig. Langt flere beskjeder gis til barna enkeltvis eller i mindre grupper, oftest i form av korte kommentarer («Bra, Einar! Spill ballen enda tidligere neste gang!», «Løft blikket!», «Bruk vantet!», «Så en ny bevegelse, Maria!»), noen ganger i form av lengre samtaler. Et eksempel er fra en spillsekvens i innebandy der de kjørte fortløpende og roterende kamper på tre minutter mellom to lag

mens et tredje lag hvilte. Treneren tilkalte en av guttene på det hvilende laget for å kommentere en spillsituasjon fra forrige kamprunde:

Med drevne tusjstreker på en bærbar tavle tegner treneren opp piler som viser hva spilleren faktisk gjorde, og hva han heller burde gjort. «Du løp her, ikke sant?» Gutten nikker sakte. Treneren er ute etter hva slags vurderinger spilleren gjorde i den aktuelle situasjonen, og spør: «Hvorfor løp du ikke et bueløp hit i stedet?» Gutten står med hodet bøyd over tavla, med en tenkende mine, tar seg litt tid før han svarer: «Jeg vet ikke ...»

Observasjonsnotater fra en trening

I konkurranser, særlig i lagidrettene, skjer instruksjon i henhold til kampformatet, med én prat i plenum før kampen, én i pauser og én etter kampen. Utover det er det instruksjon fra sidelinjen som gjelder. Her går de fleste frivillige trenerne i studien vår rett inn i en klassisk, stereotypisk trenerrolle, der den nevnte idrettshabitusen er lett å få øye på. Her beskrives en typisk kommunikasjon mellom trener på sidelinjen og spiller på banen i et av våre observasjonsnotater fra en kamp:

Foreldretreneren tilkaller seg en spiller utpå banen og gir en konkret beskjed. Det blir mål rett etterpå ved hjelp av trekket han foreslo. Trenerens respons er umiddelbar: Han lyser opp og utbryter for seg selv: «Ja! Akkurat sånn!», før han roper til målscoreren og gir henne tommel opp.

Observasjonsnotater fra en kamp

Trenerne har idrettskunnskap som de vil lære bort til barna, og når de opplever at barna lærer, oppstår mestringsfølelse ikke bare hos barnet som får til noe nytt, men hos den voksne som har lyktes med å lære det bort. Idrettsinteressen vi skrev om, kommer klart til uttrykk i begeistring for barnas læring og mestring. Utdraget under handler om en annen kamp:

En av guttene dundrer av gårde et underarmsskudd. Målvakta er sjanseløs. Stor entusiasme bryter ut blant medspillere på benken og på banen – også hos foreldretrenerne. En av trenerne snur seg mot meg og utbryter: «Det der skuddet har han øvd *kjempemye* på!» At han presterte å score med dette skuddet i kamp, synes å være den ultimate bekreftelse på at han «fikser det». Gutten selv stråler. Den andre foreldretreneren skryter også og sier til meg at der var det helt riktig å fyre av, fordi spillerne hadde rullet ballen og fått åpna ei luke.

Observasjonsnotater fra en kamp

5.2 Finstemt barneidrettspedagogikk

I det som følger, ser vi på tre pedagogiske logikker som kommer til uttrykk i trenernes tilnærming til organisering og instruksjon. Til sammen gjør disse

logikkene at den frivillige trenergjerningen fremstår som en ganske krevende praksis bestående av ulike og delvis motstridende følelser og verdier – og der både barnas trivsel, andre foreldres anerkjennelse og idrettslagets måloppnåelse avhenger av hvor godt de frivillige klarer å balansere disse følelsene og verdiene. Når de får det til, eksemplifiserer de frivillige det vi kaller *den finstemte barneidrettspedagogikken*. De tre logikkene er:

- *idrettsoppdragelse*, oppdragelse i barneidrettens normer for innlevelse og engasjement
- *idrettsvurdering*, vurdering av idrettsferdigheter, talent og innstilling
- *idrettsomsorg*, omsorg for barna i møte med idrettens opp- og nedturer

Idrettsoppdragelse

I forrige rapport skrev vi om seks- og syvåringer som startet med idrett helt uten forkunnskaper og som, i løpet av de par-tre første treningene i håndball og fotball lærte hva det vil si å være på trening. Et noe overraskende funn i våre observasjoner blant litt eldre barn, i ti-tolvårsalderen, er hvor mye tid mange av de frivillige trenerne bruker på tilsvarende oppdragelsesinnsats. I disse lagene vet barna mer om hva det vil si å være på trening, men likevel oppfører de seg ikke alltid i tråd med de frivillige trenernes forventninger. Særlig mye tid går med til å oppmuntre barna til å konsentrere seg om aktiviteten. Et eksempel er fra en innebandytrening, der treneren legger inn et element i spillet på slutten av treningen for at spillerne skal trene på å prestere under press, slik som i de potensielt avgjørende sluttsekundene av en kamp:

Treneren roper: «20 sekunder igjen! ...10 sekunder! ...» Når tiden er ute, kaller treneren til seg spillerne. Han viser til nedtellingen og spør: «Hva gjør det med dere?» Første respons er fra en spiller som sier med en innbitt mine: «Stressa! Du *stresser* oss!» Det er som om han maner frem følelsen han kjente på i de sekundene. Treneren nikker og fortsetter: «Jaaaa. Og det kan skje i kamp, ikke sant? At det er 0–0, det er likt, og tiden renner ut. Dere må score.» En av de andre guttene sier: «Men det var ikke 0–0?» «Nei», svarer treneren, «jeg sa det bare for å skape en situasjon. Og hva skjedde mer? Jo! Dere satte opp dampen, sant? Fordi at nå ble det viktig. Nå hadde dere noe å spille for!»

Observasjonsnotater fra en trening

At det er litt forskjell mellom trenernes og spillernes fokus på trening, er noe vi har observert jevnlig på tvers av grupper, idretter og idrettslag. Det handler som regel om at barna er oppslukt i aktiviteten som utfolder seg der og da, mens trenerne gjerne ønsker og forsøker å flytte fokus over på aktivitetens lærings- og utviklingsverdi. Det kommer vi tilbake til.

I de fleste lagene og treningsgruppene vi har observert, er det også stor forskjell på barna når det gjelder konsentrasjon og innlevelse i aktiviteten. Dette spriket er mest synlig når trenerne snakker, for eksempel under instruksjon i øvelser.

I slike situasjoner følger enkelte barn interessert og årvåkent med på det trenerne sier, mens andre fremstår uengasjerte eller rastløse. En vanlig kommentar i lagidrettene er denne: «Skal vi spille snart?» I en slik situasjon observerte vi at treneren sank litt sammen av spørsmålet, før han svarte, forsøksvis tålmodig, at, joda, det ble spill snart.

De fleste treninger er organisert slik at det barna synes er morsomst – spill i lagidrettene og stafetter eller andre konkurranser i de individuelle idrettene – kommer til sist. I trenernes kommunikasjon med barna figurerer spill og konkurranse ofte som en gulrot. Undervegs i øvelser kan dette høres som «Kom igjen! Dere skal spille snart! To minutter!» Trenerne tyr til forskjellige pedagogiske teknikker og strategier. En av de frivillige trenerne appellerer ofte til lagfølelse og omtanke for de andre spillerne i forsøket på å få spillerne til å konsentrere seg. Et eksempel er fra en pasnings- og skuddøvelse på en trening:

Jentene fordeler seg i to hjørner, på hver side av målet. De har gjort øvelsen mange ganger før: Det starter med et løp inn mot midten fra spiller i det ene hjørnet, nesten i samme øyeblikk som pasningen går fra en spiller i motsatt hjørne. Den første spilleren tar imot pasningen og skyter på mål. Treneren roper ut «skikkelige pasninger!» flere ganger i løpet av øvelsen og minner om at neste løp skal gå idet forrige spiller fyrer av skudd. Det skal gå slag i slag. Ikke sjelden starter ikke løpet når det skal, og pasningen forsvinner ut over sidelinjen uten mottaker. Treneren maner til at de er snille med medspillerne sine: «Dere må være konsentrerte, fordi det er gøy å få en god pasning.»

Observasjonsnotater fra en trening

En annen frivillig trener bruker mye humor for å motivere barna, for eksempel i statiske øvelser eller instruksjonsstunder på trening. I en situasjon på trening stopper han spillet for å instruere. Som i forventning av spillernes misnøye med å bli dratt ut av flyten i spillet sier han med selvironi: «Åå, han der irriterende treneren som skal avbryte hele tiden!»

Særlig i konkurranse, men også til en viss grad på trening, handler «fokus» ikke bare om å følge beskjeder, men om *innlevelse*, om å la seg oppsluke av idrettsaktiviteten fullt og helt, uten distraksjoner. Når et helt lag lever seg inn i aktiviteten på denne måten, er det merkbart.

Fokus, ja! Guttene er skikkelig på, skikkelig med, for det aller meste, både i angrep og forsvar. Også de som er på benken, følger kampen tett. De gir masse positive tilrop, til målvakt og til spillere som gjør noe bra på banen.

Observasjonsnotater fra en kamp

Ved første øyekast kan det virke som at aktiviteten i seg selv, i dette tilfellet håndballspillingen, innbyr til innlevelse. Men ut fra hva trenerne forteller, kan det virke som at innlevelse til en viss grad er tillært og gjenstand for stadige

påminnelser. Undervegs i kamp bærer trenernes instruksjoner ofte preg av å ikke bare formidle konkrete beskjeder, men av å være motiverende og bidra til å oppildne barna til fokus og innlevelse. Denne typen innsats får vi bevitne fra en foreldretrener under en noe alvorstynget pauseprat i en innebandykamp der laget har «tapt» første omgang:

Treneren samler guttene og girer dem ordentlig opp: «Skal vi ta dem?» Guttene roper i kor: «Ja!» Volumet skrus opp, og han roper igjen: «SKAL VI VINNE OMGANGEN?» Mer trøkk fra guttene nå, som brøler: «JA!» Guttene går taktfast og i samlet flokk ut av garderoben og gir seg i kast med full fres når fløyta går.

Observasjonsnotater fra pausepraten i en kamp

Etter denne interaksjonen presiserer treneren til den iakttakende forskeren at «de trenger litt roping for å komme inn i kampen». Han legger til at han ikke egentlig er så glad i å rope til spillerne. Vi tolker budskapet til at roping er et nyttig og nødvendig verktøy i noen sammenhenger, som denne, der guttene har mistet fokuset og selvilliten som kjennetegner den gode kampmentaliteten. I en annen pauseprat, fra en håndballkamp, har treneren samme formaning til spillernes innstilling, der de sitter i en tett sirkel i det ene hjørnet av håndballbanen. Hun søker blikkontakt med hver av spillerne og sier med bestemt, alvorspreget stemmelag: «De neste 20 minuttene er de viktigste. Det handler om å *ville*. *Orke*. Og *tørre*.»

I ett av håndballagene vi har studert, har trenerne gjort det til vane å samle inn spillernes mobiltelefoner i garderoben før kamp. Hensikten, blir vi fortalt, er å rydde bort distraksjoner og legge til rette for at barna kan konsentrere seg fullt og helt om kampen. At guttene på laget er fokuserte, har mye å si for hvordan de presterer, forteller den ene av lagets trenere. Men konkurransens innlevelse fremstår ikke bare som instrumentell og gjennomtenkt. I spesielt spente konkurranseøyeblikk er det som om idrettens alvor tar overhånd og fanger både barn og voksne. Sluttscenene i en håndballkamp for gutter i det ene idrettslaget utmerker seg. Laget har opparbeidet seg en trygg ledelse til pause, men etter en turbulent andreomgang rykker motstanderen stadig nærmere. Med bare to minutter igjen på klokka er stillingen 19–19.

Stemningen på benken er spent. «Vår» høyre kant scorer med en suser, og det står 20–19 på tavla. Men så trekkes målet tilbake. Det er dømt tramp. Utrolig nok skjer det eksakt samme nok en gang, i neste angrep. Gutten som scorer, stanser brått opp og utbryter «HÆ?» når han ser det fortsatt er 19–19, «ble det ikke mål!?» Det vil seg liksom ikke. Og så, 30 sekunder før slutt, har laget tid til ett siste angrep. Spillerne tar det med ro. Holder på ball. Ruller til venstre kant og tilbake til venstreback. Det er 6 sekunder igjen når Jakob tar sats, stiger opp i lufta og smeller ballen opp i lengste kryss. Målet utløser vill jubel. Spillerne på benken spretter opp med armene i været – ekstatisk.

Observasjonsnotater fra en kamp

Det er noe spesielt med stemningen i slike tilfeller, der idrettens alvor er til å ta og føle på og får et kollektivt preg. Gutten som skårer målene som annulleres, er ikke alene om å fryde og frustrere seg, men omkranses av minst like glade, og minst like frustrerte, medspillere. Opplevelsen deles av flere enn barna på banen: Også trenere, innbyttere og foreldre deltar, på måter som både speiler og kanskje forsterker barnas innlevelse. Stemningen i forsamlingen tyder på at det er kampen her og nå, i disse siste spente minuttene før sluttsignalet, som virkelig gjelder for de fremmøtte, og at alt annet i livet er satt på vent. Synlige og høylytte reaksjoner fra sidelinjen og fra tribunen bekrefter inntrykket, og særlig de frivillige trenerne utmerker seg som deltakere i, mer enn betraktere av, det som kan kalles en kollektiv idrettsopplevelse, kjennetegnet av felles følelser – eller det Collins (2004) kaller «kollektiv effervesens».

Denne episoden med kollektiv effervesens og felles ekstase kaster lys over en annen kampobservasjon vi gjorde, denne gangen av et innebandylag for jenter bestående av både erfarne og ferske spillere. Vi er med når laget får sin aller første seier for sesongen, og for noen, sin første innebandyseier overhodet. Det er lagsnakken etter kampen vi vil trekke frem, og måten treneren tar opp de følelsesmessige dimensjonene ved å vinne en kamp på. I lagsnakken bruker treneren litt tid på å få spillerne til å ta erfaringen ordentlig innover seg: «Kjenn litt på den følelsen», sier han og presiserer at den følelsen – seiersfølelsen – vil de kjenne mer på når de lykkes. Til tross for at han er mest opptatt av *hvordan* de spiller, og ikke så opptatt av om de vinner (og han sier også *det* i lagpraten), så dveler han ved seiersopplevelsen og de gode følelsene assosiert med å gå seirende ut av en kamp. Budskapet han formidler, er ikke til å ta feil av: Det *er* og det *skal være* ekstra stas å vinne. Vi forstår interaksjonen som et forsøk på å fremmane en tilnærming til idrett som legger grunnlaget for å oppleve de følelsesmessig intense, kollektive idrettsøyeblikkene – akkurat som de vi beskrev fra den forløsende seiersscenen i håndball. For å få tilgang til slike følelser, denne idrettsekstasen, må spillerne være emosjonelt investert i idrettsaktiviteten. At konkurransen er litt viktig for barna, og at resultatet betyr noe for dem, blir en betingelse. Her er vi inne på en viktig balansegang for trenerne: Barna skal helst ta idrettsaktiviteten på alvor, uten at det blir for alvorlig.

Idrettsoppdragelse som logikk opptrer på bakgrunn av barneidretten som en kulturell kontekst preget av sameksisterende og til dels motstridende verdier og interesser. Særlig i lagidrettene vi har studert, har ikke de voksne bare *lov* til å være engasjert, det synes å anses som *bra* at de er det. For både voksne og barn gir kampatmosfæren rom for å uttrykke engasjement og følelser på en måte som skiller seg fra de fleste andre sosiale settinger. Det ser ut til å også gjelde det bredere foreldrefellesskapet som møter opp til kamp. I disse spente øyeblikkene er det imidlertid trenerens oppgave å sørge for at alvoret ikke blir for tungt. At det finnes grenser for konkurransealvor i barneidrett, er noe de frivillige trenerne vi har studert, er svært opptatt av. Som vi var inne på, forteller de fleste foreldretrenerne at de ikke er særlig opptatt av resultater, men at barna

er det. Svaret fra en innebandyspiller da en av forskerne spurte om kampen sist helg var gøy, fanger opp et gjenkjennelig perspektiv blant barna: «Ja. ... Men vi tapte 7–3», svarer hun mutt, før hun kvikner til og sier mer oppglødd: «Jeg scoret!» Trenerens avmålte holdning til det mange kaller «resultatfokus», blir uttrykt ikke bare i motsats til barna, men i motsats til andre foreldre som regnes for å være opptatt av resultater, eller, som en frivillig trener sa, «der vinnerinstinktet er litt for fremtredende».

I spente konkurransesituasjoner synes mange av trenerne å bære på en viss ambivalens. De er engasjerte, sammen med laget og foreldrene på tribunen eller langs løypa, men vil ikke være *for* engasjerte. Tar de det for langt, kan det bli oppfattet feil av utenforstående. En av de frivillige sier at trenerne for laget iblant må bruke hverandre for å roe gemyttene: «Vi blir jo veldig engasjerte noen ganger. Vi må bare se på hverandre og: 'Okay, litt rolig nå, dette går fint.'» Balansegangen i trenerens engasjement er tidvis gjenstand for diskusjon foreldretrenerne imellom. I et intervju gjengir en foreldretrener en dialog han hadde med lagets andre trener («Oskar») på sidelinjen under en håndballkamp:

Så sier jeg til Oskar at «Nå! Vi kan dra til lite grann mere på det å kreve ting av jentene. Nå syns jeg du er litt vel blaut, i forhold til det å være liksom ...» [ler]. ... Ja men, altså, kreve litt mer innsats. Altså, heve stemmen lite grann for å prøv... For det var veldig sånn: Laget var veldig bedagelig. Skjer ikke så mye. Veldig stillestående. Og så tenker jeg at her kan vi heve stemmen lite grann for å prøve å få en reaksjon. Men der var Oskar litt sånn «neeeei», skulle ikke det, da. Men så sier jeg «jo, jeg syns det» [ler]. Men da gjør jeg det, og «KOM IGJEN, JENTER!»

Sitat fra intervju med en frivillig trener

En annen trener har erfart å bli misforstått flere ganger i kampsammenheng og ved én anledning blitt formelt klagd inn til forbundet av trenere på motstanderlaget. I intervju gir han innblikk i trenerrollen som en eksponert rolle. Vi får også et grep om den sosiale risikoen som inntreffer når trenerne motiverer spillere ved hjelp av kraftig stemmebruk eller annen atferd som utfordrer normgrensene for engasjement i barneidretten:

Jeg syns det er litt morsomt, da, å gire dem litt opp. Altså, jeg har alltid vært sånn som skriker på siden. Og jeg skriker aldri noe dritt, det gidder jeg ikke. [...] Bare for å liksom gire dem opp. Jeg har blitt misforstått der mange ganger, da. Noen som har trodd at jeg har vært sint. Og så sier jeg: «Jeg har ikke vært sint. De er vant til at jeg prater sånn til dem.» Det er, ja, det er aggresjon, men det er jo ikke hissighet. Det er ikke det jeg snakker om. «NÅ SKAL VI UT OG [klapper hendene sammen] TA DEM!» Ikke sant? [...] Det må være litt aggresjon, da. Jeg er jo oppvokst med det.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Vi ser eksempelet som uttrykk for spenninger i idrettskulturen knyttet til hvordan trenere (og andre) kan gi utløp for idrettsengasjement. Der noen mener det er greit eller bra at en kan uttrykke følelser på eksplisitte måter i idrettssammenheng, står andre for en strengere emosjonskontroll, i alle fall i barneidretten. Som trener blir de iakt tatt og vurdert, av kjente og ukjente tilskuere, når det gjelder hvordan de opptrer i «kampens hete». En annen foreldretrener setter ord på ubehaget som kan oppstå i etterspillet av en intens og følelsesladd kamp:

Jeg blir jo ... Det så du sikkert, på kamp ... Blir jo ganske engasjert og glemmer av og til at det er gutter 12 eller 11, da, man har med seg, og ikke senior, ikke sant? Og jeg kan jo bli både sur på dommere og i det hele tatt. Og overreagerer kanskje. Eller det blir for viktig for deg selv. Og det skjer på en måte mens du er der i nuet, og så reflekterer du over det etterpå, ikke sant? «Hva tenkte foreldrene da du sto og ropte på hun 13 år gamle dommeren?» [...] Og det er kanskje også mange som ikke skjønner forskjellen på engasjement og at du er ivrig og skiller det fra kjeft. Når du roper «Nei, du må ut der!» og så tolker det som noe negativt. Så ... Det er ofte jeg har tenkt at «nå må du roe deg ned, altså!» Liksom, «ikke ta det så alvorlig».

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Noen ganger blir foreldretrenerne simpelthen revet med. Enkelte synes å være mer disponert for å bli henført av begivenhetene enn andre. Et eksempel er foreldretreneren som kalte seg selv en «vinnerkalle». Måten han rammer inn denne egenskapen på, er tvetydig – dels som karakterbrist, dels som karakterstyrke. Han meddeler at vinnerinstinkt er noe han støtt må stritte imot og tidvis gir etter for, men også forsvaret:

Jeg er bare et menneske og, noen ganger, så ... Når det er jevnt, så har jeg lyst til å vinne. Og da kjører jeg utpå de som jeg mener er mest fit for at vi skal kunne vinne den kampen. Da kjører jeg utpå det arsenalet jeg har. Og da, kanskje de har spilt litt for mye allerede, men da tar jeg den fighten.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

«Den fighten» handler om et potensielt konfliktfyllt møte med andre foreldre i etterkant av kampen. Det har vært episoder der han, med egne ord, har «fått så hatten passer, med tanke på bruk av spillere». En av grunnene han gir for at det er verdt det, er at det betyr mye for spillerne å vinne: «Det er jo en helt annen stemning hvis vi drar i land en seier kontra hvis vi taper med ett mål.» Som flere av trenerne er inne på, er det ikke helt fritt for sosial risiko i utøvelsen av trenervervet. Å miste eller ikke treffe den riktige balansen kan medføre ubehagelige konfrontasjoner med andre foreldre. Samtidig ser vi et annet fellestrekk i måten trenerne skildrer motbør fra andre foreldre på: at statusen som *frivillig* gir en form for beskyttelse. En av trenerne beskrev det slik: «Det skal være ganske dårlig før du begynner å kritisere folk som gjør frivillig arbeid, da. [...] Ja, gjør du frivillig arbeid, så er alt en bonus, på en måte, i forhold til dem som ikke gjør

noe.» Det er dette fenomenet Sørhaug (1989) kaller moralsk gjeld i frivillige fellesskap: De som bidrar lite, er ikke i posisjon til å kritisere de som bidrar mye. En annen foreldretrener er inne på det samme: «Hvis de har noe å si, så kan de gjeeerne være med og være trener!» At innflytelse fordeles etter innsats, synes å være et innforstått trekk ved foreldredrevne aktiviteter og begrunnes gjerne i at de som engasjerer seg mye, har best kjennskap til deltakergruppa og settingen. Avstanden mellom de med stor og liten frivillig innsats er, ifølge Espedalen og Strandbu (2023), et viktig aspekt for å forstå de moralske mekanismene i foreldrefellesskapet. Når den moralske ubalansen i foreldrefellesskapet øker, blir det vanskeligere for de mindre involverte foreldrene å si noe på vurderingene til de mest engasjerte foreldrene.

I konkurransesettingen er det lett å bli revet med, men skepsisen eller avstandtakingen til resultatfokus kan legge en viss demper på trenernes følelsesreaksjoner på det som skjer på banen. Fra utsiden fremstår det som en vanskelig balansegang: De frivillige trenerne speiler og støtter barnas engasjement, samtidig som de ikke skal være for engasjerte og er opptatt av å tøyse barnas resultatfokus. Mye tyder på at balansegangen blir vanskeligere jo lenger ut i barne- og ungdomsidretten du kommer, når idrettsforbundets *Bestemmelser om barneidrett* (NIF, 2019) baner veg for en stegvis oppmykning i konkurranse-restriksjoner og det blir gitt rom for at idrettsresultater og prestasjoner får konsekvenser for deltakerne i form av spilletid, uttak til kamp og konkurranser og så videre. Som Strandbu og kolleger (2021) påpeker i en artikkel basert på intervjuer med idrettsaktiv ungdom og deres foreldre, strammer det seg til i overgangen til ungdomsidretten fordi det blir åpnet for mer utstrakt og intens konkurranse internt mellom deltakere på samme lag eller gruppe.

Idrettsoppdragelse som pedagogisk logikk opptrer på bakgrunn av en barneidrettskontekst preget av mangfoldige verdier og interesser. Spesielt synes konkurranseverdier å være preget av en tvetydighet, som rokker ved inntrykket av konkurranse som en dominerende sosial konvensjon – i det minste i dette alderssegmentet. De idrettskulturelle kodene er mange, situasjons-spesifikke og utsatt for stadige justeringer over tid. Det å kunne manøvrere ulike situasjoner med alle disse nyansene godt fremme i pannebarken, ser ut til å være en viktig egenskap, om ikke en forutsetning, for å være frivillig trener.

Idrettsvurdering

En annen fremtredende logikk i de frivillige trenernes organiserings- og instruksjonsarbeid handler om at barna innad i hvert lag eller treningsgruppe er på forskjellig sportslig nivå, og at dette er noe som må tas høyde for gjennom individuell tilpasning. Vurdering av ferdigheter, talent og innstilling til idretten blir en viktig oppgave for de frivillige, som preger måten de møter og ser barna på. Variasjoner i sportslig nivå blir tillagt vesentlig betydning av de frivillige i intervjuer og feltsamtaler. Noe av det første en pappatrener sier etter at vi har introdusert oss for han på håndballtrening, er at «det er store forskjeller på

laget, da». Eksempelet er typisk. Variasjoner i sportslig nivå er ofte blant det første foreldretrenerne nevner når vi ber dem beskrive gruppene de er trener for.

Det fremste formålet med trenernes idrettsvurdering og tilpasningsarbeid synes å være det å skape trivsel på tvers av ferdighetsnivå. De er opptatt av å gjøre det de kan for at barna skal trives og har lyst til å fortsette. Når vi spør en håndballtrener om hva som er de mest vriene dilemmaene som trener i praksis, trekker han frem nettopp dette med å balansere mange forskjellige hensyn:

Det er jo at det er et sprik – i ferdigheter og interesse og i det hele tatt, ikke sant? Det å balansere det ut, både i trening og kanskje først og fremst kamp ... At man ... Ikke sant, vi kan jo dele i jevne lag alltid. Det irriterer kanskje de to beste spillerne på laget som da aldri får trent sammen på trening. [...] Når du har holdt på noen år, da, sånn som jeg har gjort, så har du på en måte lært deg sånn ... Det fins jo ikke én løsning på det der som er perfekt, på en måte. Du må bare prøve å balansere det ut, og så må du bare prøve å forklare det så godt du kan, til både foreldre og spillere, liksom, at sånn er det ...

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Et veletablert prinsipp i idrettslagene vi har besøkt, som også går igjen i sportsplanene til de fleste nabolagsklubber, er at barns trivsel i idrett beror på at de får utfordringer tilpasset sitt ferdighetsnivå, både i trening og konkurranse. De frivillige trenerne følger dette prinsippet på flere måter, og hovedstrategien er *nivådeling*. Det vil si at spillerne deles inn i grupper eller par etter ferdighetsnivå, slik at relativt jevnbyrdige spillere matches mot hverandre eller spiller sammen i separate grupper eller lag. På en innebandytrening der de har en pasningsøvelse kjent som «firkant» eller «lillebror i midten», får vi se et eksempel på det siste. Treneren deler spillerne inn i to grupper etter ferdighetsnivå, som utfører øvelsen innenfor hvert sitt område.

I den ene gruppa er det mer kaotisk enn den andre: Det er store avstander, de løper etter hverandre, herjer og tuller. De ler mye. Det er mer «lekete» her, mens spillerne i den andre gruppa virker mer fokuserte, med større innlevelse i øvelsen. Disse spillerne holder seg til hver sin linje i firkanten, mens «lillebror» er konsentrert om å fange ballen. De ser ut til å trives her også, tilsynelatende mer med øvelsen slik den er tiltenkt.

Observasjonsnotater fra en trening

Den ene foreldretreneren i dette laget forklarer at en viss inndeling etter nivå på trening er bra, spesielt for de mindre gode spillerne, som ellers kan erfare at de «aldri får tak i ballen». Som her forstås nivådeling gjerne som å gi riktig matching, slik at alle spillerne kan ta aktiv del i spillet og oppleve mestring. Oppfatningen om at utfordringer på sitt eget nivå er viktig for at barna skal ha glede av idretsaktiviteten, går igjen blant foreldretrenerne – men med enkelte unntak. For eksempel uttrykte en av foreldretrenerne at det var viktig å blande spillerne på trening og til kamp, spesielt fordi dette ga best læringsvilkår for de

mindre erfarne spillerne. Enten den pedagogiske strategien baserer seg på å blande eller skille etter nivå, krever den at treneren først har en forståelse av spillernes ferdighetsnivå.

Ideen om at idrettstrivsel beror på riktig matching, gir et viktig bakteppe for idrettsvurdering som pedagogisk logikk. Idrettsstrukturene som legitimerer tankegangen og muliggjør at den omsettes i praksis, er også viktig. Nivådeling gjøres ved å dele barna inn i mindre grupper på trening, men det er også noe særforbundene tilrettelegger for i konkurranse – for eksempel, i lagidrettene, gjennom en nivådelt seriestruktur. Både i innebandy, fotball og håndball har de nivådelte serier for årgangene vi har fulgt. Der holdningen til inndeling etter nivå innad i laget og på trening er preget av en viss ambivalens blant trenerne, synes det å være større enighet rundt at nivådelte serier er et gode. Som en foreldretrener i håndball sa: «Det er jo et helt strålende tilbud!» En annen trener påpekte at nivådelte serier er et godt tiltak for lag som ikke holder like høyt nivå som de beste.

Det er det som er så fint, da, med oppdelingssystemet, med høyt, midt, lavt. Og så kan man legge seg på det nivået, sånn at man ikke opplever å komme i en serie hvor du blir bare overkjørt en hel sesong – for det er jo ikke noe kult.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Å innplassere laget på riktig nivå i serien blir et viktig treneransvar. Hvor krevende oppgaven er, varierer etter flere omstendigheter. For det relativt ferske innebandylaget var det for eksempel åpenbart for treneren at laget ville passe best på det laveste serienivået. For lag med mange spillere oppstår et spørsmål om hvor mange lag som skal meldes opp, om de skal ha lag på flere nivåer, og hvem som skal spille hvor. For guttelaget i innebandy med en blandet tropp på 22 spillere var det mer frem og tilbake før trenerne bestemte seg for å melde opp ett lag på nivå 2 og ett på nivå 3. Treneren fortalte at det kunne bli litt knapt med spillere til kamp for hvert av lagene, men at de alltid kunne låne med en spiller eller to fra det andre laget.

I håndballaget for gutter valgte de en lignende løsning, med to lag på hvert sitt serienivå, men med mer spillerflyt på tvers av lagene. Treneren pekte på at guttene er i en alder der de utvikler seg i veldig forskjellig tempo, og der noen kan ha ganske plutselige utviklingshopp. Med denne modellen kunne trenerne ta hensyn til endringer i spillernes nivå og kampvilje underveis i sesongen. De holdt fast på en filosofi om å trene sammen som ett lag. Tankene en av trenerne deler om fordeler og ulemper med opplegget, sier noe om de konkrete vurderingene til trenerne, men også noe mer generelt om hva slags hensyn som må tas, og hva slags kompetanse slike vurderinger fordrer:

Det er på godt og vondt, det òg, for da får du jo ikke trent de beste så mye sammen. Men jeg tror det ... Hvis vi liksom skal stå inne for målet til [idrettslaget], eller visjonen, som er «flest mulig, lengst mulig», så tror jeg det

er viktig. Vi var på et kurs nettopp [...] med helt ny forskning på hvorfor barn slutter med håndballen, eller, organisert idrett. Og det gikk jo veldig mye på trivsel – altså, det var veldig lite der som hadde, egentlig, med *idretten* å gjøre.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

At nivådeling bygges inn i strukturene i barne- og ungdomsidretten, er et tegn på at vurderingslogikken er utbredt og omfavnet i idrettsorganisasjonen. Et annet tegn er særkretsers oppsett og endringer i spillformat. En foreldretrener fortalte for eksempel om at innebandykretsen nylig innførte kamper på 2 x 15 minutter istedenfor 3 x 15 minutter for jenter i alderen 13 år. Treneren hadde hørt at tiltaket var begrunnet i inkluderingshensyn: Tre runder kunne bli litt mye for ferske spillere med lite erfaring, og det var ofte i tredje runde at forskjellene mellom lag virkelig kom til syne i at en liten ledelse utviklet seg til fullstendig utklassing. En annen frivillig i innebandy så noen fordeler i forkortet spilletid med hensyn til lag med nye spillere og for spillere som ikke ville satse på innebandy. Samtidig stusset hun over at tiltaket også var innført for det øverste serienivået for jenter – og at tiltaket ikke var innført på guttesiden.

Ferdighetsnivået i serien trekkes frem som viktig for barnas opplevelse av idrettsaktiviteten, der måten serien er strukturert på, er en viktig ramme for trenernes arbeid. For å nivådele på en konstruktiv måte på trening behøver trenerne god innsikt i nivået på og preferansene til de enkelte spillerne og laget som helhet. For noen er det vel så viktig å spille sammen med de nærmeste vennene sine som å spille på det beste laget, for andre er det omvendt. Mye tyder på at trenerne har denne kunnskapen og bruker den aktivt i beslutninger om inndeling og påmelding av lag:

Jeg tenker at vi er egentlig et todelt lag. Og det var jo det vi tenkte også litt, når vi meldte på to lag. At vi hadde mange spillere som har spilt i mange år, som har godt grunnlag. Og så har vi mange spillere som ikke har spilt så mange år, som trenger kanskje litt ... plass, da, på banen, og får lov å spille alene med de som ikke har spilt så lenge. [...] Så de kan få arbeidsro. Og så kan de gode få lov å spille sammen og få arbeidsro sammen også. Og uten at de tenker at «ahhh, jeg kan ikke gi de ballen, for da mister vi ballen, og så får vi mål imot». Og så begynner vi å grave oss ned, ikke sant, og da blir alt gærent. Og alt blir forferdelig, og det står ikke til jul, og hele pakka.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

For å melde laget på rett serie må trenerne også orientere seg i det bredere landskapet av lag og klubber slik at de vet hvordan eget lag ligger an sammenlignet med andre. Som en trener sa da vi spurte om beslutningen de tok, og prosessen frem dit: «Du må vite litt om motstanden du kan forvente å få. Og det var litt vanskelig.» Koronapandemien hadde gjort det ekstra vanskelig, sa han, ettersom det da var en periode med lite cup- og kampvirksomhet. Fra feltsamtaler blir vi bevisst at erfaringer fra tidligere konkurranser blir til viktige referansepunkter i trenernes nivåvurderinger. Et eksempel er når trenerne for et

innebandylag diskuterer oppmelding av lag til serien og trekker erfaringen fra sist turnering inn i vurdering av nivå på laget. En av trenerne sier det er «bra nivå» på fire–fem spillere, men de slet i kamp sist helg, for da måtte de veksle inn en del av de andre («og det skal jo ikke toppes»). Det var kjedelig for guttene å tape så mye som de gjorde i den turneringa, spesielt for de mest dedikerte spillerne, som tok kampene på størst alvor og kjente mest på ansvaret for nederlagene. Nå var det om å gjøre for trenerne å få til en lagsammen-setning til kamp der de unngikk lignende tapserfaringer.

Det fremstår ikke som at trenerne tilnærmer seg konkurranser med et strategisk mål om å skaffe informasjon om ferdighetsnivå og praksis i andre klubber, men snarere at trenerne tar med seg inntrykk og nye innsikter fra konkurranse-erfaringer og baker dem inn i vurderinger og opplegg for eget lag eller gruppe. Vi ser også tegn til at mer komplekse strukturer gjør idrettsvurdering til en kompleks øvelse for de frivillige trenerne. I en treningsgruppe der de planlegger å melde opp lag på tre forskjellige nivåer neste sesong, forteller treneren at det stiller andre krav til treningsopplegget:

Men det er én av de tingene vi må finne litt ut av nå, hvordan vi skal løse, egentlig. For det er klart at et lag som skal spille på nivå 1, har behov for å trene på helt andre ting enn et lag som skal spille på nivå 3. Så jeg har sittet og satt opp – i helga, eller, egentlig mange dager – satt opp en treningsplan med litt sånn ulike ambisjonsnivå, for hva du bør kunne på de ulike nivåene.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Nivådelingen blir ikke omfavnet uten forbehold. En nedside vi hører om, er gnisninger tilknyttet det interne laguttaket – blant annet enkelte spillere som blir skuffa og sinte når de ikke blir valgt ut til kamper på det øverste nivået. Trenerne gir et samstemt inntrykk av at det ikke bør snakkes for mye om nivåvurderingene i påhør av barna. Slik vi forsto en foreldretrener, ville de ikke at spillerne skulle henge seg opp i hvem som var best og dårligst, og på den måten skåne dem fra følelsen av å bli rangert og vurdert etter dyktighet. Hvor godt det går an å skjerme spillerne fra denne bevisstheten, er i og for seg et relevant spørsmål for inkludering, men her er vi mer opptatt av å vise at nivådeling som praksis krever visse typer kunnskap og nøysom tilrettelegging av foreldretrenerne. Det er mye trenerne skal ha innsikt i, være oppmerksomme på og ta hensyn til for å utøve denne oppgaven på en finstemt måte.

En annen strategi de frivillige trenerne forholder seg til, selv om ingen bruker den aktivt og gjennomgående, er topping av lag. Topping handler om å gi de beste spillerne mer spilletid enn de mindre gode eller at laguttak gjøres på grunnlag av ferdighetsvurderinger. De fleste trenerne vi har snakket med, tar avstand fra topping både i ord og handling. Samtidig er det tydelig at topping er en praksis de aktivt forholder seg til, ofte som avstandtaking og som uttrykk for egne verdier og tilslutning til klubbens verdier:

I og med at vi er den klubben vi er – en sånn breddeklubb og sånn – så tenker jeg det er viktig at vi ikke skal kjøre med et toppa og et ikke-toppa lag. Vi deler det ferdighetsmessig, så det blir to jevne lag.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Jevnt over er topping en praksis som står lavt i kurs hos foreldretrenerne i nabolagsklubbene vi har observert. Synet kommer frem i en feltsamtale, der en foreldretrener i snakk med andre trenere i klubben gjengir – med kroppslig innlevelse og engasjert toneleie – dramatikken fra kampen laget deres spilte i helga. At laget deres ble overkjørt, og at målvakta ikke hadde det spesielt gøy, er sentralt i gjengivelsen:

Treneren sier at en av spillerne «skøyt oss i senk» og «scoret alle målene». På ett tidspunkt ble målvakta truffet i brystet av et knallhardt skudd. Jenta mistet balansen og ramlet bakover. Han demonstrer med store bevegelser. Etter denne episoden ville hun ikke stå i mål mer. Treneren gjengir også en episode der motstanderlagets stjernespiller tok tak i en av spillerne og løftet henne opp i lufta. Igjen demonstrerer han aktivt og gjør scenen til et levende drama: Med motstanderens armer rundt midja løftes spilleren opp i lufta mens hun spreller med armer og bein.

Observasjonsnotater fra en trening

Foreldretreneren presiserer at han ikke likte måten trenerne for det andre laget brukte spillerne i kamp, der de øvrige spillerne ble til statister for lagets toppscorer; det var «ikke en inspirerende måte å spille håndball på». I fortellingen trer motstanderlagets trener frem som antagonist – en som topper laget og fokuserer på «stjernespilleren» på bekostning av hensynet til de andre spillerne på laget.

Nivådeling fremstår som en etablert og omfavnet praksis i idrettslagene, mens topping er ansett som noe mer uvelkomment – i alle fall i barneidretten. Grensene virker uklare og forrykkes over tid. En foreldretrener i håndball forklarer at topping av lag er mer tillatt i ungdomsidretten, og at denne praksisen, sammen med andre regel- og normendringer, bidrar til et større alvor og personlig ansvar for den enkelte spiller:

Du kan begynne å få personlige tominuttere, ikke sant? Hvis du gjør noe gærent, så ryker du ut, og laget taper på det. Det er tabell, som ikke har vært. Det er lov nå å, skal si, toppe lite grann internt i kamper. [...] Det er jo mer tydelig at ... At nå går man for å vinne kamper.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Idrettsvurdering som pedagogisk logikk opptrer på bakgrunn av ideen om at idrettstrivsel (og inkludering) følger fra riktig matching og progressive mestrings-erfaringer. Idrettsstrukturer som nivådelte serier gir legitimitet til denne ideen og nødvendiggjør at trenerne utøver idrettsvurdering som del av trenervirket. Som

med idrettsopplæring er idrettsvurdering som logikk del av en finstemt barne-idrettspedagogikk, som krever at den frivillige treneren har med seg eller lett tar til seg et sett med etablerte sosiale konvensjoner og har den rette kompetansen til å lede idrettsdeltakerne mer eller mindre i tråd med disse.

Idrettsomsorg

En tredje fremtredende logikk i de frivillige trenernes tilnærming til organisering og instruksjon er det vi kaller idrettsomsorg eller omsorg for barna i møte med idrettens opp- og nedture. Omsorg, trøst og ivaretagelse fremstår som en viktig og naturlig del av trenervirket. Skrubbsår og andre skader vekker fra tid til annen barnas behov for oppmerksomhet fra en voksenperson. Mer overraskende for oss var hvor ofte de frivillige trer til med emosjonell støtte til barn på grunn av kjipe opplevelser i aktiviteten, særlig knyttet til baklengsmål eller dårlige resultater.

Omsorgsarbeidet, slik vi forstår begrepet, virker relativt omfattende i alle lagene og gruppene vi har observert i alderen 9–13 år. Et eksempel er et innebandylag for gutter med tre foreldretrenere, der én har hovedansvar for treningsplan og sportslig opplegg. De to andre foreldrene bistår mest med ivaretagelse og omsorg og diverse støttefunksjoner, som å knyte sko, klistre på et plaster, fylle vannflasker og lokalisere gjenglemte klesplagg. Den ene av disse forteller at det går i «skader og motivasjon og sånn», og understreker at den jobben kan være ganske så stor, særlig med mange spillere på trening: «Det er alltid et eller annet!» Kort tid etter denne samtalen får vi et eksempel på et tilfelle av «et eller annet» under spill på trening:

En gutt får et skudd i mageregionen. Han bøyer seg fremover, holder seg på treffstedet og roper: «Jeg ble skutt rett i blindtarmen!» En trener er rask med å spørre: «Går det bra?» Gutten nikker, men går av banen og setter seg. Der blir han en god stund. Flere ganger sjekker trenerne hvordan det går, og spør om han er klar til å bli med igjen. «Jeg vet ikke helt. Jeg ble skutt i blindtarmen, jo», sier han, trekker opp skjorta og ser med bekymring i øynene ned på der han ble truffet. Når en annen spiller spør hvordan det går, glimter han til og sier: «Jeg vet ikke ... Det var jo i BLINDtarmen, så det er litt vanskelig å se.» Gutten står over neste kamp også, før han blir med igjen.

Observasjonsnotater fra en trening

For trenerne er omsorgsarbeidet et innbakt ledd i å skape trivsel for barna. En av trenerne sier at det er dette engasjementet hennes i bunn og grunn handler om: å gjøre en innsats for barna i en alder som hun ser på som kritisk med tanke på frafall. Hun tar med seg dette perspektivet inn i trenervirket og i opptattheten av å gi støtte og omsorg til spillerne på laget. Tett oppfølging fra foreldre er en nøkkelfaktor.

På trening og ikke minst i kamp oppstår det en rekke akutte situasjoner som kaller på oppmerksomhet og omsorg fra trenerne, mest typisk når det er en

spiller som slår seg, men også hvis barna får tilsnakk for ufint spill fra en dommer eller krangler med en med- eller motspiller. Her fra en kamp:

Det er mange «hendelser» i løpet av omgangen. Mest dramatisk, kanskje, er når en spiller får seg et kølleslag i ansiktet – uten at dommeren blåser på det. Gutten går av banen, rett til treneren, gråtende og tydelig frustrert over det som skjedde. Spilleren får litt tid alene på benken til å summe seg. Treneren setter seg ned ved siden av, prater ei stund og sier at gutten får si fra når han er klar til å komme utpå igjen.

Observasjonsnotater fra en kamp

En pedagogisk strategi trenerne bruker for å dempe negative følelser etter nederlag, er å presentere en mer positiv innramming på tapserfaringer og dårlige resultater. I lagpraten etter en håndballkamp observerer vi at treneren gjør en innsats for å vri på perspektivet til jentene på laget. Etter siste kamp for sesongen, som endte med tap, forsøker treneren å «omformulere» nederlaget til noe mer positivt. Stemningen er så som så når jentene går inn i garderoben.

Foreldretreneren skryter, sier: «Dere har utviklet dere kjempemye over sesongen!» Flere av jentene nikker, liksom stolt, og sier seg enige. Når treneren spør hva de selv synes om kampen, svarer en av spillerne: «For å være helt ærlig, så synes jeg vi var dårlige.» Treneren svarer med å sette kampforløpet og resultatet inn i et nytt perspektiv: «Nei, det var dere ikke. Vet dere hva? Dette laget er det beste dere noen gang har møtt. De var *dritgode*, rett og slett.»

Observasjonsnotater fra lagsnakk etter en kamp

Her ser vi treneren prøve å få jentene til å innse at tapet ikke betyr at de er dårlige, men at de tapte til tross for at de spilte bra. I samtaler og intervjuer bekrefter trenerne at barna bryr seg om seier og tap, men de presiserer, som vi også har lagt merke til, at det er litt forskjell på barna her. Noen bryr seg mer enn andre, og det er gjerne de dyktigste og mest dedikerte som er mest følelsesmessig engasjerte – enten det går godt eller dårlig. Enkelte kan gå rett i kjelleren når de taper. På den andre siden av spekteret har du de som virrer rundt på banen og synes å være likeglade uansett resultat. Eller slik en av trenerne beskrev dette spennet på håndballaget sitt: «Noen blir *eitrende forbanna* og synes det er *skikkelig* kjipt, mens andre [plystrer], kan jeg gå ut av garderoben nå?»

Mens foreldretrenerens arbeid med det vi kaller idrettsoppdragelse, er størst overfor de mer likeglade barna, får vi inntrykk av at omsorgsarbeidet knyttet til å håndtere følelser og vanskelige erfaringer i idrettsaktiviteten er tyngst overfor de mest idrettsdedikerte barna. De som bryr seg mest om aktiviteten, liker også minst å tape. Dermed er det disse barna som gjerne krever mest av de voksnes oppmerksomhet i forbindelse med nederlag og dårlige kamperfaringer.

I et av guttelagene forstår vi omsorgsarbeidet som å ha to distinkte, men relaterte funksjoner: å være der for spillerne med trøst og hjelp til å bearbeide følelser og å bistå spillerne i å utvikle en form for robusthet og emosjonskontroll de kommer til å trenge i møte med tøffere spill og motstand etter hvert som de blir eldre. Fysikken – og det å tåle – var noe de trengte å øve på. Konteksten blir gitt av den ene treneren: De merket at spillet begynte å bli mer fysisk nå, særlig i kamp mot andre lag. Guttene hadde ikke hatt så mye erfaring med dette ennå. De var ikke vant til å slå seg, takle hardt eller få harde baller på seg. Derfor ble det stadig viktigere at guttene ble litt tøffere, mer robuste, og lærte å ta en støyt. Også dette fremsto som et ledd i å gi guttene de rette forutsetningene for å fortsatt ha det gøy med idrett i tiden fremover. Pausepraten i en kamp vi observerte, er talende for den delen av omsorgsarbeidet som handlet om robusthet:

Treneren sier at «det er et psykisk spill», og at det er viktig å holde fokuset på selve spillet. «Hvis ikke vinner de andre!» Han presiserer at de ikke må la motstanderlaget vippe dem av pinnen: «Det kan ikke være sånn at bare de kommer med én kommentar, så slutter vi å spille!» Guttene klager høylytt på dommerne, sier de ikke blåser på noen ting. Treneren sier seg enig, at det ikke har vært riktig dømt, men at det ikke hjelper å kjeft. «Ikke er det særlig hyggelig for dommerne heller.» Han appellerer til guttenes empati og ber dem forestille seg at de er 16 år og dømmer en kamp, og så kommer det en godt voksent trener og kjefter på dem. «Hvordan ville det kjentes, tror dere?» Budskapet er tydelig: Det er ikke lett å være dommer (som tenåring). Treneren oppfordrer guttene til å fokusere på det de faktisk kan gjøre noe med – «fokuser på spillet!»

Observasjonsnotater fra en kamp

Treneren synes å lykkes med å roe frustrasjonen i gruppa og vri oppmerksomheten deres over på konkrete trekk de kan gjøre i neste omgang – samtalen går over i hvordan de kan stoppe toppscoreren på motstanderlaget. Utdraget viser også hvordan konkrete hendelser i kampens hete kan påkalle treneren til å gi innføring i idrettskulturelle normer for hvordan en skal behandle sine konkurrenter og andre som medvirker i idrettsaktiviteten (det vi kalte idrettsoppdragelse). Her blir dette eksemplifisert med trenerens leksjon i å opptre overfor dommeren med respekt, empati og forståelse for at alle kan gjøre feil.

En side av idrettsomsorg dreier seg altså om å ruste opp barna til å tåle motgang i idretten. Vi ser idrettsomsorg tre frem som logikk på bakgrunn av at idrettsaktiviteten har stor plass og betydning i livet til mange av barna som deltar. Det som skjer i konkurransen og på trening, er *viktig* for en del av barna, og – som vi observerer, særlig i konkurransesituasjoner, og hører fra trenerne – spesielt for de som er aller mest dedikert.

Det er ikke bare de akutte eller spillrelaterte situasjonene i idretten som de frivillige trenerne tar seg av i omsorgsarbeidet. Mye handler om en mer generell

oppfølging av hvordan spillerne har det, og om ting som skjer utenfor idrettsarenaen. Noen har det vanskelig på skolen, har fysiske helseplager eller strever med nervøsitet og stress. Kontakt med foreldrene er en del av oppfølgingen: en telefon, en prat på sidelinjen, noen tekstmeldinger. Eksemplene fra feltarbeidet får frem at relasjonen til de andre foreldrene er viktig i omsorgsarbeidet: når det skjer noe på trening som fordrer en forklaring på hvorfor barnet kom tidlig hjem og var opprørt, eller når en deltaker har uteblitt fra flere treninger på rad og treneren vil høre om det foregår noe som de bør vite om og ta hensyn til. I noen tilfeller kan vi som forskere også bli dratt inn i en omsorgsrolle. Et eksempel er fra en kamp en lørdag formiddag. En spiller sier til den av oss som er med, at hun er «ekstra nervøs i dag» fordi tre jenter som har mobbet henne tidligere, er blant tilskuerne. Hun sier det er ekstra viktig å gjøre det bra i denne kampen – hun vil vise frem at «hun er en som kan noe». Slike episoder har vi vært lite forberedt på, og de forteller oss noe om hvilke forkunnskaper og relasjonelle forutsetninger for å tre inn i en slik omsorgsrolle mange frivillige trenere innehar, og som de kanskje *bør* inneha for å løse treneroppdraget på en god måte.

En håndfull av barna, får vi høre, vegrer seg mer generelt for å delta i konkurranser. Noen er med likevel, mens andre har sagt tydelig ifra om at de er med på trening, men ikke på kamp, renn eller stevner. Dette gjelder de fleste gruppene, på tvers av kjønn og idrettsgren. Vi spurte en foreldretrener om hva som er grunnen til at en av spillerne som har vært med siden førsteklasse, ikke er med på kamp: «Jeg syns det er rart, da. Men kan hende han ikke liker den kampsituasjonen. Han syns at det kanskje blir litt alvor.» Disse spillerne blir synlige ved sitt fravær i situasjoner der de andre spillerne møtes til idretts-samvær og felles lagopplevelser. Iblant er enkelte av disse med til kamp som tilskuere. I slike tilfeller gjør foreldretrenerne gjerne et forsøk på å innlemme dem i idrettsaktiviteten og deltakerfellesskapet på lik linje med de andre. Et eksempel er fra en innebandykamp:

En av spillerne sitter på benken med de andre, men deltar ikke i kampen. Hun er oppført på lagoppstillingen og har på treningstøy. Under en pause gjør foreldretreneren et forsøk på å få henne med på å spille litt i neste omgang. Han snakker oppbyggende til henne og appellerer til lagfølelsen («Du er jo så god!», «Laget trenger deg!»), men hun vil ikke. «Sitter det oppi her?» spør han og peker på hodet hennes. Hun nikker bekreftende.

Observasjonsnotater fra en kamp

Det er mange sider ved trenernes idrettsomsorg. Det kan handle om å trøste, men også om å oppmuntre, motivere og jobbe med selvtilliten og selvfølelsen til spillerne. Et eksempel er fra en bortekamp for et jentelag i håndball vi fulgte. I interaksjonen i laget i pausen får vi ta del i trenerens innsats for å motivere og bygge opp jentenes selvtillit og tro på at de fortsatt kan vinne:

Laget ligger under med tre mål. Treneren samler alle i en sirkel ved benken. En spiller som har utmerket seg i første omgang, sier stresset: «De er

dritgode, jo! Vi kommer til å tape!» En annen spiller svarer, mer optimistisk: «Vi er også gode! De har bare hatt mer flaks når de har scoret...» Foreldretreneren bekrefter det siste synspunktet – at de spiller veldig bra og kan fortsatt vinne kampen. Den frustrerte spilleren kontrer med at en spiller på motstanderlaget «har SÅ bra skudd, jo!». Treneren henvender seg til henne og insisterer, «men *du* har jo også et veldig bra skudd!».

Observasjonsnotater fra pauseprat i en kamp

Behovet for idrettsomsorg av ulike slag fremstår å være større i deltakergrupper med stort sprik i ferdigheter og innstilling til idrettsaktiviteten. For et mangfoldig lag med spillere må metodene for å motivere spillerne også tilpasses den enkelte. Det er ikke lett å treffe alle, og det er en fare for å trå feil – overfor den enkelte spiller eller, som vi omtalte tidligere, i møte med de idrettskulturelle normene for engasjement. En av foreldretrenerne deler en erfaring fra et lag han trente tidligere:

Jeg trente jo noen jenter før her, og da skulle jeg gå vekk fra å være skrikende på siden til å være stille. For jeg tenkte at nå skal de få lov å lære å jobbe sjøl. Og så husker jeg, hun ene, bytta ut, og sto og så på meg, og, «kan du begynne å skrike, eller?» «Hvorfor det?» «Nei, men jeg må ha noen som girer meg opp!» Ikke sant? «Når du sitter og bare holder kjeft, så tror jeg det er noe galt. Da tror jeg det er noe galt her. For du får meg til å ta ut det lille ekstra.» «Jaja. Okay. Hvis det er det som må til for at du skal få det lille ekstra, så skal jeg hjelpe med det.» Så jeg har jo blitt tatt for å være litt halvgæren, da, ikke sant? Som står og skriker og hoier. Men ...

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Her ser vi treneren komme i en slags skvis. Ved å tilpasse seg spillerens ønske står han i fare for å bli sett på som «litt halvgæren» av folk rundt. Hvis han derimot tilpasser fremtoningen sin til det (enkelte) tilskuere synes er passende, blir det feil for spilleren. Flere av trenerne med lang erfaring fra idrett mener å ha merket en kulturendring i retning større sensitivitet, som i tur fordrer større følsomhet i trenerpraksisen. Som en trener sa i intervju: «Jeg føler at takhøyden var større før for å være direkte og si ting – uten å måtte tenke på hvordan mottaker av budskapet tok dette her i etterkant, eller følge opp for å sjekke om personen har det bra.» En del av trenerjobben består i å være aktsom overfor det enkelte barn og følge opp hvis det er noe som har vært vanskelig.

For en utenforstående fremstår omsorgsarbeidet naturlig og nærmest innbakt i foreldretrenerens væremåte. Men det blir klart at det ligger en god del historikk, kunnskap og ikke minst sosial kompetanse til grunn for hvordan de følger opp, støtter og motiverer spillerne. Det er en balansekunst å vite hva en mangfoldig gruppe barn trenger av både omsorg og sportslig oppfølging. Ut fra hva de frivillige trenerne forteller, er dette noe de blir bedre på etter hvert som de opparbeider seg erfaring som trener og blir kjent med laget eller gruppa. Dette

er noe vi observerer av foreldretrenerne i praksis på treninger og i konkurranse-sammenheng, og noe enkelte trenere setter ord på i intervju, som her:

Noen er kanskje litt triste og lei seg, så må de få litt oppmerksomhet også. De som ønsker å drive med idrett og satse litt – de skal bli hørt. Altså, den balansegreia der, da. Og så tror jeg at jeg har såpass erfaring at jeg klarer liksom å håndtere det.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

På lignende vis meddeler en annen trener at han, med årene, har blitt mer oppmerksom på de mykere sidene ved treneroppdraget og har gitt stadig større plass til omsorgsoppgaver vis-à-vis sportslig tilrettelegging. I de fleste lagene har en eller flere trenere vært med «fra start» med en mer eller mindre stabil deltakergruppe, som de har fulgt og blitt kjent med over flere år. I noen tilfeller kjenner trenerne barna (og foreldrene deres) også fra andre sammenhenger, og noen har yrker der de har opparbeidet seg og rutinemessig anvender omsorgskompetanse. En av trenerne peker på verdien av å ha denne kompetansen i trenergruppa:

Én ting er jo at vi er mange [trenere] på trening og kamp, som har tid til å snakke med alle og følge opp den som slår seg litt, eller som kanskje blir stående uten noen å sentre til, ikke sant? Vi har noen som ser dem, hele tiden. Hvertfall veldig mye. Og så vet jeg, sånn som Åse, hun kjenner jo, på en måte, hva skal vi si, situasjonen til mange. Hun har jo jobbet som barnehagelærer og snakker godt med foreldre og sånn. Så hun er flink til å, liksom, dele inn hvem som skal på kamper, slik at de alltid har noen de kjenner, og er veldig god på de tingene der.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Noen av de andre lagene vi har fulgt, får hjelp av ungdomstrenere. Ikke uventet har de unge trenerne et mer ensrettet søkelys på de sportslige aspektene og tar i mindre grad del i det rene omsorgsarbeidet. Ungdommene med treneroppdrag har ikke det utpregede *foreldreperspektivet* vi har observert, som tilsier at deltakerne er barn først og «idrettsutøvere» etterpå. En foreldretrener setter ord på det unike ved foreldretrenerne:

Det er jo kjennskap til spillergruppa, fra de var små. Å kjenne til hvert enkelt individ – hvordan de fungerer, hva som er sårt, bakgrunnen deres. Det er jo ... Det går ikke an å lese seg opp på et menneske. Du må kjenne dem. Og det tror jeg er vanskelig for en ekstern trener å gjøre.

Sitat fra intervju med en frivillig trener

Det er forskjell på foreldretrenerne også. Enkelte uttrykker at de er bevisst på at deres eget engasjement er større for det rent sportslige enn inkluderingsbiten. Én spekulerer i om han kanskje ikke passer så godt til å trene en gruppe med

så stort sprik som han har nå, og sier det var bedre match mellom han som trener og en ordentlig dedikert gruppe jenter han trente for noen år tilbake. En annen foreldretrener bemerker egen slagside mot det sportslige som en slags tilkortkommenhet ved egen tilnærming og er glad for at de andre frivillige rundt laget har et skarpere blikk for de svakere spillerne i gruppa og er mer kyndige i å ta seg av diverse omsorgsoppgaver.

Idrettsomsorg som pedagogisk logikk synes å opptre på bakgrunn av mangfoldet av idrettsdeltakere med ulike behov og – ikke minst – opplevelse av idrettsalvor. Størrelsen på foreldregruppa har mye å si for muligheten for å fordele oppgaver og gi idrettsomsorg der det trengs. Omsorgsarbeidet er som sådan noe som i stor grad er ivaretatt gjennom arbeidsdeling i frivilliggruppa. Den enkelte må være finstemt i sin tilnærming, men det beste eller vanligste er at en har flere å spille på, og at noen kan rendyrke sportslig oppfølging, og at andre kan rendyrke omsorgsoppgaver. Tett og helhetlig involvering, som dekker mange falsetter av barnas liv, trer frem som et ideal innenfor en finstemt barneidrettspedagogikk.

6 Styremedlemmene: fra organisator til klubbbutvikler

I denne delen skildrer vi idrettslagshverdagen for frivillige med styreverv i de åtte nabolagsklubbene vi har studert. Vi har identifisert noen sentrale kjennetegn ved hva de frivillige driver med, og hvordan de utfører oppgavene i vervet. Det er et stort spenn i styretroppens oppgaver: De forbereder og deltar på møter, arrangerer idrettsturneringer, ringer, tekster og chatter med folk i idrettslaget, stiller opp på dagnad, setter seg inn i idrettslagspapirer og IT-systemer, skriver rapporter og sportsplaner og mye mer. Mange av arbeidsoppgavene er administrative og skjermbaserte. Andre er praktiske og krever fysisk oppmøte og manuell arbeidsinnsats.

Overordnet kan vi skille mellom to hovedoppgaver: idrettslagsdrift og medlemskontakt, som utføres i forbindelse med idrettslagsmøter og i diverse gjøremål og oppfølging mellom møtene. Frivillige med styreverv tar seg av driften og styringen av idrettslaget, enten alene eller sammen med ansatte i idrettslaget, og de tilrettelegger for de andre frivillige og foreldre i klubben – inkludert foreldretrenerne. I likhet med for trenerne finner vi at frivillige med styreverv gjør en innsats som strekker seg utover minstekravene. Dette kommer til uttrykk i det vi har kalt et helhetlig og strukturert organisasjonsarbeid.

6.1 Idrettslagsdrift og medlemskontakt

Det vi har observert direkte i feltarbeidet, er idrettslagsmøter av forskjellige slag. Frivillige med styreverv deltar jevnlig på møter i idrettslaget. Møtene er en grunnpilar i de frivilliges arbeid. En vesentlig del av styretroppens oppgaver utføres i forbindelse med interne møter i styret de er del av. Oppgavene varierer etter rollen de frivillige har. Den frivillige med lederverv – gruppelederen – organiserer møtene. Andre «bare» møter opp på klubbhuset eller idrettshallen til avtalt tid og medvirker i møtet gjennom tilstedeværelse og mer eller mindre aktiv interaksjon.

På gruppemøter deltar frivillige med styreverv tilknyttet samme idrett i klubben. De har til felles at de har barn – på samme eller forskjellig alder – som er eller har vært aktive deltakere i denne idretten. Det er ikke uvanlig at styremedlemmene bor i nærheten av hverandre og treffes også i andre sammenhenger – på foreldremøte for tredjeklassingen, på butikken eller som deltakere i klubbens tradisjonsrike orienteringsløp. Hvor godt styremedlemmene kjenner hverandre, varierer naturligvis. Det er også en viss rotasjon, der noen går ut og nye kommer inn. I et styre var det kommet til to nye medlemmer, som var med på sitt første gruppemøte i idrettslaget. Møtet starter med at de frivillige introduserer seg med navn og relasjon til idrettslaget:

Alle presenterer seg etter tur med eget navn og idrettserfaring, laget til barnet sitt («mor til jente på 2015») og egen rolle i laget og styret («lagleder», «dugnad»). Et styremedlem sier hun ikke har spilt selv, men er god på å organisere.

Observasjonsnotater fra et styremøte

Et møte blir som regel til ved at styreleder sender ut en invitasjon (eller påminnelse) til de andre i styret. De kan ha forberedt en saksliste og lagt den ved invitasjonen. På starten av møtet deler styrelederen sakslista ut på papir eller viser den på lerret fra en bærbar datamaskin. De holder oversikt over forventet oppmøte, tar rede på deltakerne ved starten av et møte, fører an i presentasjon av saker, sørger for at folk kommer til orde i diskusjoner, og har styr på møtetiden. Det hender at enkelte oppgaver, som det å ta notater, delegeres til andre styremedlemmer. Det er ikke uvanlig at en eller flere deltakere kommer hastende rett fra trening eller må gå litt før tiden fordi de skal holde ei økt eller hente et barn. Her beskriver vi hvordan dette kan arte seg i oppstarten av et gruppemøte:

De avklarer oppmøte. Har alle kommet? Én kom akkurat inn fra trening, én er opptatt til 20:30. Styreleder sender tekstmelding til en hun ikke har hørt fra. En sier han traff en av de andre styremedlemmene uti skogen på trening. Styreleder melder en til. En siste har meldt avbud på grunn av et møte med et særforbund.

Observasjonsnotater fra et styremøte

Det er et gjenkjennelig forløp i styremøtene vi har observert i gruppestyrer og hovedstyrer. Etter at styreleder ønsker velkommen, starter det vanligvis med en «runde», der hver enkelt deltaker rapporterer om status for idretten eller årgangen barnet deres hører til. Styremedlemmene opplyser i tur og orden om hvordan det gikk på innebandyturneringa til jenter 2013 sist helg, om draktene de bestilte til håndballguttene på 2011, er i rute, om de har fått tak i ungdomstrener til barnegruppa i langrenn, og så videre. Det er også vanlig at de frivillige informerer om saker som faller innunder deres ansvarsområde, for eksempel at dommeransvarlig opplyser om særforbundets krav til dommere for ulike alderstrinn og melder behov for flere dommeransvarlige. Mange utvekslinger dreier seg om konkrete saker som er rettet mot organisering av idrettsaktivitet og daglig drift av idrettslaget. Styret tar tak i saker som trenger relativt rask avklaring for at aktivitetene skal kunne gjennomføres: Det er ting som må gjøres, og noen må gjøre dem. På et møte i et gruppestyre snakker de om kursing og oppfølging av de unge trenerne sine.

Klubben har noe midler til utdanning av unge trenere. «God investering», sier en. De har en håndfull gutter som ikke har hatt kurs ennå. Styret vil at særkretsen arrangerer, for klubben har ikke kapasitet til å gjøre det selv. Et styremedlem påpeker at «de kommer til å klare seg fint, men trenger litt veiledning pedagogisk i å trene barn». Styret skryter av en av deltakerne i ung

trener-prosjektet («kjempeflink!»), som har vært hjelpetrener for et barnelag, men som nå har meldt overgang til en annen klubb. De ønsker å beholde henne i klubben. I så fall blir det utenom prosjektmidlene, sier en. Videre engasjement blir med trenerkontrakt.

Observasjonsnotater fra et styremøte

Hvis det har kommet viktig informasjon til frivillige eller medlemmer fra klubben sentralt, særforbund, særkrets eller idrettskrets, er det som regel styreleder som formidler den til de andre i møtet. Noen ganger følger det en oppfølgingsoppgave på tampen av slik informasjon. I et idrettslagsmøte vi observerte, ble det for eksempel informert om nye retningslinjer om seksuell trakassering i idretten. Etter at styret diskuterte temaet, ble et neste steg å finne noen til å utvikle rutiner for kjøring til kamp og konkurranse i tråd med retningslinjene. I slike tilfeller er det kanskje en av de andre rundt bordet som rekker opp hånda og melder seg der og da. Hvis ikke er det som regel styreleder som tar på seg oppfølgingen selv eller, etter møtets slutt, finner noen andre til å gjøre oppgaven eller hjelpe til. Når møtet er over, etter halvannen til to timer, drar de frivillige hver til sitt igjen. Noen haster av sted, mens andre henger litt igjen for å stille et ekstra spørsmål, gi noen oppklaringer eller bare småprate.

Avslappet og trivelig stemning er noe som karakteriserer interaksjonen på styremøtene. Iblant er det med en deltaker på skjerm, men som oftest har det vært fysisk oppmøte på samtlige deltakere i møtene vi har observert etter koronatiden. Så nær som alltid er det noen som har sørget for at det er drikke og noe åttåt på bordet. Det sitter løst med «på siden»-innskytelser, digresjoner og vittigheter. Humring og latter preger lydbildet med jevne mellomrom. At det skal være hyggelig når de treffes, er noe mange i styretroppen synes å være opptatt av. I starten av et møte vi observerte, proklamerte en frivillig styreleder mottoet sitt «aldri et møte uten Twist!», før småsjokolader regnet ned på bordflaten.

Noen av idrettslagsmøtene er mer formelle enn andre. I hovedstyremøter i mer profesjonaliserte idrettslag får de frivillige som regel en litt annen rolle enn i møter med kun frivillige. Her er det gjerne en daglig leder som forbereder møtet, leder det, tar notater og følger opp. I våre observasjoner har vi lagt merke til at ansatte idrettslagsledere som regel utøver en mer strukturert og «effektiv» møteledelse enn de frivillige styrelederne. Men det er unntak, som i et årsmøte med en frivillig styreleder:

Styrelederen informerer først om at møtet er forventet å vare en time. Dette står også i møteinnkallelsen. Det er i underkant av 15 deltakere. Fysisk-digital miks. Fire deltakere har slått på bildefunksjonen i det digitale møterommet, i tillegg til en fellesskjerm med det fysiske fremmøtte hovedstyret. Ellers er det mørke skjermer. Ett og ett agendapunkt blir presentert, før styrets forslag til vedtak fremmes. Styreleder spør «ut i rommet» om innspill, venter i et par sekunder på svar, konstaterer «nei» i fravær av at noen griper ordet, og går videre til neste punkt. Deltakerne synes å ha en felles forståelse av at det skal

gå fort. Et tegn på denne forventningen er når en møtedeltaker spør hva en inkluderingsansvarlig har av oppgaver, og sier «beklager nysgjerrigheten» etter å ha fått svar.

Observasjonsnotater fra et årsmøte

Det trenger ikke å være forskjell på en frivillig og en ansatt idrettslagsleder i hvordan de utøver lederrollen.¹⁹ I møtet utdraget er fra, var fysisk oppmøte og sosial interaksjon i ordinære former begrenset av restriksjonene i forbindelse med koronapandemien. Mye av den frivillige styretroppens arbeid var forflyttet til digitale fora under pandemien. Når vi har observert disse møtene, har vi merket oss at den sosiale dynamikken på mange måter er en annen enn ved fysiske sammenkomster – ikke minst at det vanlige trivselstiltaket med snacks og drikke på bordet er ute av bildet. I forbausende mange møter gjør tekniske problemer at en eller flere deltakere mangler lyd eller bilde. Interaksjonen blir mindre levende, spesielt, vil vi tro, for de frivillige som ikke blir sett. Vi fikk et eksempel da en lyd- og bildeløs deltaker la inn et humoristisk innspill via chatfunksjonen i det digitale møterommet. Responsen lot vente på seg. Da kommentaren til slutt ble oppdaget, var den komiske timingen borte.

Årsmøtene har skilt seg ut som de mest formelle, også utenom pandemitid. Virksomheten i eget idrettslag er i fokus, men til forskjell fra det som diskuteres i de vanlige styremøtene, har sakene et mer overordnet preg: årsrapport og resultater, regnskap og budsjett, strategiske målsettinger, valg av styre. Relativt fravær av aktiv medlemsdiskusjon er betegnende for de fleste årsmøtene vi har observert.²⁰ En tommelfingerregel er at jo lenger vekk fra grasrota møtene befinner seg, jo mer abstrakt og upersonlig fortøner de seg i sak og interaksjon. Invitasjon til alle medlemmer legges på klubbens nettside i god tid i forvegen, slik idrettslag er pålagt å gjøre. Men den faktiske deltakelsen, dominert av frivillige med styreverv, har gitt inntrykk av at årsmøtet er for «spesielt interesserte». I samtaler og intervjuer med frivillige av den eldre garde hører vi at det ikke alltid har vært sånn: Det har skjedd en endring i hva årsmøtet er, og hvordan det gjennomføres. Dette kommer også til uttrykk i utspill og interaksjon på møtene, som her, fra et årsmøte med fysisk oppmøte:

Når de teller opp antall stemmeberettigede og så vidt kommer opp i tosifret, rister en av de frivillige på hodet og sier stille «det er nesten flaut, vet du».

Observasjonsnotater fra et årsmøte

19 Vi observert det samme med trenerne. Det var lite som skilte de frivillige og betalte trenerne når det gjaldt trenerkompetanse. Her ser vi viktige nyanser i spennet mellom frivillighet og profesjonalisering. Betegnelser som «frivillig» og «profesjonell» er ikke i seg selv en god indikasjon på kompetanse.

20 Regelen hadde, etter vår erfaring fra deltakelse i åtte årsmøter, ingen direkte unntak: Årsmøtene var de mest formelle og prosedurale av møtene i den enkelte klubb. Samtidig var det en del variasjon i hvordan idrettslagene gjennomførte årsmøtene, for eksempel i stemning, hvor interaktivt det var lagt opp til å være, grad av medlemsinvolvering i beslutninger og i aktiv diskusjon av idrettslagsaker.

Idrettslagsmøter er en viktig del av styretroppens praksis. For det første danner de en viktig ramme for mye av det praktiske idrettslagsarbeidet. De har altså en *praktisk* funksjon. Videre har møtene en *strukturerende* funksjon. Møtene sørger for en viss regelmessighet og fremdrift i styrenes arbeid. Gruppestyrene vi har observert, har møttes omtrent én gang i måneden, med justeringer etter behov. «I sesong» er det gjerne flere møter enn «utenfor sesong», i alle fall for de sesongbaserte idrettene. Møtene gir også viktige sosiale holdepunkter som gjør at styret opprettholdes og konsolideres til en definert gruppe med felles formål og forpliktelse til hverandre. Hva slags møter de frivillige er med på, kommer an på hva slags verv de har, og hvordan klubben er organisert. Den som har ledervervet i et gruppestyre, er gjerne med i klubbens hovedstyre i tillegg. Jo flere styregrupper og utvalg den frivillige er med i, jo større er møtevolumet. Vi har inntrykk av at frivillige med sentrale lederverv deltar på flest eksterne møter, for eksempel i regi av særforbund og idrettskrets. I slike sammenhenger opptrer de gjerne som representant for idrettslaget sitt.

Styretroppens arbeid stopper ikke opp når møtetiden er over. En rekke oppgaver utføres i tiden utenfor møtene – litt sånn mellom slagene, innvevd i mer eller mindre hektiske dagligliv. Det er nå styremedlemmene skal kontakte foreldre for å stille til dugnad, lese en ny idrettsfaglig rapport til diskusjonen på neste møte, jobbe videre med sportsplanen, se til at dommerne får betalt, og mye mer. Vi har som nevnt ikke fulgt de frivillige i utføringen av oppfølgingsoppgaver. Derimot får vi et innblikk i hva arbeidet består i, eller kan bestå i, gjennom intervjuer og idrettslagsmøter.²¹ Et eksempel er fra et hovedstyremøte, der en frivillig fra fotball har bedt om fem minutter:

Den frivillige fra fotballgruppa forteller om en henvendelse de har fått fra en aksjonsgruppe som oppfordrer klubben til å ta stilling til boikott av fotball-VM i Qatar i 2022. Flere i styret har fulgt med en del i debatten allerede. En sier «det er bra vi er engasjert, i forhold til verdier og hva vi som klubb står for i denne typen spørsmål», og «mange storklubber er engasjerte». Styremedlemmene er enige i at klubben bør ta et standpunkt. Saken diskuteres engasjert i 15–20 minutter, både om verdier («Det virker ganske klart hva som er riktig her.») og om mulige konsekvenser av en boikott («Hva gir best påvirkning?»). Fotballforbundet har skrevet en grundig rapport (som går mot boikott), sier en, men at de må ta det de leser, «med en klype salt», da den kan «være farget av det kommersielle». Saken er kompleks. De trenger mer tid. Styreleder runder av ved å oppfordre alle til å sette seg inn i begge sider av saken til neste møte og dele lenker og gode vinklinger med hverandre på e-post.

Observasjonsnotater fra et styremøte

21 Etter alt å dømme vil det variere stort ut fra idrettslaget og den enkeltes interesse og livssituasjon hvor mye hver enkelt av de frivillige gjør av oppfølgingsarbeid mellom møter. Én ting virker mer sikkert: at det er mye som *kan* gjøres.

Noen oppgaver kan gjøres i farta, med en tekstmelding på veg til bilen. Mange av styreoppgavene krever derimot tid og ro og en datamaskin. Et kjennetegn ved den frivillige styretroppens praksis er at en god del arbeid gjøres på skjerm. De sjekker e-post, finner frem til informasjon på nett, oppdaterer nettsider, setter opp budsjett og fører regnskap, logger seg inn, navigerer og laster opp dokumenter på digitale idrettsplattformer, registrerer informasjon i digitale skjemaer, har løpende digital dialog med ansatte og frivillige i idrettslaget og koordinerer, følger og deltar i aktiviteten i grupper på Spond og Facebook.

Kontakt med medlemmer og foreldre er den andre hovedoppgaven for frivillige med styreverv. Mye av idrettsorganiseringen skjer i koordineringen med andre i idrettslaget – også utenom eget styre. Sosiale treff med god stemning er sentralt i medlemskontakten. Når den frivillige styretroppen har møter for medlemmer og frivillige i klubben, gjør de en innsats for at det skal bli trivelig. Mat og drikke er igjen en selvfølgelig ingrediens. Som regel har arrangementene både et idrettsrettet og et sosialt formål. Det er et poeng i seg selv å møtes og ha det hyggelig sammen, men det er også en jobb som skal gjøres. På en trener-samling vi observerte, strålte ordet «pizza» fra et stort lerret – det var første punkt på sakslista. Så formidlet styreleder informasjon, først fra særforbundet, så fra styret,²² og diskusjon om ulike idrettslagssaker tok til. I slike settinger møtes de to gruppene av frivillige vi har observert: de med styreverv og de med trenerverv. Her får de frivillige signaler fra andre i idrettslaget om hva som er forventet av dem, for eksempel hva slags kompetanse trenerne bør ha, eller hva styretroppen bør gjøre for å tilrettelegge for de frivillige trenerne. Interaksjonen mellom to foreldretrenere (Amalie og Benedikte) og to frivillige med styreverv (Camilla og Daniel) under dette trenermøtet gir et innblikk:

- Amalie: Hva slags kompetanse tenker dere at foreldretrenere bør ha eller skal ha? Bør vi ta massevis av kurs, eller holder det at vi gjør så godt vi kan?
- Camilla: Nei nei. Er ikke forventet å ta kurs. Vi vet det går med mye tid på å være trener.
- Daniel: Vi er bare sjeleglade for at folk har lyst til å være trener.
- Amalie: Har sett på kurset som tilbys i forbundet, og tenkt «jøye meg!», men er det forventet, liksom?
- Camilla: Nei. Best effort er bra.
- Amalie: Det er fint. (liksom lettet)
- Benedikte: Men om en vil løfte seg selv som trener, kan en jo ta noen moduler. Vi må ikke ta alle, fra A til Å?

Observasjonsnotater fra en trenersamling

Det å arrangere og delta på dugnad er en annen oppgave for styretroppen. Gjennom feltsamtaler og intervjuer har vi forstått at dugnad kan være mye forskjellig, i formål så vel som arbeidsform. Noen dugnader er mer arbeids-

22 Overgangen mellom informasjon fra særforbundet og informasjon fra egen klubb var markert i den frivillige gruppelederens PowerPoint-presentasjon.

krevenne enn andre, både i forkant og undervegs. I et idrettslag får vi høre hva som trengs av frivillig innsats for å – for første gang – være vertskap for et stort idrettsarrangement. Mulighetene for stor inntjening, særlig på kiosk, var en viktig grunn for at styret, etter initiativ fra daglig leder, tok på seg oppgaven. En frivillig sier litt om organiseringen:

Det er en veldig stor oppgave! Det går jo over fem dager. Og vi må jo ... Og vi, som medarrangør [...], har ansvaret for da å ha to kioskvakter, billett ... En som sitter med billetter. Hallvakt. Og to i sekretariatet. Og to parkeringsvakter. To ganger om dagen. For dagen blir jo delt i to, i og med at det går jo tolv timer. Det går jo fra åtte om morgenen til åtte om kvelden. Så ... Det er klart, vi kommer til å slite. Veldig! For det er jo fortsatt ferietid. Og sånn som det så ut på siste styremøte, så er det bare [Janicke] og jeg som er tilgjengelig fra styret den uka.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Oppgavene som listes opp i utdraget, må organiseres og fylles med frivillige. I samtalen videre presiserte den frivillige at det kom til å ordne seg, nettopp fordi de hadde god støtte fra de administrativt ansatte i klubben. Det er også typisk at styremedlemmene, som i eksempelet over, starter med seg selv. Mange stiller opp med den største selvfølgelighet og forsaker egne interesser for å støtte opp om fellesskapet. Et annet eksempel er styrelederen som meldte seg som løypevakt i klubbens arrangement for parautøvere, selv om det kolliderte med et idrettsarrangement han selv hadde som årlig tradisjon å delta i.

Inntrykket vårt fra feltsamtaler og intervjuer med frivillige i idrettslag som har tradisjon for å være arrangør for store idrettsarrangement, er at erfaring og rutine er god hjelp i organiseringsarbeidet: «Alle vet å sette av den datoen!» I et annet tilfelle hører vi om organisering av en arbeidsdugnad av det tradisjonelle slaget, der det, ifølge gruppelederen, ikke var en altfor stor jobb å få folk til å stille opp.

Da har vi den ... Noe som heter Spond, da, som er den der kommunikasjonsplattformen nå, hvor vi legger ut ... Hvor jeg stort sett legger ut, at «da er det dugnad da og da, møt opp, hyggelig» og alt det der. «Det blir grilling og sosialt samvær og jobbing.» Og sånn som jeg har opplevd det de siste årene, så har det vært veldig, veldig godt oppmøte. Eller, det har det vært for så vidt i alle år.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Den frivillige beskriver en dugnad der det sosiale er viktig, og arbeidsinnsatsen følger den enkeltes arbeidslyst. Han forteller at han ikke ser tegn til en sviktende dugnadsånd hos dem, men at de heller ikke har hatt så stort inntektsbehov. Med en nøktern økonomi i gruppa har de klart seg med dugnadsinnsats og «sluppet det der dorullsalget» og andre kommersielle dagnader.

Det er vanlig at styretroppen fordeler oppgaver seg imellom og har hvert sitt arbeidsområde. En kioskansvarlig beskrev at de viktigste oppgavene hennes var å gjøre innkjøp, ta imot og fylle opp med varer i kiosken, sette opp vaktlister for de frivillige og følge opp foreldrekontakten for årgangen med ansvar for kioskvaktene påfølgende helg. Arbeidet varierer på tvers av idrettslag, styreverv og den enkeltes arbeidsmåter. For eksempel er det mange som tekster eller chatter med foreldre via Whatsapp eller Messenger, mens andre foretrekker å ringe:

Jeg ringer. [...] Det er mye mer effektivt. Og så er det ... Blir det litt personlig at jeg ringer. Så alle foreldrekontaktene kjenner jo meg og har jo lagra telefonnummeret mitt. Så alle sier jo det når jeg ringer, at, «ja, jeg har ventet på deg» [ler]. Så de vet at jeg ringer alltid en dag eller to i forvegen.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Omfanget av kontaktarbeid varierer en god del på tvers av klubber, underavdelinger og verv. I enkelte verv følger det med et større kontaktnett enn i andre. En gruppeleder fører for eksempel det meste av kontakten med sentralleddene i klubben og er samtidig det naturlige kontaktpunktet når personer i og utenfor idrettslaget lurar på noe om deres idrett. Antall medlemmer i klubben spiller inn, men også hvor mange styremedlemmer de har å fordele arbeidet på. Iblant kan det også bli litt mye. En frivillig med lederverv fortalte at alt trenerne deres lurar på, går til henne, på toppen av annen medlemskontakt, ettersom de mangler en sportslig ansvarlig i styret. Vi spurte hvor mye det var snakk om:

Ehmm... He-he! Skal vi begynne å telle? Ja, i dag så er det ... Liksom, denne tråden med Amanda, og så har jeg denne tråden med Tomas og Terese, og denne tråd... altså, det er mange. Ja. Så, jeg vet ikke. Jeg tør ikke egentlig å telle. Men det er ganske heftig, egentlig. Så det er i Spond og Messenger og mail, stort sett, det går i.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

En annen frivillig underbygger inntrykket av at idrettslagsarbeidet er omfattende. I svar på hvorfor han har tenkt å trekke seg som styreleder i sin gruppe, sier han at «det er en 100–150 prosent jobb i tillegg til de 100 prosent man gjerne da jobber for å livnære seg. Så ... Det er *ikke* bærekraftig, mer enn et par år». Stort arbeidsomfang er noe som går igjen blant frivillige i sentrale verv, men også blant de ansatte idrettslagslederne. En daglig leder fortalte at han får cirka 100 e-poster om dagen, og en annen beskrev kalenderen sin som «tett som hagl!» Prøve om travelhet kan også knyttes til moderne idealer om produktivitet og være en måte for frivillige og ansatte å signalisere at de gjør nytte for seg i idrettslaget. Flere av idrettslagslederne vi snakket med, ga også uttrykk for at de trivdes godt med å alltid ha noe å henge fingrene i. Fremstillingene av hverdagen i nabolagsklubbene resonnerer med en studie om topplederverv i idretten preget av stor arbeidsbyrde og høyt tempo. Sogn (2023) påpeker at det er enklere å ha lederverv i en livssituasjon med god personlig økonomi, fleksibel

jobb og enten få familieforpliktelser eller et bakkemannskap på hjemmebane som støtter opp.

Organisering av idrett er et overordnet fokus og formål for frivillige med styreverv. Mye av det de driver med, er tett knyttet til barna og idrettsaktiviteten deres. Samtidig er styretroppen opptatt med en del saker som ikke er medlemsorienterte eller tett påkoplek kjernevirksomheten. Feltarbeidet vårt maler frem et bilde av en idrettslagshverdag med trekk fra hver av idealtypene av idrettslag vi har skissert (forening, forretning og foretak), men i ulike legeringer. I det som følger, ser vi på tre profesjonelle organisasjonslogikker som kommer til uttrykk i hvordan frivillige med styreverv tilnærmer seg oppgavene sine.

6.2 Helhetlig og strukturert organisasjonsarbeid

Det er stor variasjon i hvordan frivillig engasjement i styreverv utøves i nabolagsklubbene vi har studert, men det er også noen fellestrekk som sier noe om hvordan det er å være frivillig i dag. Vi har forsøkt å fange essensen i dette ved å vise til en bevegelse i hva de frivillige driver med, fra direkte og konkret idrettsorganisering mot et mer helhetlig organisasjonsarbeid bestående av relativt aktivitetsfjerne og abstrakte oppgaver. To profesjonelle organisasjonslogikker synes å kjennetegne denne bevegelsen: *praktisk medlemsstøtte* og *strategisk idrettsutvikling*. Praktisk medlemsstøtte dreier seg om å støtte og avlaste medlemmer og frivillige med stort og smått i idrettslagshverdagen. Strategisk idrettsutvikling handler om å ruste opp idrettslaget for å nå mål om bredere idrettsdeltakelse og et bedre sportslig tilbud på lengre sikt.

I arbeidsform kommer logikkene ofte til uttrykk i det vi kaller strukturering (Söderström & Weber, 2020). Det handler om å sette ting i system: skriftliggjøre og digitalisere rutiner og prosedyrer, etablere planverk, inngå avtaler og sikre arbeidskraft i faste tilknytningsformer. For å bidra i dette arbeidet blir det en fordel, om ikke en forutsetning, å inneha typisk organisasjonskunnskap. De profesjonelle organisasjonslogikkene signaliserer verdier knyttet til kvalitet, forbedring og formålstjenlighet og bidrar på hvert sitt vis til å føre idrettslaget i retning av en mer profesjonell organisasjon i struktur og virkemåte.

Praktisk medlemsstøtte

Styretroppen tar en rekke grep i idrettslaget som skal gjøre det enklere, mer oversiktlig og mer forutsigbart for medlemmer og frivillige. Arbeidet har ofte utspring i et konkret problem som trenger å løses. De frivillige tar tak når de erfarer, ser eller hører om mangler eller vansker de er i stand til å gjøre noe med. For at de ferske styremedlemmene skal «slippe å finne opp hjulet på nytt», utvikler de rollebeskrivelser for det enkelte styreverv. For at foreldretrenerne skal slippe å ta et omfangsrikt trenerkurs hos særforbundet, utvikler de sitt eget kurs. For at folk som oppsøker idrettslaget, skal få svarene de trenger, jobber de med å gjøre informasjon lett tilgjengelig på klubbens nettsider.

Det vi omtalte som strukturering – å lage rutiner og system på ting – går altså igjen i styrets tilnærming til å gi praktisk medlemsstøtte. Flere og bedre strukturer fremstår som et naturlig svar i møtet med egne og medlemmers mangel på oversikt, trygghet og kontroll. I feltsamtaler og intervjuer med frivillige går praten gjerne i at det er for mye å gjøre, for få hender å fordele arbeidet på, og at de ikke har tid til å gjøre en god jobb. De frivilliges egen (og forventninger til andres) kvalitetsbevissthet synes å tilsi at de ikke bare skal «gjøre jobben» – den skal gjøres skikkelig. I et gruppemøte vi observerte, diskuterte de for eksempel hva som kan gjøres med at de får så mange henvendelser fra foreldre – også om saker det finnes informasjon om på nettsiden til klubben.

En av de frivillige sier at «det er mye informasjon, men ikke lett tilgjengelig. Mange spør om ting som ligger ute, klart og tydelig». Informasjonen er der, men de som besøker nettsiden, finner ikke frem til den. En sier at det gjelder å ha «en stor rød alarmknapp» som viser veg til det som er viktig. «Ja, *men ...*», er responsen, fordi det er så mye informasjon som er viktig å formidle, og fordi folk er på jakt etter forskjellige ting. En sier «når det blir mange store, røde alarmknapper, er vi like langt».

Observasjonsnotater fra et styremøte

Bedre nettsider blir en del av svaret for å få ned antall henvendelser. Under teksten er en forståelse av – og kanskje et ønske om – at nettsiden er første sted foreldre og andre går for å oppsøke informasjon, før de henvender seg direkte til de frivillige i styret. Diskusjonen ender i et forslag om å opprette en ny rolle som informasjonsansvarlig til å ta seg av dette området.

Opplevelsen av et utstrakt behov for medlemsstøtte, særlig i form av forenkling og avlastning, ser ut til å ha kommet til eller blitt viktigere med digitaliseringen som har skutt fart og tredd inn i idrettslagene de siste par tiårene. Måten et styremedlem beskriver den digitale idrettslagssfæren på, setter ord på et av problemene de forsøker å løse ved hjelp av digital opprydning og bedre strukturer:

Jeg kunne lett ha fylt en full stilling hvis jeg skulle ha rydda opp i det jeg ser, med alt fra IT-tilganger til alle disse NIF-systemene: Hvem skal ha tilganger dit og dit, og hele økonomigodkjenningsprosessen. Altså, jeg kunne lett ha hatt en heltidsstilling. Det hadde ikke vært noe problem. Og da tenker jeg det er noe gærent.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Med dette bakteppet fremstår strukturering til dels som en respons på en komplisert, uoversiktlig og overveldende idrettslagshverdag. Omfanget av kommersielle aktører som fronter sine tjenester til idrettslagets medlemmer, er en del av bildet. I krysningspunktet med digitalisering har det også kommet til nye former for risiko for idrettslagene. Et gruppemøte vi observerte, der de delte erfaringer med ulike typer dugnader, gir et innblikk:

Et styremedlem sier at Spond tar 25 prosent av fortjenesten dersom lagene benytter seg av deres digitale lotteriløsning. Flere reagerer: «Hva?» «Det er ikke greit!» Det er kommet en ny lov om pengespill, forteller hun videre, og gruppestyret må sjekke ut lovligheten av de digitale lotteritilbudene. Visstnok har Spond operert i en gråsoner her, mener hun. «Kan klubben som bruker disse lotteriene, stilles til ansvar?» spør en av de andre. Det vet de ikke. De beslutter å ta det opp med daglig leder, som kan ta saken videre med bedriften. Følelsen i gruppa er at det er Spond som har eller burde ha ansvaret her, men usikkerheten gjør at de likevel ser seg nødt til å følge det opp.

Observasjonsnotater fra et styremøte

I utdraget ser vi at ny bevissthet om risiko for idrettslaget leder til konkret handling. I møte med kommersielle interesser opplever styret at de må ta grep for å beskytte og ivareta medlemmenes interesser. Arbeidet handler om å rettlede medlemmer slik at de unngår å, i uvisse, miste inntekter eller, i verste fall, begå en ulovlig handling. Det er omsorg i utøvelsen av styrevervet også – slik som i trenervervet. I et annet styremøte vi observerte, jobbet de med å få på plass ny nettsideleverandør. Styretroppens vektlegging av hensynet til brukervennlighet sier noe om hva slags problemer og behov de erfarer i idrettslaget:

De diskuterer pris og brukervennlighet som hovedkriterier (men vektlegger det siste). To konkrete tilbud er på bordet: en ny løsning eller oppgradering av eksisterende. Pris for oppsett, årsavgift for brukerstøtte og oppgraderinger listes opp. Det teller positivt at de kjenner den ene leverandøren fra før: De vil helst slippe å bruke tid på å sette seg inn i noe nytt. Den er også billigere. Styrelederen understreker at det må være enkelt for medlemmene, hvis ikke blir det ikke brukt. Det er stor enighet om det: De må unngå dårlige digitale løsninger som kan avle frustrasjon. De enes om at de to styremedlemmene som har undersøkt dette, gjør en siste sjekk før beslutning fattes på e-post – de vil ikke vente til neste møte, om tre uker, med å få dette på plass.

Observasjonsnotater fra et styremøte

Utdraget viser at en velfungerende og lett navigerbar nettside betraktes som grunnleggende og nødvendig infrastruktur i idrettslaget. Det må være enkelt både for de som oppsøker idrettslaget på nett, og de frivillige som skal jobbe med nettsiden. Dette er ikke noe de kan se bort fra, ta lett på eller vente med til senere. Dersom styret lander på en dårlig løsning, kan det bety merarbeid og sløste ressurser. At det krever en viss tid, tålmodighet og kompetanse å navigere og treffe gode valg i landskapet av digitale tjenester, blir tydelig i samtale med frivillige som ikke er velbevandret i den digitale sfæren. Som en forteller i intervju, «for meg som er så lite digital, så har det vært en utfordring», og utdyper:

Når du skal bruke hjelpemidler eller apper som du selv ikke behersker, så gjør jo det at den måten du har drevet på før – som kanskje har vært basert på ren

skriftlighet – nå organiseres ved hjelp av digitale løsninger. Så det ... Det merker jeg. Det ... Når du blir gammel og utafør, så er det ... Det er en hemske. Jeg ser jo det ... De gutta, sånn som Rickard og Åsmund, de ... De behersker disse tekniske duppedittene på en måte som forenkler mye arbeid, og som profesjonaliserer det til de grader. Hvis vi skal ha turneringer, så ... Så skal du ha trekning, ikke sant? Før sto vi med lapper og satte på veggen, og «den skal spille mot den og den». Nå er det å trykke på en knapp – «pssssjt!» – så er hele tablået med masse spillere satt opp, og alt er organisert. Så det ... [ler]

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Nye (digitale) arbeidsformer krever en annen form for kompetanse. Ikke alle i styretroppen er like involvert i de digitale gjøremålene, og det er ikke alle forunt å *kunne* bidra på denne fronten. Volumet av skjermbaserte oppgaver er noe som skiller den moderne idrettslagshverdagen fra tidligere tider. I utdraget får vi illustrert at det har skjedd en effektivisering («pssssjt!»), samtidig som vi får et levendegjort bilde på hvordan praktiske gjøremål har endret karakter. På denne måten bidrar digitalisering til likhetsgjøring i *arbeidsform* mellom idrettslagsliv og organisasjonsliv. Den fysiske, praktiske siden ved frivillig innsats i tradisjonelle idrettsforeninger tones ned.

Det opplevde behovet for praktisk medlemsstøtte kan følge fra de frivilliges egne erfaringer og frustrasjon i møte med dårlige eller tungvinte løsninger eller fra krevende oppgaver i idrettslaget. Når problemet ikke først og fremst er arbeidsomfang, men oppgavens kompleksitet eller vanskelighetsgrad, blir svaret som regel kompetanse. Økende innslag av formell kompetanse er som nevnt en viktig markør for profesjonalisering (Bromley & Meyer, 2017). I nabolagsklubbene observerer vi at noen av oppgavene de frivillige stilles overfor, simpelthen kaller på en kunnskap og kompetanse de ikke selv besitter, eller som de erkjenner at andre besitter langt mer av enn dem selv. På bakgrunn av slike erfaringer trer det frem som en rasjonell og god løsning å hente inn spesialisert kompetanse i det gitte vervet. En frivillig med styreverv setter fint ord på det etter å ha steppet inn som midlertidig erstatning for en avgått økonomiansvarlig. Vi spurte om rollen krever økonomiteft og erfaring:

Jeg tror den kan gjøres bedre hvis du har litt [peiling] ... Da kan du gjøre *mer*. Jeg klarer å gjøre den i dag. Så du trenger ikke det. Men jeg tror han som hadde det da jeg begynte – Oddvar. Alle savner Oddvar! [...] Han sparte oss nok ganske mye penger fordi han bare – han visste hva han gjorde.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Den frivillige påpeker at en som kan faget, vil sette opp budsjett og regnskap på måter som forenkler og letter byrden for både seg selv og andre frivillige. Disse sparer også idrettslaget for utgifter, fordi de slipper å betale noen for å gjøre jobben. Her kommer det til syne en klar sammenheng mellom fagkompetanse og opplevd mestring og nytte for idrettslaget. I enkelte styreroller blir det sett på

som verdifullt, om ikke strengt nødvendig, at den frivillige er faglært innenfor vervets virkeområde.

Interaksjonen med sentrale aktører i idrettslaget og idrettsorganisasjonen er ofte utløsende og definerende for den praktiske medlemsstøtten. Styretroppen mottar en rekke signaler fra klubbens medlemmer og frivillige om at de ønsker seg eller forventer bedre rutiner, systemer og plandokumenter. Eksemplene fra feltarbeidet er mange. Foreldre søker seg til gruppestyret for sin idrett for å få avklart forventninger og få mer detaljerte føringer for oppgavene de skal gjøre. Foreldre som skal være kioskvakt, spør etter en rutinebeskrivelse. Foreldretrenere etterlyser en sportslig plan som kan «si noe om hva de skal øve på, hva de skal kunne på det og det alderstrinnet».

Når andre i klubben uttrykker usikkerhet eller ber om noe, er det nærliggende for de ansvarlige frivillige i styretroppen å hjelpe til så godt de kan. Et eksempel er idrettslaget som arrangerte trenersamlingen vi viste et utdrag fra tidligere. Kontakten med klubbens trenere var utslagsgivende for at styretroppen, med støtte fra daglig leder, startet arbeidet med trenerkurs. Samtidig bidro det de så som et uegnet kurstilbud fra særforbundet – som de først vurderte – til at idrettslaget tok saken i egne hender. Da de diskuterte alternativer på et gruppemøte, falt de raskt ned på at kurset til særforbundet, med 13 moduler til 50 000 kr, var for dyrt og omfangsrikt til deres formål – også det nedskalerte kurstilbudet på 7 moduler til 19 000 kr. Da informasjon om kurstilbudene ble lagt frem, reagerte møtedeltakerne med utsagn som «helt vanvittige greier» og «ganske voldsomt!» I dette idrettslaget falt de ned på at de selv måtte lage et trenerkurs, et som var mer lavterskel og bedre tilpasset deres klubb. Flere trakk frem at prisnivået ikke var forenelig med verdiene og virkeligheten i små, breddeorienterte og foreldredrevne idrettslag. Her fra en idrettsleder som var involvert i arbeidet:

Jeg tror i stor grad særforbund – hvis du tenker både håndball og fotball – på krets nivå. Du har de kursene som er helt vilt dyre. Koster det virkelig 50 000 å arrangere det kurset? Er den timelønna til den kurspersonen så høy? [...] Hvordan er det de klarer å få skrudd opp det der? Samtidig som at de ønsker «håndball for alle»? Det henger ikke på greip. Og så er jo ingen på krets nivå der som tenker på bredden og tenker på disse kostnadsdriverne for klubbene. De er med på å skyte den galoppen rett i været!

Sitat fra intervju med en idrettslagsansatt

Styretroppens innsats kan forstås som uttrykk for at kompetanse vektlegges og verdsettes i det enkelte idrettslag og i idrettsfeltet som helhet. Samtidig synes dette med trenerkompetanse å være et område det er ulike synspunkter på, og en god del usikkerhet knyttet til, i det enkelte idrettslag. Noen foreldretrenere søker bekreftelse på at deres beste er godt nok, andre vil at styret bidrar til at de kan utvikle seg som trenere, mens andre foreldre ikke har behov for å

involvere styret i trenervirket sitt. Til den siste gruppa har vi gjerne de frivillige trenerne med lang idrettserfaring.

I flere av nabolagsklubbene er det en utfordring at frivillige trenere slutter når laget eller gruppa er i overgangen til ungdomsidretten. En vanlig løsning er å hente inn trener på betalt kontrakt til å erstatte frivillige trenere. Det kan også være omvendt: at idrettslag innfører betalte yrkestrenere ved overgangen til ungdomsidretten og avskjediger foreldretrenerne. I en av klubbene vi studerte, snakket de om en klubb i nærområdet som gjorde dette ved 12 års alder. De diskuterte om de burde innføre lignende praksis selv, for å få mer system på det, men at de kanskje skulle sette grensen litt høyere, for eksempel ved 13 år. I dette og andre idrettslag fremsto det som viktig med forutsigbarhet og at et eventuelt trenerskifte foregikk etter ryddige og ordnede former.

I et idrettslag får vi høre hvordan et gruppestyre gikk frem da foreldretrenerne for et jentelag signaliserte at de kom til å trekke seg etter inneværende sesong. Styret var i gang med å lete etter ny trener. Vi spurte hva som utløser at styret tar ansvar, fremfor at foreldrene i laget løser det selv:

I utgangspunktet så er det jo styrets ansvar å på en måte prøve å tilrettelegge for at det skjer. Og så kan jo ikke styret egentlig gå inn og bære lag videre. Men konsekvensene hvis det blir et hull, er store for hele klubben. Sånn at det er ikke så lett heller å bare si at, «neimen, fuck it, det var ingen foreldre som ville. Jaja, tough luck. Da får de ikke noe håndballag, da! På det trinnet». Ikke sant? Og i utgangspunktet så kunne man sagt det. Men så er det ikke så lett, fordi det påvirker alle andre også. Så det var en del jobbing.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Et konkret problem utløser styrets innsats. Utgangspunktet er hensynet til det snart trenerløse laget. Når vi spør videre hvordan klubben påvirkes hvis det mangler noen lag, får vi høre at det også var snakk om andre hensyn og mer fremtidige hensyn:

På håndballskolenivå, så er ikke det så farlig. Men så fort det forplanter seg oppover, så får vi for eksempel et kull hvor vi ikke får rekruttert dommere – som vi jo er helt avhengige av. Og når du kommer over 10–11 år, så begynner man med sånn hospitering. Du begynner kanskje å få noen spillere som utmerker seg, som trenger litt flere utfordringer, og da skal man hospitere, gjerne, opp et kull.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Utdraget viser at idrettslaget har mange hensyn å balansere. Styret skal løse et problem for laget som snart står uten trener, men har også langsiktig rekruttering av dommere å tenke på, samtidig som de må ivareta systemet for hospitering. Å ha lag på alle alderstrinn er altså viktig for å oppfylle forpliktelser overfor særforbundet og for å gi et godt sportslig utviklingstilbud. Som vi ser i flere

nabolagsklubber, gir slike «systembehov» i klubben en ekstra begrunnelse for å jobbe systematisk og langsiktig med inkludering og sportslig kvalitet. Når alle brikkene må være på plass for at klubben skal ha et godt og helhetlig tilbud, vil mangler på *ett* område av idrettslaget skape følgefeil i *et annet* område. Det fremtidsrettede perspektivet stiller styrets oppgave og ansvar i et nytt lys: Nå er det ikke bare dette enkelte laget, men «hele klubben» som står på spill. Styrets ansvar utvides i takt med tidsperspektivet.

Praktisk medlemsstøtte som logikk opptre på bakgrunn av at idrettslags-hverdagen for mange erfarer som uoversiktlig og ineffektiv. I svar på signaler på medlemmers ønsker eller behov for bedre struktur, kontroll og styring på dagens og fremtidig virksomhet blir strukturering et naturlig tiltak og arbeidsmåte. Det er først og fremst gjennom strukturering som arbeidsform og resultat at denne logikken beveger idrettslaget i en mer profesjonalisert retning. Utsiktede konsekvenser kan være at kompetansekrav oppjusteres og stenger ute potensielle frivillige, og at strammere strukturer begrenser aktive frivilliges handlingsrom og innflytelse i idrettslaget.

Strategisk idrettsutvikling

Den andre logikken som driver bevegelsen mot det mer helhetlige organisasjonsarbeidet, er strategisk idrettsutvikling. Den målbærer et ønske om forbedring og økt kvalitet for fremtiden. I idrettslagene vi har studert, dreier det seg mye om å bli bedre på inkludering, men det handler også om å bli bedre på det rent sportslige. Kombinasjonen er viktig. Sportslig kvalitet og inkludering forstås gjerne som gjensidig forsterkende – ikke som motstridende hensyn. At dette synet kommer til uttrykk også i gruppestyret som «ikke er særlig opptatt av sport», og hos andre som definerer seg som tydelige breddeidrettslag, tyder på at dette er en utbredt holdning i nabolagsklubbene. Økt deltakelse, flere aktiviteter, medlemsvekst og idrettsresultater blir relevante indikatorer på progresjon. I styrenes arbeid med strategisk idrettsutvikling er ikke strukturering bare et praktisk verktøy, men også et mål i seg selv: Et idrettslag som er strukturert, utstråler at de er et godt og seriøst idrettslag.

Den strategiske utviklingslogikken kommer tydelig til uttrykk i arbeid med klubb-utvikling. Et av idrettslagene vi observerte i feltarbeidet, var midt i en prosess med å bli Kvalitetsklubb i fotball. Vi observerte to digitale styremøter. Av fire timer møtetid totalt gikk to timer med til kvalifiseringsprosessen og to timer til øvrige idrettslagssaker. Arbeidet i fotballstyret gir et godt innblikk i hvordan strukturering kan fortone seg som arbeidsform og formål. Ved sakslistas siste punkt slapp styret klubbens tildelte veileder fra fotballforbundet inn i møtet, som da tok over møteledelsen og delte skjerm. Her er et utdrag fra det andre møtet:

Skjermen viser «kvalitetsklubb-skjemaet» inne på den digitale plattformen FIKS, og den forbundsansatte går i gang med å gi innspill punkt for punkt til arbeidet styret har gjort siden sist møte: hva som er bra, og hva som kan bli bedre. Representanten fra forbundet gir ros både for *hva* de har gjort, og for

hvordan de har gjort det: «Dere har lastet opp rollebeskrivelse for FIKS-ansvarlig. Ser veldig bra ut! Og flott at det er fylt ut etter malen til NFF (Norges Fotballforbund).»

Observasjonsnotater fra et styremøte

Interaksjonen kan leses som en praktisk innføring i strukturert styrearbeid, der særforbundet trer inn i rollen som ekspert og instruktør. Kommentarene fra den forbundsansatte signaliserer progresjon i styrets arbeid. I det foregående møtet ble styret bedt om å jobbe videre med teksten om kompetanse og ønsket erfaring for rollen som FIKS-ansvarlig. Veilederen ba om at de stilte litt mer krav til rollen, for eksempel at den frivillige bør ha jobbet med FIKS før. I det ene møtet gikk de gjennom status for utvikling av rollebeskrivelser, rekrutteringsplan, klubbhåndbok og sportsplan. Mesteparten av arbeidet ble gjort mellom møtene, og oppdaterte dokumenter skulle lastes opp i FIKS fire dager før neste møte med fotballforbundet.

Innenfor Nabolagsklubb dreier strategisk idrettsutvikling seg som regel om å tilrettelegge for bedre og mer inkludering. I samlinger for nabolagsklubbene, i regi av Oslo Idrettskrets, møtes frivillige og ansatte for å dele erfaringer og bli inspirert av hverandres innsats og ideer, som her:

Etter idrettskretsens innledning er tre idrettslagsledere (to frivillige og en ansatt) invitert opp til å dele sine erfaringer. I tur og orden presenterer disse tre idrettslaget og området sitt, aktivitetene de har, og hva de har fått til, alle ledsaget av en PowerPoint-presentasjon med tekst, bilder og statistikk. Én forteller at de har startet opp nye aktiviteter for ungdom, med god deltakelse. To av idrettslagslederne sier hva de har gjort for å få inn medlemsbetalinger, og oppgir resultatet i prosent. Det er blitt lagt ned stor arbeidsinnsats, blant annet med å skaffe prosjektmidler: «Sånn driver vi og jobber da: søker og søker og søker og søker på alt mulig.»

Observasjonsnotater fra en nabolagsklubbsamling

I slike samlinger får frivillige og ansatte idrettslagsledere innblikk i hva som foregår av innsats, initiativ og fremskritt i andre nabolagsklubber. Samtidig får de signaler om hvordan de selv og idrettslaget er ønsket og forventet å bidra i en kollektiv innsats for å styrke idretten og idrettens samfunnsbidrag – samt nye holdepunkter å vurdere seg selv og eget idrettslag etter. Samlingene er også en sosial arena. De gir rom for at frivillige og ansatte idrettslagsledere møtes og gir uttrykk for et felles engasjement for idrett og inkludering. Vi erfarer også at samlingene blir brukt til å luften og dele frustrasjoner, noen ganger i form av humoristiske anekdoter – som den kravstore forelderen som ringte og forventet bedre tjenesteytelse etter «fire år som kunde i idrettslaget». Andre eksempler inkluderer bekymringer fra særlig de små og frivillighetsdrevne idrettslagene, som sliter med å henge med i utviklingen. En innsigelse som går igjen, er at en ikke kan forvente det samme av dem som fra mer profesjonaliserte og ressurssterke idrettslag. Vi har også tilfeller der problematiske trekk ved idrettens

utviklingslogikker blir utfordret. Da handler det gjerne om en kollisjon med andre hensyn og verdier – som frivillighet og lave kostnader. En kommentar i plenum er illustrerende:

«Det er en ond sirkel å begynne å betale ungdom. Det råder to syn på idretten: tjenesteleverandør eller forening. En forening er et fellesskap som skaper noe sammen, ut av vilje og engasjement. Vi står midt i den skvisen her.»

Observasjonsnotater fra en nabolagsklubbsamling

Praksisen med å betale ungdom for treneroppdrag synes å være noe mange av nabolagsklubbene vi har studert, driver med. Der dette på én side kan rammes inn som en måte idrettslag tar et utvidet samfunnsansvar på for ungdom i nabolaget, skisserer den frivillige en annen innramming, der idrettslagene får en ny og ganske annerledes rolle overfor ungdom: Idrettslaget blir ikke bare en organisator av idrettsaktivitet, men også en forvalter av idrettsarbeid. Samtidig får de frivillige i idrettslaget en annen form for *arbeid* å gjøre overfor ungdommen, som det å informere, rekruttere, lære opp og ordne med kontrakter og betaling. Poenget Wollebæk og kolleger (2000, s. 141) trekker frem om symbolsk betaling av frivillige, er relevant her: Bruk av betaling innenfor frivillig sektor, også når beløpene er små, kan gjøre at grensene mellom det frivillige og profesjonelle blir mer utydelige. Idrettslagenes praksis bidrar til å forme perspektivet folk flest har på idrettslag (Seippel, 2010). Mer eller mindre profesjonell praksis blir noe nye medlemmer ser og tilpasser seg etter, for eksempel hva slags holdninger og forventninger de har til medlemsinnsats.

Strategisk idrettsutvikling som logikk kommer også til uttrykk i styretroppens innsats for å utvide eksisterende idrettstilbud. I feltarbeidet ser vi at dette gjerne rommer aktiviteter og tiltak som avviker fra den ordinære foreldredrevne aktivitetsmodellen, som åpen hall, styrketrening, allidrett for ungdom og skolefritidsordning. Når et utvidet repertoar av idretts- og inkluderingsaktiviteter blir vanlig, kan dette bli et naturlig innfall eller en ambisjon å strekke seg etter for andre nabolagsklubber. I praksis ser vi som oftest at ekstraordinære tilbud blir organisert av betalte trenere, slik som i friidrettsgruppa vi fulgte. Den ene trenerens refleksjoner rundt foreldretrenere som mulig alternativ gir et innblikk i hvordan slike aktiviteter skiller seg fra frivillig organisering:

Ja, det har vært så vidt oppe i diskusjoner [å ha foreldretrenere]. Det vi konkluderte med da, var at i en startfase så vil det kunne være litt frafall. Hvis du ser på dem som er her nå, sammenlignet med dem som var der da vi startet, så er det vel kanskje to stykker som har vært med hele vegen. [...] Så vi diskuterte muligheten for det. Vi har jo for så vidt sagt at hvis det er to trenere på trening og det er 20 kids og et eller annet som må gjennomføres, så går det an å spørre en av de foreldrene som er til stede, om de kan være med og bare stå ved en post og gjennomføre. Fordi det skal ikke så mye til. Det har ikke blitt gjort så mye, men vi er klar over at muligheten er der.

Sitat fra intervju med en betalt trener

Idrettslag som benytter seg av betalt arbeidskraft som erstatning for eller supplement til frivillig innsats i trenerrollen og idrettslagsdriften, har etter alt å dømme en signaleffekt. Disse utstråler at ansatte i idrettslagsdriften gir økt arbeidskapasitet og mer aktivitet. Utover det å skaffe midler via arbeidsintensive søknadsprosesser erfarer de frivillige selv at ansatte kan være avgjørende for å få i gang og drifte nye aktiviteter. Etter å ha fått en administrativt ansatt i eget idrettslag bemerker en av de frivillige at «det hadde ikke vært mulig å gjennomføre prosjekter som for eksempel [fotballsatsingen for ungdom] og prosjekter som gjør at vi er nødt til å lønne personer, uten den ressursen», og videre at «hvis du ikke allerede vet hvordan du skal lønne mennesker, så er det i tillegg noe man må lære seg og i tillegg følge opp».

Frivillige i nabolagsklubbene inngår i et mer eller mindre profesjonalisert idrettslandskap av aktører, systemer og arbeidsmetoder. I dette landskapet blir utviklingslogikker vekselvis fremført, forventet og gjort til forbilde for frivillige og ansatte i det enkelte idrettslag. Som vi så med fotballakademiet og friidrettsgruppene vi fulgte, stiller aktiviteter som ikke er foreldredrevne, andre krav til organisering og kompetanse. I fravær av en behjelpende frivillig trenertropp kreves det enten en større innsats fra styretroppen eller en profesjonell stab. I et idrettsfelt preget av mange interesser kan det oppstå en kollisjon mellom hver for seg gode intensjoner, som en frivillig setter ord på i et intervju:

Vi hadde en periode der vi drev med en del ting som ikke hadde med idrett å gjøre. Men så ble vi enige om at det kan vi ikke bruke tid og krefter på, fordi, liksom, vi er et idrettslag. Hva er kjernevirksomheten til et idrettslag? Vi kan skrive kontrakter med de som skal på fotballskolen, de som skal være trenere på yngre lag og sånn. Vi kan prøve å være ryddig med det vi driver med, og være veldig bevisst på hvilke holdninger vi bringer videre til de unge. Men vi kan ikke ta på oss noe mer enn hva som er naturlig idrettslagsaktivitet. Fordi at det, det ... Det har vi ikke kapasitet til, rett og slett, og det er ikke vår jobb, heller. Og så er det jo ... De siste årene [i bydelen], så har det kommet så mange ulike [...] lokale initiativ som jeg tenker, «okay, da kan *de* få drive med *det*, og gi et tilbud til ungdom som ikke har noe å drive med. Så kan *vi* gi tilbud til de som har lyst til å drive med idrett», og så avgrenser vi det.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Den frivillige påpeker at det tar tid og krefter for idrettslaget å ha en utvidet aktivitetsportefølje, mer enn de har ressurser til. Hun viser også til at det allerede finnes lokale initiativer og organisasjoner med sosial inkludering av ungdom i lokalmiljøet som sin kjernevirksomhet. Når mer av det de gjør i idrettslag ikke handler om idrett, styrkes likheten med sosialt orienterte organisasjoner ellers. Der tilspisset konkurranse innenfor det sportslige domenet mellom idrettslag er en kjent og omdiskutert problematikk (se Seippel, 2008), ser vi konturene av at en lignende konkurransedynamikk kan tre inn når idrettslag beveger seg dypere inn i velferdsfeltet.

Vissheten om at forbedring er mulig, fremstår som en beveggrunn for de frivilliges utviklingsarbeid. Med positivt fortegn tilsier det at tiltak styret gjør i dag, kan styrke eller forbedre idrettslaget til fordel for fremtidige medlemmer og frivillige. På motsatt side innebærer det en bevissthet om at styrets handlinger – eller fravær av handling – kan komme til å ramme idrettslaget negativt på sikt. I nabolagsklubbene ser vi tegn til at sammenligning med hva de driver med og får til andre steder i byen, kan medføre et slags konkurransepress. Det handler både om sportskvalitet og inkludering, gjerne på overlappende måter. Her fra et styremedlem:

Skal vi klare å holde tritt med alle lagene rundt omkring i Oslo og Norge, så er vi nødt til å stramme opp på strukturen vår, vi er nødt til å få til bedre treninger og høyere kvalitet på det vi driver med. Hvis ikke så klarer vi å holde på barna frem til de er elleve cirka, og så begynner de å gå til andre klubber. Elleve–tolv, ikke sant? Og da klarer vi ikke å opprettholde et ungdomslag. Og da har vi det gående, ikke sant? Så da stopper det opp. Så det er mer en sånn – en dyd av nødvendighet, rett og slett ...

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Det er noe litt utflytende og grenseløst ved utviklingslogikken, som synes å legge et press på frivillige i idrettslagenes styre og stell. Det er alltid noe som kan utvikles og bli bedre, og det er ikke lett å se eller sette en øvre grenser for når noe er godt nok. Som en frivillig svarte på spørsmål om noe var strevsomt med styrevervet: «Det er nok det at jeg aldri har fri ... Det er alltid noe som skulle vært gjort!» En annen, som hadde valgt å trekke seg fra et lederverv, satte ord på sammenhengen mellom arbeidstrykket og hva slags mål styret strekte seg etter:

Det var ikke mulig [å fortsette i ledervervet], ikke sånn som det er nå. [...] Men det handler også om hva slags nivå og ambisjonsnivå man legger seg på, ikke sant? Altså, nå la jeg meg på et veldig høyt ambisjonsnivå, som jeg mener er riktig for at det skal skje noen ting, men det krever ... Det gjør jo også at du klarer jo ikke å sitte i den posisjonen i veldig mange år, da. Når man er småbarnspappa ...

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Strategisk idrettsutvikling trer frem som logikk, og profesjonalisering som ideal, i en kontekst preget av mye arbeid som må gjøres, et spekter av muligheter og store ambisjoner for hva de vil utrette i idrettslaget. Flere frivillige uttrykker at moderne idrettslagsdrift krever eller er tjent med profesjonelle krefter.

Idrettslagsstyrenes arbeid med idrettsutvikling i form av prosedyrer, rutiner og kompetanseheving kan til dels forstås i lys av endringer i det regulatoriske rammeverket for idretten. En del av grepene som tas, er en direkte respons på en utvikling i retning strengere reguleringer og kontroll av idrettslag sammenlignet med tidligere tider. Et bilde på forskjellene gis i et intervju:

Ja, når det gjelder økonomi, så har det blitt veldig, veldig mye mere strengt og mye mere rapporteringer og mye mer kontroll. [...] Så, det var ... Gamle historier om [en fotballklubb] som hadde liksom regnskapet sitt på et pølse-papir, omtrent, som det går historier om. Og jeg tror nok, sånn generelt nå, at det har blitt et mye, mye mer – og med rette – mye mer at den måten kan man ikke drive på. Skal du få støtte, så må du dokumentere den støtten du får, og vise til hvordan pengene er brukt.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Utvikling i lovverk og regler for økonomistyring fordrer at idrettslagene tilpasser egne prosedyrer og kontrollrutiner. De frivillige synes å langt på veg dele ideen om at strukturer og systemer er forbundet med seriøsitet og skikkelighet – og at like krav bør gjelde for idrettslag som for andre organisasjoner. Den strategiske idrettsutviklingen går imidlertid utover det å oppfylle lovkrav, den handler om å aktivt søke stadig progresjon i idrettslagets virkemåte. Kvalitet er et nøkkelord. En av de frivillige påpeker i et intervju at involvering i utviklingsprosesser dreier seg om å oppnå et visst nivå av profesjonalitet i idrettslaget – sportslig så vel som administrativt.

Det blir mye mer krevende. Det er ikke tvil om det. Etter hvert som du har Oslo Idrettskrets som legger føringer for hvordan man skal drive klubben, så kommer det en masse krav derifra. Og så har du fotballforbundet som har sine krav knyttet til dette med å bli Kvalitetsklubb. Og skal man bli tatt seriøst som et idrettslag, så må man ha slikt på plass. Og dette er ting som krever en del av klubben, i forhold til at du må etablere ... Altså, utvikle hele tiden: En sportsplan, du må legge opp skoleringsplaner, folk må gå på kurs, du må rapportere, du har for eksempel også et kontrollutvalg som følger opp og setter krav til hvordan vi skal drive, og så videre. Og, det er klart at, sånt noe trenger man for å ha en ordentlig, seriøs drift som følger regelverk, men samtidig så er det også noe av det som blir en skvis når det er frivilligheten som drar det hele.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Utdraget viser at strukturering forbindes med seriøs drift: Profesjonalitet er lik kvalitet. Den frivillige understreker at utviklingsarbeidet er nødvendig, samtidig som det legger press på frivilligheten «som drar det hele». Videre i intervjuet utdyper han den opplevde nødvendigheten av å være med i disse utviklingsprosessene for å bli tatt seriøst som fotballklubb og idrettslag. Kvalitetsstempelet betyr noe. Det handler ikke bare om idrett, men hva idrettslaget kan gjøre for lokalsamfunnet. At barn og ungdom får like idrettsmuligheter i deres område som i andre deler av byen, er viktig for styret. Et godt idrettstilbud kan åpne dører:

Forhåpentligvis så betyr det at barn vet at når de kommer til [klubben vår], så blir de tatt godt vare på, og de får en mulighet til utvikling som de ikke hadde hatt tidligere. [...] Ja, og så er det noe med det at vi kan være et slags

flaggskip for området her. At det er liksom noe som resten av befolkningen kan se på og så si at de er litt stolte av at det er [her] de kommer fra. [...] Det er i stor grad ... Det er det stempelet. Det er viktig, at du kan sette stempelet «vi er en kvalitetsklubb», det har noe å si – i en klubb som ikke nødvendigvis alltid har blitt tenkt på som kvalitet.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Dette styrets utviklingsarbeid viser hvordan sentrale aktører i idrettslandskapet er med på å fremme profesjonalisering som ideal for idrettslag. Fotballforbundet bidrar også helt konkret med prosjekter, og ressurser for å *tilrettelegge* for slikt arbeid, som gir idrettslag tilgang på goder og muligheter de ellers ikke ville fått. Strategisk idrettsutvikling som logikk tilsier at det verken vil være rasjonelt eller riktig overfor nåværende og fremtidige medlemmer å ikke gripe slike muligheter.

Eksempelet med Kvalitetsklubb viser at utviklingsprosesser stiller relativt høye krav til de frivilliges tidsbruk, arbeidsinnsats og visse typer kompetanse. Tidsbruken ble også påpekt direkte av styrelederen under et av møtene. En bekymring var at tid til kvalifiseringsprosessen fortrenget tid til det ordinære idrettslagsarbeidet – inkludert møtetid. På spørsmål om hvor lang tid det tar å bli sertifisert som Kvalitetsklubb, var svaret fra særforbundet at det som regel tar ett år, «rett og slett fordi det er mye som skal gjøres». At styretroppen likevel engasjerer seg i utviklingsprosessen, får frem at kvalitetsstempelet er en milepæl de frivillige mener det er verdt å jobbe for. Kvalifiseringen til en status fotballstyret ønsker – en kvalitetsklubb – som særforbundet er portvoktere til, danner en viktig situasjonsramme.

Dette er en uttalelse som går igjen i feltarbeidet: at en god del av idrettslagsarbeidet ikke egner seg for frivilligheten. At de frivillige har positive erfaringer med at ansatte idrettslagsledere avlaster og hjelper til i utviklingsarbeid, synes å fremme en mer positiv holdning til en viss grad av profesjonalisering i idrettslaget – også blant frivillige som ytrer seg kritisk til profesjonalisering i idretten på generell basis. En av disse påpekte at de godt kunne vært flere ansatte i klubben, i lys av «kravene til hva de forskjellige styrene egentlig må håndtere som kanskje ikke burde vært frivillig organisert». En annen frivillig, også forbeholden til profesjonalisering, fremførte et lignende syn på et idrettslagsmøte vi observerte. For han hjalp det at de ansatte var fra lokalmiljøet og hadde «hjerte for klubben». Som en positiv virkning av å ha ansatte i klubbledelsen understreket han at «det ble mulig med mer kontinuitet, system og langsiktig tenkning». Her syntes strategisk idrettsutvikling å begrunne videre handling fra styretroppen: I neste vending var det viktig for styret at disse personene kunne fortsette i jobben og bygge videre på det gode arbeidet som var i gang. En bekymring handlet om at stillingene var lønnet på tidsbegrensede prosjektmidler. Nå måtte styretroppen finne nye kilder til finansiering.

Frivilliges syn på profesjonalisering synes å justere seg i relasjon til ansatte i eget idrettslag. Her er det også to andre poeng å trekke frem om relasjonen

mellom profesjonalisering og frivillighet. Det første er at økte utgifter avler et økende ressursbehov og, tilsvarende, et økende ansvar for frivillige med styreverv. Som også en studie av sveitsiske idrettslag antyder (Lang & kolleger, 2020), blir det mer presserende å skaffe inntekter til idrettslaget når de har ansatte de skal lønne. Styrejobben får samtidig et større alvor. Ifølge en frivillig styreleder var utbetaling av lønn en oppgave som «ikke passer for frivilligheten». Med stor økonomisk omsetning er det mer som står på spill. Et intervju vi hadde med en frivillig med styreverv på forsommeren det første koronaåret, tydeliggjorde dette. I møte med avisomslag om at pandemien ga økonomiske krisetilstander for idrettslag i Oslo, ble hun slått av hvor små konsekvenser de erfarte i egen klubb. Hun understreket det at de har en nøktern økonomi i idrettslaget:

Min første reaksjon i forhold til dette med korona er, gudskjelov, så glad jeg er! Og både glad og stolt over å være med i [denne klubben]. Fordi jeg føler at den påvirkningen korona har hatt på oss, da, er minimal, i forhold til at vi er så dugnadsbaserte som vi er. [...] Sånn sett tenker jeg at det å være en klubb som er ... Nesten ikke har noen ... altså, vi har ikke noen *ansatte*. Vi er frivillig. Det koster ikke mye. [...] Så føler jeg jo at – okay, hvis alle klubber kan drive mer etter *det*, så blir man ikke så sårbar heller, når sånne situasjoner som dette oppstår.

Sitat fra intervju med en frivillig med styreverv

Det andre poenget rører ved en av betingelsene for frivillig engasjement i idrettslag vi tok opp tidligere, nemlig behovet. Å se at ansatte faktisk kommer inn og gjør jobben frivillige tidligere har gjort, viser at det finnes andre alternativer. Sannsynligvis gjør dette noe med den opplevde nødvendigheten for at den enkelte stiller opp. Etter hvert som det blir vanligere at klubben finner andre løsninger, kan det bli verre å få gehør for at de trenger at foreldre engasjerer seg (mer) i idrettslaget. Samtidig ser den enkelte forelder at de selv ikke alltid strekker til i sammenligning med den profesjonelle idealtypen. Igjen er vi inne på meningsdimensjonen ved frivillig innsats i idrettslag. Dersom det ikke fremstår nødvendig eller nyttig for idrettslaget at de engasjerer seg, blir det heller ikke like lett å finne en mening ved at de – og nettopp de – skal rekke opp hånda neste gang det blir spurt etter frivillige til styreverv.

7 Frivillighet og inkludering i idrettslag

Idrettslag er avhengig av frivillig innsats for å organisere idrettsaktivitet. Samtidig møter idrettslag stadig nye krav og forventninger til profesjonell drift og idrettstilbud. I et idrettsfelt preget av verdispenninger og ambisiøse målsettinger, hvor godt rustet er frivilligheten til å ta et utvidet samfunnsansvar? For Oslo Idrettskrets og de 31 idrettslagene som er involvert i *Nabolagsklubb*, handler dette samfunnsansvaret om å sikre at alle barn og ungdommer har mulighet til å delta i idrettslag med et bredt idrettstilbud og lave kostnader i nærheten av der de bor. Hvor godt de vil lykkes med å skape mer inkluderende idrettsaktivitet, virker, etter våre analyser, å være avhengig av hvordan idrettskretsen, klubbene og andre aktører forholder seg til spenningen mellom frivillighet og profesjonalisering.

I denne rapporten har vi sett nærmere på de frivilliges rolle i inkludering i barne- og ungdomsidretten. Forskningen er basert på feltarbeid i åtte nabolagsklubber, der vi har intervjuet frivillige og ansatte, deltatt på idrettslagsmøter og fulgt idrettsaktiviteter for grupper og lag i 9–13-årsalderen, altså når de nærmer seg overgangen fra barneidrett til ungdomsidrett. Innfallsvinkelen vår var å starte i det praktiske, med hva de frivillige er engasjert med, og hva som engasjerer dem, i deres daglige virke ute i nabolagsklubbene. Vi stilte to forsknings-spørsmål: (1) Hvordan ser idrettslagshverdagen ut i praksis for frivillige med trenerverv og styreverv i nabolagsklubbene? (2) Hvilke egenskaper og utviklings-trekk ved idrettsfeltet styrker og begrenser bredt frivillig engasjement?

I denne avslutningen samler vi trådene og løfter blikket. Vi trekker inn forskning om frivillighet og inkludering i idrettslag og belyser rapportens hovedfunn ved hjelp av teoriene om likhetsgjørende prosesser (DiMaggio & Powell, 1983) og frakopling (Bromley & Powell, 2012) i moderne organisasjoner. Vi tar også med betraktninger om frivillighetens økonomiske, sosiale og demokratiske funksjoner i samfunnet – utover selve idrettsorganisasjonen. Med disse grepene tilfører vi viktige nyanser om endringsprosesser i idrettsfeltet og ulike typer spenninger mellom frivillighet og profesjonalisering i idrettslag. Aller først gjengir vi hovedpunktene fra de tre forrige kapitlene, der vi skildret idrettslagshverdagen for frivillige med styreverv og trenerverv i nabolagsklubbene.

7.1 Idrettslagshverdagen

Det doble idrettsengasjementet: I kapittel 5 satte vi ord på tre kjennetegn ved den frivillige kjernetroppens engasjement i nabolagsklubbene. Det mest åpenbare kjennetegnet var relasjonen til barna. Flesteparten av de frivillige er foreldre og er med fordi barna er med. Engasjementet følger barna. Gjennom barnas idrettsaktivitet er de frivillige del av et sosialt foreldrefellesskap med felles forpliktelser og i hovedsak felles interesser i idrettslaget. Et annet

kjennetegn vi trakk frem, var tilknytningen til stedet. Klubbtilhørighet følger nærhetsprinsippet. De frivillige bor som regel i nedslagsfeltet til idrettslaget, som også blir et viktig sosialt samlingspunkt for nabolaget. Det tredje kjennetegnet var idrettsinteresse. Dette kom til uttrykk på litt forskjellige måter hos trenertroppen og styretroppen. Det tydeligste skillet gjaldt idrettserfaring. Foreldretrenerne kjente idretten fra innsiden, fra å ha vært idrettsaktive selv. For flere var idrett sentralt i familielivet i tillegg til en personlig interesse. For styretroppen var det litt annerledes. Det var noen typiske idrettsentusiaster der også, men idrettserfaring var ikke like vanlig. Noen hadde dessuten dårlige idrettsminner fra eget liv. En form for idrettsinteresse var likevel felles. Den frivillige kjernetroppen delte synet på idrett som et gode for barn og unge i lokalmiljøet – en kilde til fine opplevelser, sosialt samvær, fysisk aktivitet, mestring og utvikling. Betegnelsen «det doble idrettsengasjementet» viser til at de frivilliges engasjement dreier seg om både inkludering og sportslig utvikling for nabolagets barn og ungdom.

Den finstemte barneidrettspedagogikken: I kapittel 6 beskrev vi organisering og instruksjon som den frivillige trenertroppens hovedoppgaver. Det inkluderte en rekke gjøremål undervegs på trening og i konkurranser, men også i planlegging, koordinering og oppfølging innimellom slagene. Men trenerne gjorde mer enn det rent nødvendige for å få idrettsaktivitetene til å gå rundt. Vi kan si at de la inn en ekstrainsats – for det sportslige opplegget, men også for inkludering. Tre pedagogiske logikker kom til uttrykk i det de frivillige trenerne gjorde for at barna skulle oppleve mestring og idrettsglede. Det handlet om å oppdra dem i barneidrettens normer for innlevelse og engasjement (idrettsopdragelse), tilpasse opplegg etter barnas ferdigheter, talent og innstilling (idrettsvurdering) og gi omsorg til barna i møte med idrettens opp- og nedturer (idrettsomsorg). Trenerne balanserte mange og til dels motstridende følelser og verdier. Hensynene til barna i en mangfoldig deltakergruppe sto tidvis i motsats til hverandre, og det barna i hovedsak var interessert i (å utøve idretten eller ha det gøy i og rundt idretten), harmoniserte ikke alltid med det trenerne var mest opptatt av (at barna mestret og utviklet seg i idretten). Vi satte ord på trenernes praksis som en finstemt barneidrettspedagogikk.

Det helhetlige organisasjonsarbeidet: Kapittel 7 handlet om den frivillige styretroppen. Vi beskrev en idrettslagshverdag med mye å gjøre og mye å sette seg inn i og identifiserte to hovedoppgaver: idrettslagsdrift og medlemskontakt. Et spekter av gjøremål opptok styretroppen i det daglige, fra direkte og konkret idrettsorganisering til mer helhetlig organisasjonsarbeid bestående av relativt aktivitetsfjerne og abstrakte oppgaver. Medlemskontakt, sosial interaksjon mellom frivillige og andre styreoppgaver fant ofte sted på digitale flater. Store deler av arbeidet var sentrert rundt idrettslagsmøter – i forberedelse til møtene, diskusjoner undervegs og i oppfølgingsarbeid. I likhet med trenertroppen la styretroppen inn en ekstrainsats utover det mest nødvendige for å drifte idrettslaget og idrettsaktivitetene. Vi beskrev to profesjonelle logikker som kom til uttrykk i styrearbeidet, der det å sette ting i system og inn i faste strukturer var

en vanlig arbeidsform (strukturering). Det dreide seg om å støtte og avlaste medlemmer og frivillige med stort og smått i idrettslagshverdagen (praktisk medlemsstøtte) og om å ruste opp idrettslaget for å nå mål om bredere idrettsdeltakelse og et bedre sportslig tilbud på lengre sikt (strategisk idrettsutvikling). Styretroppen inngikk i et ganske komplekst og uoversiktlig idrettslandskap, der mye tid gikk med til å navigere i idrettens egne digitale systemer og plattformer og blant kommersielle aktører. De frivillige ga uttrykk for at de forvaltet et bredt og viktig ansvar for idrettslaget, for de frivillige og for barna og ungdommene i nabolaget.

Beskrivelsene av de frivilliges engasjement og praksis gir nye holdepunkter for å reflektere rundt hva det er som begrenser og styrker frivillig innsats i idrettslag. Innledningsvis pekte vi på tre mulige hindringer for frivillighet og inkludering i nabolagsklubbene. For det første skrev vi at idrettens sosiale konvensjoner kan være til hinder for at de frivillige gjør en ekstrainsats for inkludering. Tidligere forskning viser at konkurranseorientering står sterkt i norske idrettslag (Seippel, 2019; Skille, 2011a), noe som kan stå i veien for tiltak som ligger litt på siden av kjerneoppdraget, nemlig å organisere idrettsaktivitet. Videre viste vi til at profesjonalisering i idrettsfeltet øker kravene til tid, kunnskap og ferdigheter til de som engasjerer seg som frivillige. En tredje, mer overordnet hindring for nabolagsklubbene er tilgangen på frivillige. Mer aktivitet krever flere frivillige, mens populære mediefortellinger forteller om en nedgang i den type frivillighet og «dugnadsånd» som den tradisjonelle idrettsforeningen er tuftet på. Et spørsmål var om idrettslagene må tilpasse seg i møte med en ny generasjon foreldre og frivillige.

Interessert i inkludering og utvikling

Basert på tidligere forskning fra norske idrettslag kunne en forvente at konkurranseorientering står i veien for frivillig innsats som ikke direkte handler om å organisere idrettsaktivitet. Dette synes ikke å være tilfellet for de frivillige vi har fulgt. Den frivillige kjernetroppens innsats handler vel så mye om inkludering som sport. Med andre ord fremstår inkludering som en sosial konvensjon i osloidretten, i det minste i konteksten vi har studert: nabolagsklubber og først og fremst barneidrett. Sosiale konvensjoner er seiglivede, men ikke uforanderlige. To presiseringer må til: for det første at forholdet mellom konkurranseorientering og inkludering er uavklart og tvetydig i praksis, for det andre at inkluderingsverdier settes under økende press etter hvert som deltakerne blir eldre – i utviklingen mot, og i påvente av, en mer seriøs ungdomsidrett. Etter våre funn er det nødvendig å nyansere bildet av sosiale konvensjoner i barneidretten, blant annet ved å se på sameksistensen av ulike verdier og hvordan styrkeforholdet dem imellom utvikler seg over tid.

Slik Strandbu og kolleger (2021) skriver om ungdomsidrettens spenninger, er idrettskulturen mettet med verdier, mange av dem motstridende. De foregående kapitlene viser at også barneidrettskulturen rommer mangfoldige spenninger. Én definerende spenning dreier seg om konkurransens status. Konkurransen

innbyr til innlevelse og vekker sterke følelser – idrettsglede, men også forargelse. Det så vi mange eksempler på i feltarbeidet. Men konkurransen ble også møtt med en viss ambivalens. Dette kom til uttrykk i de frivillige trenernes balansegang mellom det gode og det upassende idrettsengasjementet og i det vi kalte idrettsoppdragelse. Trenerne forsøkte å lære barna å ta idretten og konkurransen på alvor, uten at det ble for alvorlig. Budskapet var at det er bra å være engasjert, men ikke for engasjert. Innlevelse i konkurransen ble tidvis slått i hartkorn med et usunt resultat- og prestasjonsfokus og ga inntrykk av at konkurranse var vanskelig å forene med inkludering. Derimot syntes utviklingsverdier å bli omfavnet uten den samme ambivalensen. Ikke sjelden ble idrettsglede fremstilt som mer eller mindre betinget av utvikling eller mestring.

Tankekoplingen mellom idrettstrivsel og mestring av nye ferdigheter kan kanskje forklare noe annet vi observerte i nabolagsklubbene: at konkurransen virket å bli lettere akseptert som et middel for å oppnå utvikling enn som et meningsfullt mål i seg selv. Spenningen mellom *utfoldelse i* og *utvikling gjennom* idrett som aktivitetens mål og mening gjenspeiles i idrettsfilosofiske diskusjoner. Morgan (2021) argumenterer for at utfoldelse, eller den tilnærmingen han kaller «å spille for å vinne», innbyr til dypere konsentrasjon og en mer helhjertet innlevelse i idrettsaktiviteten, fordi oppmerksomheten splittes når konkurransen anses som et middel for å oppnå andre, utenomliggende mål. Oppsluktheten i nuet er, ifølge Morgan, vanskeligere å få tilgang på når spilleren ikke er dypt investert i aktiviteten og konkurransen *i seg selv*. Forskningen vi la frem i forrige rapport, gir støtte til Morgans argument. Vi viste hvordan det å legge vekt på utvikling, til fordel for utfoldelse i idrettsaktiviteten her og nå, kan gjøre det vanskeligere for mange barn og unge å oppleve at de passer inn i idretten (Solstad et al., 2022). En logisk konsekvens, hvis dette stemmer, er at å legge vekt på utvikling også kompliserer jobben til de frivillige.

Videre er det naturlig å se inkluderingsoppdraget i sammenheng med utviklingstrekk ved idrettsaktiviteten (Sandvik & Solstad, 2023). Det barna presterer på banen og i løypa, får større konsekvenser etter hvert som de blir eldre – for neste laguttak, men også for videre karrieresjanser. Frislipp på konkurranse-regler inviterer til sterkere prestasjonsfokus og nærer mer interne stridigheter på ungdomslag enn barnelag (Strandbu et al., 2021). Fordi de sosiale konvensjonene er mer prestasjonsorienterte i ungdomsidretten enn i barneidretten, blir hensyn til inkludering etter hvert verre å forene med hensyn til sportslig progresjon og prestasjon. Denne dreiningen legger åpenbart press på frivillige som forsøker, stadig mer motstrøms, å skape mestring og idrettsglede for alle. For å forstå hva som fremmer inkludering, bør sammenhengen mellom konkurranse, idrettstilnærming og prestasjonspress utforskes nærmere. Et godt sted å starte er med Strandbu og kollegers (2021) tese om at det ikke er konkurransen i seg selv som er problemet, men at en lar konkurransen bety så mye, på mange måter, utover aktiviteten der og da. Kan hende er prestasjonsorientering et mer treffende begrep enn konkurranseorientering for å innkapsle de kulturelle strømningene som utfordrer inkludering i idretten i praksis. Oppsummert tyder

analysene våre på at barneidrettens verdispenninger, og hvordan disse endrer og utvikler seg, er en viktig og underbelyst side ved de frivilliges vilkår og innsats for inkludering.

Motivert av idrettsfelleskap

Samfunnstrender som digitalisering, profesjonalisering og kommersialisering kan by på nye hindringer for bredt frivillig engasjement i idrettslag. I frivillighetsforskning har individualisering fått mye oppmerksomhet, der teser om nye frivillighetstyper og frivillighetskulturer gir grunn til å forvente svekket tilgang på frivillige til idrettslag. Morgendagens foreldre forbindes med en frivillighetstype og kultur som er mer orientert mot egennytte og instrumentelle motiver, og som kvier seg for å forplikte seg til frivillig innsats i samme organisasjon over tid (Wollebæk, 2011). I kontrast skisseres tidligere generasjoners frivillige som mer fellesskapsorienterte og trofaste til saken eller interessefeltet de vier innsatsen til (Hustinx & Lammertyns, 2003). Moderne unge voksne antas å være mer opptatt av hva de personlig får ut av å engasjere seg som frivillig – kule opplevelser, nyttige sosiale forbindelser, erfaringer som tar seg bra ut på CV-en. I et slikt bilde står idrettslag i fare for å bli utkonkurrert av andre, mer attraktive tilbydere på frivillighetsmarkedet.

Må idrettslagene tilpasse seg en ny frivillighetstype? Det ser det ikke slik ut – i alle fall ikke for den frivillige kjernetroppen i nabolagsklubbene. Først skal vi påpeke at vår forskning involverer mennesker som allerede er frivillige i idrettslag, og at vi kan si lite om de – foreldre og andre – som ikke har verv i idrettslag. Likevel er det verdt å merke seg at vårt utvalg består av frivillige som i stor grad rimer med en tradisjonell, kollektiv frivillighetstype: fellesskapsorienterte, i den forstand at de tok ansvar for kollektivet de var del av i idrettslaget. Det var få tegn til at interessen i eget barns idrettsaktivitet utelukket omsorg og ansvar for andre i fellesskapet. Dette resonerer med Lorentzens (2007) perspektiv på dugnad, der frivillige foreninger anses å være et moralsk kollektiv av deltakere som tar ansvar for hverandre. Foreldrene har i hovedsak en felles interesse i barnas idrettsaktiviteter. Som forskning viser, er holdningen til idrett som en sunn og god fritidsaktivitet og idrettslaget som et gode for barna og nabolaget deres utbredt blant foreldre, på tvers av samfunnssjikt (Eriksen & Stefansen, 2021). Dette perspektivet synes å ligge til grunn for at foreldrene påtar seg verv i idrettslaget der de bor, og opplever innsatsen som meningsfull. Men, som funnene våre presiserer, handler det også om behovet for at noen stiller opp. For at barna deres skal ha et innebandylag eller en friidrettsgruppe å gå til, er noen nødt til å ta ansvar for organiseringen: Det er opp til foreldrene. Lorentzen (2007) understreker denne «vi»-følelsen som motivasjon for frivillig innsats. Sosiale forpliktelser til de andre medlemmene i barnas idrettsfelleskap virker å være en utløsende faktor for at foreldrene engasjerer seg.

Som vist i tidligere forskning er det ikke uvanlig at frivillige oppgir en blanding av fellesskapsorienterte og egennyttige begrunnelser for å engasjere seg i idrettslag (Wollebæk et al., 2014). Likeledes er det i vår studie. De frivillige satte ord

på mye som gjorde engasjementet meningsfullt for dem. Flere av trenerne viste til kvalitetstid med barna, at de fikk et lite innblikk i barnas sosiale liv utenfor hjemmet. For noen var det sosiale idrettssamværet noe unikt og verdifullt. Fellesskapet blant de frivillige syntes spesielt viktig for ildsjelene med mye liv levd i idretten. Det meningsfylte fellesskapet erfart av likesinnede idrettsentusiaster illustreres blant annet i forskning om idrettssupportere (Karlén & Radmann, 2023). I våre observasjoner var det unike idrettssamværet mest påtakelig i de spente konkurranseøyeblikkene, preget av felles oppmerksomhet og innlevelse – som i sluttminuttene av en jevnspilt håndballkamp. I disse situasjonene, men også i den idrettsrelaterte småpraten før og etter styremøter, syntes vi å se tegn til at idrettssettingen ga et «enkelt script for sosial interaksjon», der de frivillige alltid hadde noe å snakke om og engasjere seg i sammen. Ifølge Strandbu og kolleger (2021, s. 150) er dette en noe særegen kvalitet ved idretten som en sosial arena, der felles bakgrunn eller interesser utenom idretten får mindre betydning for sosial samhandling.

Flere av de frivillige beskrev idrettslagsvervet som en inngang til å gjøre en forskjell, en måte de som foreldre kan ha en positiv innflytelse på barna og aktivitetene deres. Ifølge Walk og Peterson (2023) er handlefrihet og mulighet til å påvirke omgivelsene noe som bidrar til trivsel for frivillige. Dette berører frivillighetens funksjon som arena for demokrati og medvirkning i saker som angår eget liv og lokalsamfunn (Wollebæk et al., 2000). Frivillighet i idrettslag kan ses på som en mikrosfære for samfunnsengasjement og politisk aktivitet, der folk utøver innflytelse på små flater og i interessefellesskap utenom den etablerte offentligheten av arbeidsliv, formell politikk, organisasjonsliv og sosiale bevegelser. Kjølørød (2013) argumenterer for at dette er en viktig del av det politiske samfunnslivet, og at potensialet for politisk påvirkning og mobilisering i små interessebaserte fellesskap er underspilt i forskning på politiske prosesser. Dette resonerer med våre funn. Den sosiale interaksjonen og meningsutvekslingen vi har observert i håndballhallen og ved fotballbanen, gir konkrete bilder på hvordan frivillige i idrettslag utøver demokrati i praksis. Styrearbeid i idrettslag kan også være en måte å få utløp for et bredere samfunnsengasjement på, slik vi så med styret som engasjerte seg i debatten om boikott av fotball-VM i Qatar. Engasjementet tyder på at oppgaver som ligger til side for kjerneoppdraget, også kan være meningsgivende, og at den enkelte henter mening fra forskjellige sider ved vervet. Det er neppe slik at mye arbeid og høye forventninger nødvendigvis svekker det frivillige engasjementet, så lenge den enkelte synes det er meningsfullt på et eller annet vis. Frivillige som vier mye tid til fellesskapet i idrettslaget, blir dessuten gjerne verdsatt og møtt med takknemlighet. De opparbeider det Sørhaug (1989) omtaler som moralsk kapital, som kan være en ekstra motivasjon. Samlet sett fremsto ikke personlige eller egennyttige grunner til å engasjere seg i den frivillige kjernetroppen som et hinder for langvarig forpliktelse – snarere tvert imot.

Ut fra vår studie fremstår forpliktelsen og ansvaret for medlemsfellesskapet som en underbelyst side ved frivillig innsats i idrettslag. Tre viktige forutsetninger er

troen på at idrett er bra for barna, følelsen av at de selv har noe å bidra med, og tiden og muligheten til å gjøre en forskjell. Når det er på plass, virker behovet for at noen stiller opp, i seg selv mobiliserende. For å sikre bredt frivillig engasjement i idrettslag, fremstår det viktig at disse sosiale mekanismene ikke settes ut av spill. Det er verdt å minne om at idrettslagets fremtoning er med på å forme foreldrenes forventninger og tilnærming til idrettslaget (Seippel, 2010; Wollebæk et al., 2000). En potensiell trussel er at idrettslag tilpasser seg fortellingen om en sviktende frivillighet, i troen på at det må til, og dermed bidrar til at det blir en selvoppfyllende profeti. Dersom idrettslag ter seg mer som forretning enn forening, kan det innby til at foreldre går idrettslagene i møte med en kundementaltitet snarere enn en medlemsmentalitet.

Kompetent i idrettsorganisering

I en kontekst der idrettslag forventes å være ansvarlige og rasjonelle aktører med et stadig bredere samfunnsoppdrag, oppstår prosesser som øker kravene til tid, kunnskap og ferdigheter til de som engasjerer seg som frivillige (Bromley & Meyer, 2017). Dette hever terskelen for å ta på seg (og fortsette i) frivillige verv i idrettslaget og fører til svekket tilgang på frivillige og en mindre mangfoldig frivillighet. Er det tegn til slike hindre i nabolagsklubbene? Ganske sikkert. Våre tolkninger av idrettslagshverdagen og praksisen til den frivillige kjernetroppen peker i den retningen. For trenertroppen var idrettskunnskap og en viss pedagogisk kompetanse viktige forutsetninger, men også det å ha kjennskap til hvordan en skal te seg og uttrykke følelser i ulike idrettssettinger – det Choi (2018) kaller organisasjonens «emosjonskultur». Ikke minst handlet det om å skjønne, sette pris på og tilpasse seg rådende normer og verdier for engasjement i barneidrettskulturen og å vite hvordan disse endrer seg etter hvert som barna blir eldre. Den frivillige styretroppen var på sin side utrustet med organisasjonskompetanse og godt digitalt håndlag. I enkelte styreverv var det nyttig og verdsatt (om ikke direkte påkrevd) at frivillige satt på spesialiserte former for kompetanse, som regnskapsføring, jus eller ledelse.

Som annen frivillighetsforskning viser, er språkkunnskaper viktig for å ta del i det frivillige arbeidet (Eimhjellen et al., 2021; Espedalen & Strandbu, 2023). Forskningen vår gir flere eksempler på oppgaver som forutsetter godt eller «riktig» språk, både i utføring av pedagogisk instruksjon og i utforming av klare rollebeskrivelser og strategiplaner. Ved at flere av de frivilliges arbeidsoppgaver har flyttet seg til digitale flater over de siste årene (Fladmoe & Arnesen, 2022), har også digitale barrierer for frivillighet gjort seg gjeldende. Det har innvirkning på hvem som opplever å kunne gjøre nytte av seg i idrettslaget. Med økende krav til formalisert kompetanse er det trolig at klasseskillene i idrettslagsfrivilligheten blir større (Fladmoe et al., 2019). Det betyr en svekkelse av idrettslagenes demokratiske og sosialt integrerende funksjon, som igjen kan slå negativt ut for mangfoldet i idrettsdeltakelsen (Espedalen & Strandbu, 2023). I sentrale idrettslagsverv ser vi at tilgjengelighet også er viktig. Det er ikke nødvendigvis lett for en trener eller en styreleder å «ta fri» eller legge bort

mobilen. Helst bør de være parate til å svare på innkommende meldinger fra barna eller foreldrene deres, klare til å hive seg rundt dersom det dukker opp noe som krever rask respons.

Det å påta seg verv i idrettslag forutsetter at en har tid, overskudd og mulighet. Høye krav og forventninger til frivillig innsats gjør det vanskeligere for mange å engasjere seg og spille en aktiv rolle i foreldrefellesskapet. Her er det mye som spiller inn: yrke, arbeidstider og arbeidsbelastning, familiesituasjon, omsorg for barn og aldrende foreldre, helseproblemer og så videre. Knapphet på fritid setter begrensninger for frivillig innsats i idrettslaget, som vist i en intervjustudie blant minoritetsforeldre med idrettsaktive barn (Espedalen & Strandbu, 2023). Og fritid betyr ikke *fri* tid. Frivillig innsats krever at foreldrene har ledig tid å gi som ikke er bundet opp i inntektsbringende arbeid, familieforpliktelser og annet. Samtidig preges det moderne arbeidslivet av stadig mer utviskede grenser mellom jobb og fritid i mange yrker. Frivillighet er et overskuddsfenomen. De som har tilgang på fritid, er ikke forskånet fra opptrappet tempo, stress og tidspress i det moderne arbeidslivet og risikoen for utbrenthet som følger med (Lilleaas & Widerberg, 2001; Rosa et al., 2017). Hverdagslogistikken må gå opp. Som vi har beskrevet, byr idrettslagsvervet på en rekke oppgaver som skal smettes inn i ledige stunder, også utenom treninger, turneringer og idrettslagsmøter. Familiekalenderen til en av de frivillige trenerne, er talende: Måneden var fargekodet og tett bedekt med jobbmøter, treningstider for barn og foreldre og sosiale fritidsavtaler. Her var idrett en viktig og integrert del av familielivet. I et hektisk hverdagsliv kreves det formodentlig sterkere motivasjon (og gode koordineringsevner) for at den enkelte bruker tid og krefter på idrettslaget. Idrettsinteresse er en nøkkelfaktor.

Den kanskje viktigste forklaringen på hva som mobiliserer til frivillige verv i barne- og ungdomsidretten, er enkel: Barnas idrettsdeltakelse mobiliserer foreldrene deres til frivillig innsats. Men det gir ikke hele forklaringen. At eget barn deltar, er i seg selv ikke nok til at foreldre melder seg til dyst i den frivillige kjernetroppen. Tradisjonelt har det å gi av tiden sin vært frivillighetens fremste innsatsfaktor og grunnlaget for å opparbeide moralsk kapital i fellesskapet (Sørhaug, 1989). Ut fra vårt feltarbeid i nabolagsklubbene kan det virke som at dette har endret seg. I dag skal det noe mer til for at foreldre ser seg selv som kvalifisert til idrettslagsverv.²³ For å kjenne på forpliktelsen skal det til et opplevd samsvar mellom vervets arbeidskrav og den enkeltes kvalifikasjoner. En må

23 I forrige rapport beskrev vi prosessene med at foreldre påtok seg trenerverv i oppstarten av nye idrettsaktiviteter for barn i alderen seks–syv år. På et foreldremøte vi observerte, var de på utkikk etter flere foreldre til å dele på treneransvaret for fotballgruppa. Foreldretreneren understreket de lave kravene til idrettskompetanse da han appellerte til de andre foreldrene i gruppa: «For å være trener her trenger du ikke engang å kunne noe om fotball!» I tillegg til å formidle lave kompetanseskler for trenere til de yngste barnelagene ble vi i dette og andre eksempler bevisst et annet, underliggende budskap: at dette kom til å endre seg. Trenervervet kom til å bli mer tid- og kompetansekrevene etter hvert, når barna ble eldre. Inntrykket bekreftes i analysene våre av den finstemte pedagogiske barnetrenerpraksisen.

føle at en har noe nyttig og relevant å bidra med. Som en frivillig i styretroppen sa, «en må kunne se seg selv i rollen». Kompetanse og personlig egnethet tas med i (egen)vurderingen. I dette ser vi tegn til at en selvrefleksiv, kritisk og kvalitetsbevisst foreldregenerasjon setter sitt preg på rådende verdier og kvalitetsstandarder i idrettslagene (Hustinx & Lammertyn, 2003).

I dette forskningsprosjektet har vi fulgt personer som er del av den frivillige kjernetroppen, og som altså innfrir krav og forventninger til vervet de har. I foreldregruppa har ikke alle like forutsetninger for å bidra – verken i form av hverdagslogistikk, kompetanse eller interesse. I dette bildet fremstår lave terskler viktig for bred mobilisering og en mer mangfoldig frivillighet.

7.2 Frivillighet i møte med idrettens utviklingslogikker

Vi har vist til at profesjonalisering er en tydelig trend i idrettsfeltet. Fordi begrepet favner bredt, kan det tilsløre hva slags endringer det er snakk om i praksis, og på hvilke måter endringene kan utfordre frivilligheten. Ser vi til litteraturen, har profesjonalisering tre kjennetegn. Et første er at lønnet arbeidskraft får en større og mer sentral rolle i organisasjonen eller idrettslaget på bekostning av frivillig innsats (Bromley & Meyer, 2017; Lang et al., 2023). Økende innslag og betydning av formell kompetanse og profesjonskunnskap vis-à-vis erfaring og praktisk kunnskap er et annet kjennetegn (Bromley & Meyer, 2017; Seippel, 2010). Et tredje kjennetegn handler om at strategiske målsettinger og strukturer, arbeidsformer og styringslogikker forbundet med det profesjonelle arbeidslivet tar over for prinsipper og verdier forbundet med dugnad og frivillig innsats (Lang et al., 2023).

I nabolagsklubbene kom en profesjonalisert idrettslagshverdag til uttrykk på mange måter – både i de frivilliges praksis og i bildet som tegner seg av aktørlandskapet de tar del i. For å skille ulike drivere for endring i idrettsfeltet fra hverandre er det nyttig å se til det teoretiske rammeverket om endringsprosesser. Som tidligere forklart er grunntesen i ny-institusjonell teori at moderne samfunn er preget av rasjonaliseringsprosesser som øker krav fra omgivelsene til at organisasjoner opptre ansvarlig, åpent og kunnskapsbasert. I et uoversiktlig landskap med stadig nye og noen ganger motstridende krav fra ulike kanter forsøker aktørene i feltet å tilpasse seg. Ifølge DiMaggio og Powell (1983) skjer tilpasningen gjennom tre former for isomorfisme eller likhetsgjørende prosesser. Den første handler om at normer og verdier endrer seg, enten indirekte ved at organisasjonen smittes av generelle samfunnsendringer, eller mer direkte ved at sentrale aktører søker forbedring og strekker seg etter verdsatte praksiser og idealer i feltet (normativ isomorfisme). Normer endrer seg i det enkelte idrettslag og i idrettsfeltet etter hvert som nye (generasjoner) foreldre trer inn i sentrale verv og setter sitt preg på idrettskulturen. De frivillige tar med seg kompetanse, nye perspektiver og definisjoner på god trenerpraksis eller styrepraksis inn i idrettslagene. Som vi så i nabolagsklubbene, var finstemt trenerpraksis fundert ikke bare i sportslig kompetanse, men i pedagogisk

kompetanse, mens ulike former for organisasjonskompetanse ble kanalisert inn i mer eller mindre spesialiserte styreverv. Kompetansen ble gjort til nytte for to overordnede formål: inkluderingskvalitet og sportskvalitet. Videre ble profesjonelle arbeidsformer rutinemessig anvendt, i pedagogiske trenergrep så vel som i strukturert styrearbeid.

Normativ isomorfisme forklarer hvordan idrettslaget organisk tilpasser seg nye kulturelle strømninger i samtiden. I nabolagsklubbene så vi også tegn til at de frivillige har med seg moderne idealer knyttet til selvrealisering, utvikling og sosial mobilitet (Meier & Nielsen, 2023), i tillegg til et inkluderings- og velferdsorientert perspektiv på idretten. Synet på idrett som viktig i barnas liv og utvikling – utover selve idrettsutfoldelsen – gir fritidsaktiviteter et nytt (velferds) alvor. Følgelig blir det «rasjonelt» at kvalitet og kompetanse vektlegges på en helt annen måte enn når idrett bare er fornøyelse og forlystelse (Seippel, 2010). En kvalitetsbevissthet kom til uttrykk både i dialog og i måten de frivillige utøvde oppgavene sine på. Idealet var at jobben skal gjøres skikkelig. Kvalifikasjoner får da fornyet relevans i frivillige foreninger, samtidig som kursing og kompetanseheving blir naturlige tiltak og ressursbruk. Nye impulser setter preg på idrettskulturen. Kanskje blir aktiviteten litt mindre orientert mot konkurransen og idrettsutfoldelsen i seg selv og litt mer utviklingsorientert og instrumentell (som skolen) i en dreining mot disse idealene? I en mer velferdsorientert idrettskultur er det ikke uventet at konkurranseorientering tones noe ned som grunnpremiss for virksomheten. Denne kulturelle dreiningen åpner opp for en større bredde av frivillige, i tillegg til nye kvalitetskrav, forventninger og former for alvor. Den til enhver tid aktive kjernetroppen medvirker til å definere standarder ikke bare for kvalitet og kompetanse, men også for dedikasjon og innsats.

Den andre likhetsgjørende prosessen, ifølge ny-institusjonell teori, handler om opplevd press fra omgivelsene eller en slags eksistensiell nødvendighet (tvangspreged isomorfisme). Idrettslag har en del lovpålagte oppgaver de ikke kan se bort fra. Men indirekte påtrykk fra omgivelsene er vel så viktig, etter våre observasjoner. I interaksjon med profesjonelle aktører på idrettsfeltet blir de frivillige jevnlig møtt med krav og forventninger til profesjonalitet, kvalitet og måloppnåelse. De frivillige står i et slags krysspress fra ulike rasjonaliteter, som ikke nødvendigvis lar seg enkelt forene med hverandre eller med frivilligheten. Krysspresset mellom sportslig kvalitet og inkludering er et eksempel. I praksis ser vi dette utfolde seg i en kamp om ressurser – der ressurser til ett formål går på bekostning av ressurser til et annet, eller, kanskje oftere, fører til økende press på å hente inn *mer* ressurser. Det å bruke penger på kompetanseheving synes, fra våre observasjoner, å være et eksempel på en opplevd nødvendighet. Idrettslag mottar signaler fra flere hold om at trenerkurs er viktig for at barn og ungdom skal få et godt idrettstilbud: fra egne foreldretrenere som ber om trenerutvikling, fra særforbund som tilbyr trenerkurs, og fra andre klubber som benytter seg av dem. I et slikt landskap er det lite rom for å ikke bruke ressurser på trenerkurs, selv om det koster klubben penger og skaper behov for økt inntjening. Følgelig blir det naturlig at styret i klubben tar ansvar for kompetanse-

heving og finner en økonomisk løsning. Eksempelet viser at tvangspreget isomorfisme også handler om hvilke verdier som er rådende i idrettsfeltet og i klubbkulturen, og hva slags forventninger frivillige og medlemmer i det enkelte idrettslag har til hverandre.

Den tredje likhetsgjørende prosessen er etterligning (mimetisk isomorfisme): Det ett idrettslag gjør, blir til inspirasjon og mal for andre idrettslag. Alt de får til av sportslig kvalitet, klubb utvikling og inkludering ved hjelp av betalt arbeidskraft i ett idrettslag, kan lett bli til argument for (flere) ansettelse i andre idrettslag. Eller mer subtilt kan praksis i én klubb bli til et referansepunkt i andre, om ikke praksisen kopieres direkte. Når et idrettslag erstatter foreldretrenere i fotball med betalte trenere for 12-åringer, blir naboklubben inspirert til å innføre en lignende standard, men setter kanskje grensen ved 13 år istedenfor 12 år. Vi beskrev en lignende dynamikk for idrettslagenes oppstart av organiserte idrettsaktiviteter for «de yngste» i forrige rapport (Solstad et al., 2022). Det handlet om en klubb der styret uttrykte motforestillinger mot å starte opp aktiviteter for barn yngre enn 6 år. Men da naboklubben startet opp nybegynnergrupper for 5-åringer, opplevde de det som nærmest umulig å ikke følge etter – i frykt for å minste rekrutteringsgrunnlaget. Her ser vi en blanding av tvangspreget og mimetisk isomorfisme og at sammenligning er en sosial mekanisme som ligger til grunn. I feltarbeidet ser vi tegn til at sammenligning gir opphav til en slags konkurransedynamikk mellom klubber – ikke bare om sportslig tilbud, men om inkludering og frivillighet, med mer markedsretting av virksomheten som en mulig konsekvens.

De tre likhetsgjørende prosessene virker gjerne sammen, som i den ene fotballgruppas ekstrainsats for å bli Kvalitetsklubb. Flere faktorer spilte inn i beslutningen: et ønske om økt profesjonalitet og sportslig kvalitet i klubben, andre klubbers deltakelse og føringer fra en betydelig idrettsaktør. Når det i tillegg er slik at opplegget betyr tilgang til særforbundets profesjonelle ressurser, kan det oppleves nærmest som et moralsk imperativ å være med.

Aktører på idrettsfeltet orienterer og former seg etter hverandre, på mer og mindre bevisste måter. De frivillige er med på å skape og opprettholde profesjonelle idealer og arbeidsformer i idrettslagene, men de er langt ifra alene om det. I kombinasjon med de frivilliges egne ønsker for idrettslaget bidrar omfanget av utviklingsmuligheter til å legge nye oppgaver og ansvar til vervene. Ikke sjelden observerte vi at frivillige og ansatte var med i flere klubb utviklingsprosesser samtidig – for eksempel både Kvalitetsklubb og Nabolagsklubb. Disse tilfellene tydeliggjør at idrettskrets og særforbund på sett og vis konkurrerer om de frivilliges tid og arbeidsinnsats. Med flere nye tilbud og tiltak de frivillige vil eller opplever at de bør være med på, kreves mer frivillig innsats totalt sett. Den logiske konsekvensen er at frivillige må bli flere, flinkere eller begge deler. Kurs kan hjelpe frivillige å møte nye krav, men gjør lite for å dempe kravene eller forhindre at det kommer atter nye krav (og dermed nye kurs).

Avhjelpende tiltak kan gi pusterom fra det som i noen tilfeller fremstår som en evig reformsyklus der status quo aldri er *godt nok* (Bromley & Meyer, 2017).

Gitt den utbredte profesjonaliseringen av idrettsfeltet kan det fremstå som rasjonelt eller nødvendig for det enkelte idrettslag å følge etter. Det er dette vi har prøvd å illustrere ved hjelp av handlingslogikkene som kommer til uttrykk i de frivilliges praksis. Samtidig finnes det krefter som forsøker å holde igjen og hegne om frivillig organisering. Et eksempel er idrettslagsgruppa som insisterte på en nøktern økonomi basert på medlemsbetaling og dugnadsinnsats. Et annet er den frivillige som, i plenum på et møte for nabolagsklubber, la frem en kritikk mot betaling av ungdom og omtalte dette som et ledd i en utvikling fra frivillig forening til tjenesteleverandør. Eksemplene fra feltarbeidet viser at det går an å holde fast ved tradisjonelle organiseringsformer eller yte motstand mot det som oppleves som urimelige krav og kostnader. Eksemplene viser også at forventninger til ressursbruk fra aktører i og utenfor idretten gjør det krevende for idrettslag som belager seg på å føre en moderat og dugnadsbasert økonomi. Når kvalitetsstandarder og ambisjoner skjerpes i hele feltet, er det vanskelig å holde en mer nøktern linje – og det som allerede er en utfordrende ressursituasjon, kan bli enda mer utfordrende.

Analysene vi har gitt av endringsprosesser i idrettsfeltet tyder på at det trengs konkrete tiltak for å motvirke den «naturlige» tendensen til økende kvalitetskrav og forventninger til idretten og de frivillige – både i idrettsaktiviteten og idrettslagsdriften. Å utfordre idrettens utviklingslogikker kan også være en alternativ veg til mer inkludering. Et dempet utviklingsfokus letter trykket på de frivillige, men det kan også åpne for det mer ukompliserte og umiddelbare idrettsengasjementet, rettet mot barnas utfoldelse, idrettsglede og konkurranseglede her og nå.

Den organiserte idrettens legitimitet

I tillegg til hevede terskler fører, ifølge Bromley og Powell (2012), krysspressene som oppstår i et moderne organisasjonslandskap, til to former for «frakopling»: mellom policy og praksis og mellom oppgaver og formål. Frakopling mellom policy og praksis oppstår når det organisasjonen uttrykker i offisielle dokumenter at de skal gjøre og være, avviker fra det som faktisk skjer i praksis – for eksempel at idrettslag uttrykker at de er inkluderende og dugnadsbaserte, men ikke er det. Idrettskretsen tilslutter seg prinsipper om frivillighet, dugnad og medlemsdemokrati i sine policydokumenter (Oslo Idrettskrets, 2020). De stadfester at inkludering og frivillighet går hånd i hånd: En klubbøkonomi tuftet på frivillighet holder medlemskostnadene nede og idrettslagene åpne for barn fra alle samfunnsklasser.²⁴ Noe av troverdigheten til Nabolagsklubb hviler på at idretten oppleves som en positiv og inkluderende fritidsarena for barn og

²⁴ <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/oslo/nabolagsklubb/3-frivillighet-og-dugnad/>

ungdom, og at medlemmene har en viss innflytelse over utformingen av idrettsaktivitetene og styringen av idrettslaget.

Økende kompetansekrav er, etter våre analyser, et relevant hinder for bred mobilisering til frivillig innsats i nabolagsklubbene. En demokratisk utfordring relatert til dette – for idrettslag og samfunn – er at enkelte grupper foreldre blir ekskludert sosialt og fra beslutninger som angår barna deres. Den kritiske funksjonen til sivilsamfunnet utøves også gjennom frivillig engasjement i idrettslag (Kjølsrød, 2013). Når medlemsdemokratiet fungerer, er foreldrene sikret en stemme i diskusjoner og beslutninger som har med barna, idrettsaktiviteten og klubben sin å gjøre. Det betyr at de som kjenner deltakerne best, blir med på å definere hva et godt og inkluderende idrettsmiljø for nabolagets barn og ungdom er – og kan forsvare deres interesser i møte med andre interesser. Medvirkning fra frivillige og foreldre fremstår derfor avgjørende både for inkludering og mobilisering av frivillige. Her er det viktig å unngå en dynamikk der frivillige som ikke blir sømløst inn i den rådende kulturen, eller er kritiske til enkelte sider ved barne- og ungdomsidretten, forsvinner ut, mens de innvidde forblir. Antakelig har den første gruppa et særlig potensial til å være et kritisk korrektiv til praksis og utviklingstrekk i idretten som utfordrer interessene til barn og ungdom i nabolaget.

Vi har vist at de frivillige har en nøkkelrolle i å ivareta barna og ungdommenes interesser i idrettslaget. Det innebærer at faren for frakopling mellom policy og praksis, for idrettslag som vil ta et utvidet samfunnsansvar, antakelig, og av to grunner, tiltar utover i barne- og ungdomsidretten. På den ene siden settes inkluderingsverdier under stadig sterkere press fra prestasjonsverdier. På den andre siden blir frivilligheten gradvis forminsket vis-à-vis profesjonelle aktører, praksiser og verdier. Et eksempel: Når trenerjobben blir stadig mer krevende, beredes grunnen for utskiftning av foreldretrenerne, som igjen begrenser foreldrenes medvirkning og dermed svekker interessene til barna og ungdommene i nabolaget vis-à-vis andre interesser. Når foreldretrenerne blir supplert og erstattet med betalte trenere (unge eller voksne), innbyr det til at omsorgsoppgaver og inkluderingshensyn tones ned til fordel for sportslig utviklingsarbeid og prestasjonshensyn. En kan tenke seg at det vil føre til svekket trivsel og frafall blant barna som er mer opptatt av idrettsutøvelse enn å utvikle seg som idrettsutøvere. Utskiftningen bereder grunnen for at interessene til særforbund, eliteidretten og idrettsindustrien blir gradvis mer definerende for idrettsaktiviteten etter hvert som barna og ungdommene blir eldre. Mot dette har frivillige og frivilligheten en viktig rolle i å ivareta medlemmenes og lokalmiljøets interesser.

For dugnad og frivillighet er det åpenbart at koplingen mellom policy og praksis utfordres av sportslig profesjonalisering og kommersialisering. Men som Lorentzen (2007) påpeker, blir sivil engasjement også utfordret av en ekspansiv velferdsstat, der offentlig politikk i økende grad legger føringer for frivillige organisasjoners virke. En utfordring kan være at medlemmenes egne stemmer effektivt stilnes av en stadig strammere styring fra politisk hold eller internt i

idrettsorganisasjonen. En annen utfordring knytter seg til ressursbehovet som følger fra idrettens utviklingslogikker. Når idrettslag skal gjøre mer og få til mer, kreves det mer ressurser, enten direkte (penger) eller indirekte (tid). Økende ressursbehov legger press på å øke medlemskostnadene, kreve mer frivillig arbeidsinnsats eller skaffe mer eksterne midler. Idrettslag kan kompensere for bortfall av frivillige med å hente inn mer midler fra eksterne kilder. Men søknadsmidler kommer ofte med forpliktelser og binder opp arbeidskraft i ressurskrevende aktiviteter på siden av kjerneaktiviteten. Når frivilligheten i idrettslag reduseres til fordel for betalt arbeidskraft, taper idretten legitimitet som en medlemsstyrt frivillig organisasjon (Wollebæk et al., 2000; Hompland & Lorentzen, 2011).

I feltarbeidet ser vi tegn til at også interesser og praktiske hensyn forbundet med velferdsambisjoner kan gjøre det vanskelig å holde en frivillighetsbasert linje i praksis. For å nå velferdspolitiske målsettinger kan det synes fornuftig at arbeidet innrettes mer etter styringsprinsipper i det offentlige byråkratiet. *Idrettsforetaket* blir et ideal. For eksempel gir et ønske om økt samhandling med det offentlige (skole og kommune) et behov for å ha noen til å jobbe i idrettslaget på dagtid. Et annet eksempel er oppstart av nye, alternative aktiviteter som avviker fra den foreldredrevne modellen, som i friidretts- og fotballaktivitetene vi observerte. Disse idrettstilbudene var startet opp fra sentralt hold, uten involvering av foreldre, og organisert av betalte yrkestrenere. Eksemplene viser at når det skapes praktiske behov og ressursbehov som frivilligheten ikke kan fylle, blir det vanskelig å ivareta prinsippet om frivillig organisering (Hompland & Lorentzen, 2011). I en utvikling i retning alternative organiseringsformer får de frivillige og medlemmene en nedtonet rolle i idrettslaget og mindre innflytelse i idretten. Hensyn til frivillighet og mer inkludering er ikke alltid i samsvar. Nye aktiviteter og friske penger kan gi nye deltakere, men baksiden av medaljen er en forminsknet posisjon for frivilligheten i idrettsorganisasjonen.

Beskrivelsene våre av frivillig praksis og engasjement har belyst nye sider ved de frivilliges innsats for og rolle i inkludering i idrettslag. Samtidig som de sørger for inkludering og ivaretagelse av deltakere og frivillige bidrar den frivillige kjernetroppens innsats til å opprettholde trekk ved idrettssystemet som utfordrer inkluderingsmål og frivillige i nabolagsklubbene. Trenertroppen tar på mange måter av for presset fra tiltakende alvor og prestasjonsfokus i barne- og ungdomsidretten, som, uten denne, trolig ville medført lavere trivsel og større frafall. Frivillige med styreverv, på sin side, skjærmer øvrige frivillige fra påkjenninger fra økende krav og forventninger i et profesjonalisert idrettsfelt, som ellers kunne ført til svekket trivsel og motivasjon for frivillig innsats. Samme dynamikk kan spores i idrettskretsens arbeid for å støtte, avlaste og kompensere nabolagsklubber i et stadig mer krevende og forskjellpreget idrettsfelt. Indirekte bidrar innsatsen til å opprettholde en utviklingsbane der den organiserte idretten krever mer og mer ressurser for å oppnå mer (eller lik) inkludering. I det som kan bli en tiltakende konflikt med andre samfunnshensyn (frivillighet, miljø, bærekraft osv.), er dette et spor som på sikt kan svekke legitimiteten til den organiserte idretten.

Idrettslagsvervets mål og mening

Det er ikke bare legitimitet som kan rammes hvis verdiene idrettsorganisasjonen uttrykker at de står for, ikke gjenspeiles i det som faktisk foregår. Frakopling mellom policy og praksis kan gå på bekostning av den enkeltes opplevelse av mening. Her kan vi igjen se til Bromley og Powell (2012) og det de kaller en frakopling mellom oppgaver og formål. Denne typen frakopling handler om at oppgavene de frivillige gjør, oppleves som fjerne og fremmedgjorte fra motivasjonen for engasjementet. Forfatterne knytter også dette til krysspress og endringsprosesser i organisasjonsfeltet: I et landskap der organisasjoner tilføres stadig nye krav og forventninger fra omgivelsene, følger tiltak som (noe kontraintuitivt) ender i mer komplekse organisasjonsstrukturer, en kontinuerlig reformsyklus og at ressurser blir omdirigert fra kjerneformålet (Bromley & Powell, 2012). For den enkelte frivillige betyr det at de får mer å gjøre, mer å orientere seg i, og at flere arbeidsoppgaver har en svak tilkoping til kjernevirksomheten. En slik frakopling kan gjøre at frivillige ikke lenger ser poenget med å engasjere seg i idrettslaget, og trekker seg ut.

Likhetsgjørende prosesser fører til en gradvis utvisking av det særegne ved frivillig innsats i idrettslag. Når idrettslagsarbeid blir mer likt andre deler av organisasjonslivet eller arbeidslivet, kan det redusere den umiddelbart tilgjengelige meningen i det frivillige og sportslige engasjementet. Utspill om at sider ved det frivillige arbeidet «ikke egentlig passer for frivillige» gikk igjen i feltarbeidet vårt og tyder på at frakopling mellom oppgaver og formål ikke er helt fraværende i nabolagsklubbene per i dag. Det var gjerne snakk om den totale arbeidsbelastningen (for mye!) eller om arbeidsoppgaver og ansvar som de frivillige forbandt med profesjonell yrkesutøvelse eller andre sektorer (for alvorlig!), som søknadsarbeid, salgs- og markedsføringsarbeid, utbetaling av lønn og forvaltning av økonomiske støtteordninger. Observasjonene gir grunn til å være på vakt mot at innholdet – og ansvaret – i vervet blir for likt det profesjonelle arbeidslivet. At søknadsskriving er upopulært og ressurskrevende arbeid i frivillige foreninger, er godt etablert i frivillighetsforskning fra idrett og ellers (Erdvik & Ervik, 2022). Men alvoret var et vel så fremtredende aspekt i våre analyser. Flere av de frivillige vi snakket med, var ikke komfortable med det økonomiske ansvaret som fulgte med vervet. Denne typen ansvar og alvor ble ikke sett på som rimelig innenfor frivillighetens rammer. Igjen ser vi tegn til at økonomisk vekst baner veg for flere profesjonsutøvere og utfordrer sentrale aspekter ved frivilligheten.

Tidligere viste vi til at følelsen av å være til nytte og tilføre noe til fellesskapet er et aspekt som mobiliserer til frivillig innsats. Med større innslag av yrkesutøvere og profesjonelle verdier, praksiser og arbeidsformer skal det mindre til for at frivillige tviler på egen verdi og nytte for idrettslaget. Ulike former for profesjonell tilrettelegging kan komme i konflikt med meningsdimensjonen ved frivillig engasjement i idrettslag. Én fare for frakopling mellom oppgaver og formål i frivillig engasjement handler om strukturering som løsningsform og ideal. Strukturering er ment å forenkle, effektivisere og gi forutsigbarhet (Söderström

& Weber, 2020). Ideelt sett reduserer det tidsbruk til ikke-engasjerende oppgaver og frigir tid til mer engasjerende sider ved vervet. I kjølvannet kan det imidlertid oppstå en konflikt mellom effektivisering og demokrati (Wollebæk et al., 2000). Hvis idrettslaget blir for strukturert i form av fastsatte mål, plikter og arbeidsformer, blir det også mindre åpent for at de frivillige kan påvirke verdier, prioriteringer og praksis i idrettslaget. Dette kan svekke motivasjonen til frivillig innsats, spesielt hvis føringer for eller i idrettslaget (f.eks. trenerkursenes omfang eller sportsplanens prioriteringer) ikke erfarses å være overens med deres egne verdier og interesser. Systemarbeidet som gjøres av dagens frivillige, kan dessuten innskrenke friheten og handlingsrommet til morgendagens frivillige, ettersom nye frivillige går inn i et mer fastlåst, om enn et mer effektivt, system.

Et signal fra frivillige i nabolagsklubbene var akkurat det, at de trenger vel-fungerende systemer og strukturer. Denne erfaringen begrenser seg ikke til klubbene vi har undersøkt. En studie av klubber som var involvert i fotballforbundets utviklingskonsept (Kvalitetsklubb), viste at frivillige og ansatte etterlyste flere og bedre strukturer for å innføre bedre oversikt og kontroll i en uoversiktlig klubbhverdag (Smeland & Seippel, 2015). Gode systemer og strukturer kan avlaste de frivillige, som de viser i en studie av profesjonalisering og problemtyper i idrettslag i Sveits (Lang et al., 2022). I klubber med faste organisasjonsstrukturer rapporterte idrettsledere om mindre utfordringer med å mobilisere frivillige. Studien viste ingen effekt av å ha ansatte i administrasjonen, noe som antyder at sammenhengen her er mer kompleks. Observasjoner fra feltarbeidet vårt støtter inntrykket: I mange tilfeller letter de ansatte på arbeids- og ansvarsbyrden til de frivillige. Men vi ser også det motsatte, at ansatte er pådrivere for en mer profesjonalisert klubbdrift med økende idrettslagsbudsjett, arbeidsomfang og ansvarstynge til følge. Samlet ser vi at profesjonell tilrettelegging kan styrke og gi støtte til idrettslag, men samtidig utfordre grunnlaget for frivillig engasjement og en frivillighetsbasert idrettslagsmodell.

Vegen videre

I denne rapporten har vi satt søkelyset på frivillighet i idrettslag. Utgangspunktet var frivillig engasjement og praksis i nabolagsklubbene i Oslo. Forskningsfunnene våre peker i retning av at vejen videre for idrettskretsen ikke er å tilpasse seg en ny frivillighet eller tone ned frivilligheten, men å drive endring på de frivilliges premisser. Beskrivelsene vi har gitt av frivillig engasjement og praksis tyder på stor vilje og motivasjon for inkludering av barn og unge i nabolagsklubbene. Samtidig har vi belyst egenskaper og utviklingstrekk ved idrettsfeltet som skaper utfordringer for målet om mer inkluderende aktivitet og et utvidet samfunnsansvar for idrettslag.

Frivillig engasjement springer ut av en sosial kontekst. Idrettslag er forskjellige og har ulikt utgangspunkt for frivillighet. I bydeler med svake idrettslags-tradisjoner og stort gjennomtrekk av familier er idrettsdeltakelsen relativt lav (Solstad et al., 2022). Mobilisering til frivillig innsats er mer krevende i disse

områdene. Bevisst variasjonen i idrettslag forsøker idrettskretsen å kompensere med å gi ekstra ressurser til idrettslag i enkelte byområder. Flere av grepene idrettskretsen tar, handler om å styrke idrettslagene og sette dem i stand til å håndtere kravene i idrettslagshverdagen. Et viktig spørsmål er om idrettskretsens tiltak i tilstrekkelig grad retter seg mot dynamikkene som gir opphav til en stadig mer krevende idrettslagshverdag.

I forlengelsen ser vi to dilemmaer for Oslo Idrettskrets og andre aktører som ønsker at idretten tar et utvidet samfunnsansvar. Et første dilemma handler om krysspisset mellom idrettens ulike utviklingslogikker. Er det mulig å oppnå både mer inkludering og bedre sportslig kvalitet uten å generere et stadig økende behov for ressurser og frivillig innsats? Det andre dilemmaet handler om avveiningen mellom inkluderingsmål og prinsippet om frivillighet. Hvor langt kan en gå i profesjonell tilrettelegging for idrettslag uten at det undergraver frivilligheten og de sosiale mekanismene som mobiliserer til frivillig engasjement?

Idretten engasjerer flest frivillige av alle sektorer i Norge. Det som skjer i idretten, angår mange. I kraft av sitt særpreg synes frivillig engasjement i idrettslag også å ha noen unike kvaliteter. Frivillig innsats i idrettslag kopler sammen moral og praksis. Dugnad og frivillig organisering viser at nøkternhet og bærekraftig ressursbruk i idrettslag er mulig – og at det ikke trenger å koste så mye for barn og ungdom å delta. Frivillig engasjement i idrettslag kan by på «enkel» sosial interaksjon knyttet til idrettsaktiviteten, og fostre sosial integrasjon på tvers av sementerte skillelinjer ellers i samfunnet. Til sist gir frivillig engasjement i idrettslag en unik og personlig inngang til å påvirke praktisk politikk på grasrota. For idrettsaktører som vil ta et utvidet samfunnsansvar, er dette relevante hensyn å ta med i det videre arbeidet.

Summary

In Norway, volunteers are essential to sport clubs. Filling the roles of coaches, team leaders and administrators, they organise most of the sport activities offered to children and youth. This means that volunteers also play key roles in driving change in organised sport. With their Neighbourhood Club concept (*Nabolagsklubb*), Oslo Sport Confederation (*Oslo Idrettskrets*) aims to implement changes that enable more children to partake in organised sport activities. They are accompanied by 31 sport clubs that want to assume a broader societal responsibility and work towards providing inexpensive and inclusive sport activities.

Volunteerism is strongly rooted in Norwegian sport traditions – and in Neighbourhood club. At the same time, the field of sport appears to be moving in a direction of professionalisation: paid labour, professional knowledge, and structured work forms are becoming more widespread and defining for how sport is organised. Against this backdrop, we pose two research questions:

1. What kind of tasks do volunteer coaches and administrators perform in the day-to-day organising of sport activities, and what motivates their involvement?
2. Which characteristics and developments within the organisational field of sport enable and constrain sport club voluntarism?

This report is based on a three-year long fieldwork in eight neighbourhood clubs. We have observed sport club meetings and sport activities for children (ages 9–13), and interviewed volunteers and staff. Our analyses are inspired by organisational sociology and neo-institutional theory, wherein modern organisations are understood to face increasing demands to operate responsibly, openly and based on knowledge. In this landscape, cross-pressures felt by individual organisational actors give rise to isomorphic processes that pull the organisational field in the same direction.

Our research contributions can be summarised in three points: First, we portray day-to-day life for volunteers in sport clubs. We identify characteristics of the volunteers' engagement and describe the main tasks of volunteer coaches and volunteer administrators, and how they approach these tasks. Secondly, we highlight aspects of the organisational sport field that enable and constrain engagement in volunteer work. We shed light on what is required in terms of time, expertise, and other resources to do what the volunteers do, and how the volunteers' club milieu and efforts for inclusion are influenced by value tensions in the sport culture. A third research contribution is to offer new perspectives on changes in the field of sport and the relationship between voluntarism and professionalisation. We describe social mechanisms in the organisational field

that drive various forms of professionalisation and types of voluntary engagement in sport clubs.

Everyday life for sport club volunteers

Double-sided sport engagement: In chapter five, we outline three characteristics that describe the volunteers' engagement. The most obvious characteristic is their *relationship to the children*. Most of the volunteers are parents and involved in the sport club because their children are. Their engagement follows that of their children. Through the children's sport activity, the volunteers are part of a parental community with common obligations and largely common interests in the sport club. Another characteristic is *local attachment*. Club affiliation follows the principle of proximity. The volunteers usually live in the club's catchment area, which also makes the club an important social gathering point for the neighbourhood. The third characteristic is *interest in sport*. Despite having mixed experiences with sport from their own lives, the volunteers share the belief that partaking in sport is beneficial to children and their community – as a source of enjoyable experiences, social interaction, physical activity, mastery, and development. The term “double-sided sport engagement” refers to the fact that the volunteers' engagement is directed towards both inclusion and sport development.

A fine-tuned children's sport pedagogy: In chapter six, we describe the coaching practices of the volunteer coaches. Their two main responsibilities are organising and instructing. These include a variety of tasks during training and competitions, as well as in planning, coordination, and follow-up in between the organised events. The coaches do more than just the bare necessity to keep the sport activities going: they put in extra effort for inclusion and sport quality. Three pedagogical logics are expressed in what the volunteer coaches do to ensure that the children experience mastery and enjoyment of sport. These logics concern educating children in the norms for engagement and enthusiasm in sport (sport cultivation), adapting training schemes according to the children's proficiency, talent, and inclinations (sport appraisal), and providing care to the children in dealing with the ups and downs of sport (sport care). The coaches balance many and at times conflicting emotions and values. In a diverse group of participants, considerations for different children occasionally contradict one another, and the children's focus does not always harmonise with the coaches' focus.

Holistic organisational work: Chapter seven is about the volunteer administrators. We describe day-to-day activities in the sport clubs as expansive and complex. The volunteers are busy with a range of physical and digital tasks, from direct, concrete sport organisation to holistic organisational work. Their two main responsibilities are club operations and contact with members. Like the volunteer coaches, volunteer administrators put in extra effort beyond the strictly necessary. We describe two professional organisational logics that are expressed in their work, in which systematising and structuring tasks, roles and

priorities is a common work form. The logics revolve around relieving and supporting members and volunteers with big and small tasks in the club (practical member support) and equipping the sport club to achieve better inclusion and sport quality in the long term (strategic sport development). The volunteers express that their responsibilities as club administrators are significant, wide-ranging, and meaningful.

Mechanisms that enable and constrain voluntary engagement

With new insights into the daily life in sport clubs, we reflect on factors that affect voluntary engagement. Initially, we outline three possible obstacles: that the spread of individualism in the population is weakening the collective spirit of voluntarism among modern-day parents; that the competitive orientation in sport culture is displacing volunteers' interest and efforts for inclusion; that the time, knowledge, and skills required for sport organisers to meet heightened expectations is excluding potential volunteers and putting pressure on those already engaged.

In the neighbourhood clubs we studied, individualism did not appear to impede engagement of volunteer sport organisers. We find that in the volunteers' commitment, individualistic and collectivist forms of motivation often go hand in hand. Parents' self-interest in their children's activity largely coincides with the interests of the other parents and the sport club. In the volunteers' practice and double-sided sport engagement, inclusion emerges as a strong social convention. There are few signs that a particularly competitive orientation constrains the volunteers' efforts for inclusion in the neighbourhood clubs. Competition values came across as widespread but tinged with ambiguity: Framed as both necessary (in appropriate doses) and problematic (in excess). Development values were, on the other hand, more broadly and unequivocally embraced.

Time and competence requirements appear to be more relevant obstacles to mobilising volunteers – and to the diversity of volunteers. There are important nuances to consider here, relating to the volunteer role and sport club context in question. The volunteer administrators we observed were equipped with organisational competence and digital proficiency. In certain volunteer roles, it seemed useful and appreciated (if not directly required) that volunteers have specialised forms of competence, such as accounting, law, or leadership. There are also more subtle mechanisms at play. For the volunteer coaches, sport knowledge and a certain degree of pedagogical skills were important, but so was having knowledge of how to behave and express emotions in various sport settings.

The perhaps most important explanation for volunteering in children's and youth sport is simple: children's sport participation mobilises their parents to volunteer. However, this does not give the full explanation. Our study indicates that parents' sense of shared commitments and communal responsibility is

important. One must also be able to envision oneself in the given role. For members of the parent group to experience a call to action, we pinpoint three prerequisites: a conviction that sport is a good thing for children to take part in, a feeling that they are qualified and have something to contribute, and the time and opportunity to make a difference. When these are in place, the need for someone to step up has a mobilising effect. To ensure broad voluntary engagement in sport clubs, it seems important not to disable these social mechanisms.

Voluntarism confronted with the development logics of sport

We elucidate several value tensions that affect the volunteers' efforts for inclusion in the neighbourhood clubs. One such tension is between emphasising children's overall "*development through the sport activity*" or their more immediate "*engagement within the sport activity.*" In observing a movement toward sport taking on increasing significance and gravity in the hearts and minds of children as they get older, a key question concerns the implications for volunteers and their work toward sport inclusion. As social conventions are more performance-oriented in youth sport than in children's sport, considerations for inclusion gradually become more difficult to reconcile with considerations for sport progression and performance. These developments affect volunteers across coaching and administrative positions, who work against an increasingly strong current to succeed with inclusion.

Our analyses support research indicating an ongoing professionalisation of the sport field. We highlight three change processes that, in response to cross-pressures in the sport field, give rise to expanding competence requirements, resource needs, and structured work forms. Firstly, new additions of volunteer organisers equal fresh cultural impulses, through the competence, perspectives, values, and work methods they bring into the sport club. Secondly, the sport field's "professional values" (professionalism, structure, competence) and development logics (better sport, more inclusion) contribute to raising demands on and expectations of the volunteers. Thirdly, we see that professional practice and values propagate within the field of sport through imitation, meaning that what one sport club does becomes an inspiration and template for other sport clubs.

Taken together, our research findings suggest that concrete measures are needed to counteract the 'natural' tendency towards increasing quality requirements and expectations for sport clubs and volunteers. A sport system that requires ever more resources and volunteer effort spurs a range of problems, especially for sport clubs based in areas without strong sport club traditions and those that want to (or must) adhere to the principle of volunteer-based organising and funding of activities. Drawing on the sociological concept *decoupling*, we get a sense of what is at stake: Different aspects of professionalisation can affect the legitimacy of organised sport as well as volunteers' experience of meaning attached to their involvement in the sport club.

Moving forward

The measures taken by Oslo Sport Confederation are largely targeted at strengthening sport clubs so that they can cope with demands and meet expectations – enabling them to do more, achieve more and be better. An important question is whether their measures sufficiently address the dynamics that give rise to swelling workloads and expectations for sport clubs and their volunteers. Two dilemmas stand out for sport organisers who want to assume a broader social role for sport. The first dilemma concerns the cross-pressures between the different development logics of sport. Is it possible to achieve more inclusion as well as better sport quality without generating an ever-increasing need for resources and volunteer efforts? The second dilemma concerns the balancing act between ‘sport for all’ goals and the principle of voluntarism. How much professional facilitation can be provided to sport clubs without undermining voluntarism and the social mechanisms that mobilise volunteer engagement?

Of all societal sectors in Norway, organised sport attracts and engages the most volunteers. The direction in which organised sport evolves is therefore likely to have societal impact, beyond the field of sport itself. Given its distinctive nature, volunteer engagement in sport clubs appears to have some unique qualities. Volunteering in sport links moral principles with practice. Volunteer-based organising and funding models demonstrate that temperance and sustainable resource use in sport clubs is possible: It conveys the message that it does not have to be costly for children to do sport. By offering a site for easy-going interaction, the local sport club can foster social integration within diverse communities. Lastly, voluntary engagement in sport clubs provides a unique and personal way to influence grassroots politics. For sport actors that want to assume a wider societal role for sport, these are relevant considerations for their future work.

Litteratur

- Bakken, A. (2023). [Ung i Oslo 2023. Ungdomsskole og videregående skole](#) (NOVA Rapport 6/2023). NOVA.
- Bakken, A. & Enstad, F. (2023). [Ung i Oslo 2023: 5.–7. trinn](#) (NOVA Rapport 7/2023). NOVA.
- Berg, V. (2019): Professional sponsorships in a Norwegian context: Exploring the relationships between national sport federations and their sponsors [Masteroppgave, Norges idrettshøgskole]. Masteroppgave. <http://hdl.handle.net/11250/2640942>
- Bromley, P. & Meyer, J. W. (2017). "They are all organizations": The cultural roots of blurring between the nonprofit, business, and government sectors. *Administration & Society*, 49(7), 939–966. <https://doi.org/10.1177/0095399714548268>
- Bromley, P. & Powell, W. W. (2012). From smoke and mirrors to walking the talk: Decoupling in the contemporary world. *Academy of Management annals*, 6(1), 483–530. <https://doi.org/10.5465/19416520.2012.684462>
- Carlsson, Y. & Haaland, T. (2006). *Foreldredeltakelse i flerkulturelle idrettslag – En kartlegging* (Notat 2006:132). Norsk institutt for by- og regionforskning. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/2291/2006-132.pdf?sequence=1>
- Choi, Y. (2018). When in Rome, feel as the Romans feel: An emotional model of organizational socialization. *Social Sciences*, 7(10), 197. <https://doi.org/10.3390/socsci7100197>
- Collins, R. (2004). *Interaction ritual chains*. Princeton University Press.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147–160. <https://doi.org/10.3390/socsci7100197>
- Eimhjellen, I. (2018). Refleksiv institusjonalisering. Nytt frivillig engasjement i brytningen mellom endring og stabilitet. I I. Eimhjellen & B. Enjolras (Red.), *Fra kollektiv til konnektiv handling? Nye former for samfunnsengasjement og kollektiv handling i Norge* (s. 211–234). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.45.ch8>
- Eimhjellen, I., Espegren, A. & Nærland, T. U. (2021). [Sivilsamfunn og integrering. En kunnskapsoppsummering](#) (Rapport 2021/3). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

- Erdvik, I. B. & Ervik, R. (2022). [*Frivillige organisasjoners arbeid for inkludering av barn og unge: Barrierer, virkemidler og samspill med kommunene i inkluderingsarbeidet*](#) (Rapport 2022/2). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eriksen, I. M. & Stefansen, K. (2022). What are youth sports for? Youth sports parenting in working-class communities. *Sport, Education and Society*, 27(5), 592–603. <https://doi.org/10.1080/13573322.2021.1894114>
- Espedalen, L. E., Grønkjær, K. B. & Strandbu, Å. (2021). [*Minoritetsforeldre i idretten*](#) (Rapport 2021). Norges idrettshøgskole.
- Espedalen, L. E. & Strandbu, Å. (2023). Fotball, vafler, kioskvakt og dopapir: Minoritetsforeldres møter med norsk barne- og ungdomsidrett. I T. Wilhelmsen, E. Berg, K.V. Evensen, G. M. Solstad & I. M. Thorjussen (Red.), *Bevegelsesfellesskap i oppveksten: Kritiske perspektiver på inkludering og mangfold* (s. 225–243). Fagbokforlaget. <https://doi.org/10.55669/oa230112>
- Fladmoe, A. & Arnesen, D. (2022). *Frivillighet i pandemiens tid. Korona-pandemiens betydning for frivillig innsats og lokale frivillige organisasjoner* (Rapport 2022/8). Senter for forskning på sivilsamfunn & frivillig sektor.
- Fladmoe, A., Eimhjellen, I., Sivesind, K. H. & Arnesen, S. (2019). [*Frivillighetens grunnfjell: Hvem gir mest tid og penger til frivillige organisasjoner?*](#) (Rapport). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fladmoe, A., Sivesind, K. H. & Arnesen, D. (2018). [*Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998–2017*](#) (Rapport). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Hanstad, D. V. (2011). *Norsk idrett. Indre spenning og ytre press*. Akilles.
- Taylor, B. & Garratt, D. (2010). The professionalisation of sports coaching: Relations of power, resistance and compliance. *Sport, Education and Society*, 15(1), 121–139. <https://doi.org/10.1080/13573320903461103>
- Goksøyr, M. (2005). Idrettspolitik fra Rolf Hofmo til Hans B. Skaset. I D. V. Hanstad & M. Goksøyr (Red.), *Fred er ei det beste: Hans B. Skaset 70 år* (s. 21–30). Gyldendal Undervisning.
- Hjelseth, A. (2006). [*Mellom børs, katedral og karneval. Norske supporterers forhandlinger om kommersialisering av fotball*](#) [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Bergen.
- Hompland, A. & Lorentzen, H. (2011). Et regime i oppløsning. I D. V. Hanstad, G. Brevik, M. K. Sisjord & H. B. Skaset (Red.), *Norsk idrett – Indre spenning og ytre press* (s. 507–524). Akilles.

- Hustinx, L. & Lammertyn, F. (2003). Collective and reflexive styles of volunteering: A sociological modernization perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14, 167–187. <https://doi.org/10.1023/A:1023948027200>
- Iversen, B. & Haugstulen, K. B. (2022, 6. november). Hvor ble det av alle mammaene og pappaene? Nå slår barnas lag og foreninger alarm. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/oslo/i/jlQOOq/hvor-ble-det-av-alle-mammaene-og-pappaene-naa-slaar-barnas-lag-og-foreninger-alarm>
- Karlén, S. & Radmann, A. (2023). Swedish supporter culture—restrictions, conflicts, resistance. *Soccer & Society*, 24(3), 350–363. <https://doi.org/10.1080/14660970.2023.2179198>
- Kjølsrød, L. (2013). Mediated Activism: Contingent Democracy in Leisure Worlds. *Sociology*, 47(6), 1207–1223. <https://doi.org/10.1177/0038038512466970>
- Lang, G., Klenk, C., Schlesinger, T., Ruoranen, K., Bayle, E., Clausen, J., Giauque, D. & Nagel, S. (2020). Challenges and opportunities arising from self-regulated professionalisation processes: An analysis of a Swiss national sport federation. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 12(3), 387–404. <https://doi.org/10.1080/19406940.2020.1775676>
- Lilleaas, U. B. & Widerberg, K. (2001). *Trøtthetens tid*. Pax.
- Lorentzen, H. (2007). *Moraldannende kretsløp. Stat, samfunn og sivilt engasjement*. Abstrakt forlag.
- Lunde, A. L. (2022, 14. desember). Idrettsministeren bekymret over mangel på frivillighet. Men vil ikke lønne trenere. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/oslo/i/KnLnv5/idrettsministeren-bekymret-over-mangel-paa-frivillighet-men-vil-ikke-loenne-trenere>
- Meier, J. & Nielsen, K. (2023). Individualiseringens janushoved – Unges liv mellom blød og hård individualisering. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 4(1), 1–15. <https://doi.org/10.18261/ntu.4.1.3>
- Morgan, W. J. (2021). Game play, wholehearted engagement, and the good life. *Journal of the Philosophy of Sport*, 48(3), 356–368. <https://doi.org/10.1080/00948705.2021.1948337>
- Nagel, S., Schlesinger, T., Bayle, E. & Giauque, D. (2015). Professionalisation of sport federations – a multi-level framework for analysing forms, causes and consequences. *European sport management quarterly*, 15(4), 407–433. <https://doi.org/10.1080/16184742.2015.1062990>
- NFF. (2012). [Fotball og frivillighet – foreldredeltagelse i Groruddalen fra Norges fotballforbund noen år senere](#). Norges fotballforbund.

- NIF. (2019). *Bestemmelser om barneidrett*. <https://www.idrettsforbundet.no/tema/barneidrett/bestemmelser-om-barneidrett/>
- NIF. (2022). *Norges idrettsforbunds bærekraftstrategi*. <https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/44ebaa007f6a41a2a5cd3af2617dba51/norges-idrettsforbunds-barekraftsstrategi.pdf>
- NIF. (2023). *Lov for Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité*. <https://www.idrettsforbundet.no/tema/juss/nifs-lov/>
- NIF. (2024). *Lov for Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité*. <https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/369484754eda498ba864560749691337/240101-nifs-lov.pdf>
- Oslo Idrettskrets. (2020). *Strategisk plan 2020–2024*. <https://www.idrettsforbundet.no/siteassets/oslo-idrettskrets/dokumenter/kretsstyret/ting-2020/oik-strategiskplan2020-2024.pdf>
- Persson, M., Enjolras, B. & Hansen, V. W. (2023, 22. februar). *Hvem har egentlig skyld i frivillighetskrisen?* Institutt for samfunnsforskning. <https://www.samfunnsforskning.no/aktuelt/nyheter/2023/hvem-har-egentlig-skyld-i-frivillighetskrisen.html>
- Rosa, H., Dorre, K. & Lessenich, S. (2017). Appropriation, activation and acceleration – The escalatory logics of capitalist modernity and the crises of dynamic stabilization. *Theory Culture & Society*, 34(1), 53–73. <https://doi.org/10.1177/0263276416657600>
- Sandvik, M. R. & Solstad, G. M. (2023). Hva har Hartmut Rosa å si til idrettsforskningen? Betragtninger om inkludering i en eskalerende idrett. I T. Wilhelmsen, E. Berg, K. V. Evensen, G. M. Solstad & I. M. Thorjussen (Red.), *Bevegelsesfellesskap i oppveksten: Kritiske perspektiver på inkludering og mangfold* (s. 171–186). Fagbokforlaget. <https://doi.org/10.55669/oa230109>
- Seippel, Ø. (2008). *Spilleroverganger og klubbutfordringer i Oslo-fotballen* (Rapport). Institutt for samfunnsforskning.
- Seippel, Ø. (2010). Professionals and volunteers: on the future of a Scandinavian sport model. *Sport in Society*, 13(2), 199–211. <https://doi.org/10.1080/17430430903522921>
- Seippel, Ø., Dalen, H. B., Sandvik, M. R. & Solstad, G. M. (2018). From political sports to sports politics – on political mobilization of sports issues. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 10(4), 669–686. <https://doi.org/10.1080/19406940.2018.1501404>

- Seippel, Ø. (2019). Professionalization of voluntary sport organizations – a study of the Quality Club Programme of the Norwegian Football Association. *European Sport Management Quarterly*, 19(5), 666–683. <https://doi.org/10.1080/16184742.2019.1579240>
- Skille, E. Å. (2008). Understanding Sport Clubs as Sport Policy Implementers: A Theoretical Framework for the Analysis of the Implementation of Central Sport Policy through Local and Voluntary Sport Organizations. *International Review for the Sociology of Sport*, 43(2), 181–200. <https://doi.org/10.1177/1012690208096035>
- Skille, E. Å. (2011a). The conventions of sport clubs: enabling and constraining the implementation of social goods through sport. *Sport, Education and Society*, 16(2), 241–253. <https://doi.org/10.1080/13573322.2011.540430>
- Skille, E. Å. (2011b). Sport for all in Scandinavia: sport policy and participation in Norway, Sweden and Denmark. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 3(3), 327–339. <https://doi.org/10.1080/19406940.2011.596153>
- Slagstad, R. (2017). Den medisinske ekspertise har i sportens utvikling hatt en dobbeltrolle som helseoppdrager og helsenedbryter. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 137(6), 137. <https://doi.org/10.4045/tidsskr.16.1054>
- Small, M. L. & Calarco, J. M. (2022). *Qualitative literacy: A guide to evaluating ethnographic and interview research*. University of California Press.
- Smeland, F. & Seippel, Ø. (2015). [«For vi kommer ikke til å sitte i styret i all evighet» – En studie av norske fotballklubbers arbeid med Kvalitetsklubb](#) (Rapport). Forskningscenter for barne- og ungdomsidrett, Norges idrettshøgskole.
- Sogn, H. E. (2023). [Spilletts gang! En institusjonell etnografisk undersøkelse om kjønn, makt og styring i idrettsorganisasjonen i Norge](#) [Doktorgradsavhandling]. Norges idrettshøgskole.
- Solstad, G. M. & Bakken, A. (2020). [Evaluering av «Idrett for alle i Oslo»](#) (NOVA Rapport 8/20). NOVA.
- Solstad, G. M., Sandvik, M. R. & Sletten, M. A. (2022). [Deltakelse, inkludering og trivsel i barne- og ungdomsidretten. Delrapport fra forskningen om Idrett for alle i Oslo](#) (NOVA Rapport 1/22). NOVA.
- Steen-Johnsen, K. (2011). Særforbund i en brytningstid – mellom byråkrati, kommersialisme og frivillighet. I D. V. Hanstad, G. Brevik, M. K. Sisjord & H. B. Skaset (Red.), *Norsk idrett – Indre spenning og ytre press* (s. 241–258). Akilles.

- Stefansen, K., Smette, I. & Strandbu, Å. (2018). Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport, Education and Society*, 23(2), 162–172. <https://doi.org/10.1080/13573322.2016.1150834>
- Strandbu, Å., Stefansen, K., Smette, I. & Seippel, Ø. (2021). Ungdomsidrettens spenninger. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *UNGDOMMEN* (s. 135–152). Cappellen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch6>
- Söderström, S. B. & Weber, K. (2020). Organizational structure from interaction: Evidence from corporate sustainability efforts. *Administrative Science Quarterly*, 65(1), 226–271. <https://doi.org/10.1177/0001839219836670>
- Sørhaug, H. C. (1989). Kake eller konfekt? Utkast til en teori om frivillige organisasjoners politiske økonomi. I O. Brox & M. Gullestad (Red.), *På norsk grunn. Sosialantropologiske studier av Norge, nordmenn og det norske* (s. 113–121). Ad Notam forlag AS.
- Tangen, J. O. (2009). *Forskning på demokrati og makt i den frivillige idretten i Norge – noen refleksjoner*. Idrottsforum, Malmö högskola. <https://www.idrottsforum.org/articles/tangen/tangen091111.html>
- Walk, M. & Peterson, E. (2023). Volunteers as Active Shapers of their Work: The Role of Job Crafting in Volunteer Satisfaction and Organizational Identification. *Voluntas*, 34, 289–300. <https://doi.org/10.1007/s11266-022-00462-x>
- Wollebæk, D. & Aars, J. (2001). Har de vokst det av seg? Generasjons- og livsfaseforklaringer på ungdoms holdninger til frivillig organisering. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 11, 33–48. <https://journals.oslomet.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/1036>
- Wollebæk, D. (2011). Mellom to frivillighetskulturer – Sosial sammensetning og motivasjon blant frivillige ved prøve-VM på ski. I D. V. Hanstad, G. Brevik, M. K. Sisjord & H. B. Skaset (Red.), *Norsk idrett – Indre spenning og ytre press* (s. 487–506). Akilles.
- Wollebæk, D., Selle, P. & Lorentzen, H. (2000). *Frivillig innsats*. Fagbokforlaget.
- Wollebæk, D., Skirstad, B. & Hanstad, D. V. (2014). Between two volunteer cultures: Social composition and motivation among volunteers at the 2010 test event for the FIS Nordic World Ski Championships. *International Review for the Sociology of Sport*, 49(1), 22–41. <https://doi.org/10.1177/1012690212453355>